

Πράξη «Επιστημονική υποστήριξη σχεδιασμού εξειδίκευσης δράσεων ΠΕΣ»
- MIS 5001036

Έκθεση ερευνητικών αποτελεσμάτων για την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση

Γιούλη Παπαδιαμαντάκη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

ΙΕΠ 2019

Όπου διατυπώνονται απόψεις στην παρούσα μελέτη αποτελούν απόψεις της συγγραφέα και όχι απαραίτητα επίσημες θέσεις του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	3
1. Ποσοτικά Δεδομένα για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση	6
1.1. Γενικά.....	6
1.2. Οι Περιφέρειες	10
1.2.1 Η Περιφέρεια Αττικής	10
1.2.2. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	10
1.2.3. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.....	11
2. Μεταβολές στο θεσμικό πλαίσιο (2013-2018)	20
2.1. Διαρθρωτικές Αδυναμίες.....	21
2.1.1. Χαμηλή ελκυστικότητα της ΕΕΚ	21
2.2.2. Πολυνομία	22
2.2.3. Ασαφής σύνδεση με την αγορά εργασίας.....	22
2.2. Αντιμετώπιση των αδυναμιών.....	23
2.2.1. Αλλαγή δομής και προγραμμάτων σπουδών στα ΕΠΑΛ	23
2.2.2. Ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των ΕΠΑΛ	24
2.2.3. Ενίσχυση της ελκυστικότητας των ΕΠΑΛ	25
3. Ποιοτικά Δεδομένα για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση.....	27
3.1. Περιφέρεια Αττικής	27
3.1.1. Το προφίλ και το κλίμα των σχολικών μονάδων	27
1 ^η Μονάδα	28
2 ^η Μονάδα	31
3 ^η Μονάδα	38
4 ^η Μονάδα	39
3.1.2. Μαθητική διαρροή και σχολική επίδοση	42
1 ^η Μονάδα	42
2 ^η Μονάδα	44
3 ^η Μονάδα	46

4 ^η Μονάδα	49
3.1.3. Η σχέση με την κοινωνία και την αγορά εργασίας	55
1 ^η Μονάδα	55
2 ^η Μονάδα	56
3 ^η Μονάδα	58
4 ^η Μονάδα	59
3.2. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	62
3.2.1. Το προφίλ και το κλίμα της σχολικής μονάδας.	63
3.2.2. Μαθητική διαρροή και σχολική επίδοση.	70
3.2.3. Η σχέση με την κοινωνία και την αγορά εργασίας	82
3.3. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.....	86
3.3.1. Το προφίλ και το κλίμα της σχολικής μονάδας	86
3.3.2. Μαθητική διαρροή και σχολική επίδοση	89
3.3.3. Σχέση με την κοινωνία και την αγορά εργασίας	92
Συμπεράσματα – Συζήτηση.....	94
Χαρακτηριστικά της μαθητικής διαρροής στα ΕΠΑΛ.....	94
Υποεκπαίδευση, ελκυστικότητα και κοινωνικός ρόλος του ΕΠΑΛ	97
Βιβλιογραφικές Αναφορές	99

Εισαγωγή

Η Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση αποτελεί βαθμίδα της μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης με ειδικά εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά, τα οποία απορρέουν από την άμεση σύνδεσή της με την αγορά εργασίας. Σε πολλές μελέτες έχει επισημανθεί το γεγονός ότι η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει μαθησιακή διαδρομή που οδηγεί σε επαγγελματική αποκατάσταση, ιδίως εάν ενσωματωθεί στα προγράμματα σπουδών κάποια μορφή μάθησης βασισμένη στη μαθητεία (ΕΟΠΠΕΠ, 2016, σ.23)

Από το 2016 έχει δοθεί προτεραιότητα στην αναμόρφωση αυτού του υποβαθμισμένου και χαμηλής ελκυστικότητας τομέα της ελληνικής εκπαίδευσης, τόσο μέσω του στρατηγικού σχεδιασμού όσο και με νομοθετικές ρυθμίσεις και παρεμβάσεις. Το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (ΥΠΠΕΘ) στο «Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και της Μαθητείας» (2016, σ.2) αναφέρει: «Η προτεραιότητα που δίνεται στην ΕΕΚ πηγάζει από το διττό της ρόλο, τον επαγγελματικό και τον κοινωνικό. .... Ο επαγγελματικός ρόλος αφορά στην προετοιμασία των αποφοίτων ώστε να είναι ικανοί να εισέλθουν με επιτυχία και αξιώσεις στο επάγγελμα και παράλληλα να συμβάλουν στη(ν) .... εθνική προσπάθεια για παραγωγική ανασυγκρότηση, με επίκεντρο τη γνώση και την εργασία. .... Ο κοινωνικός ρόλος αφορά την προετοιμασία των αποφοίτων για τη ζωή. Παράλληλα, επιχειρεί να αξιοποιήσει τα χαρακτηριστικά της ΕΕΚ για να περιορίσει το φαινόμενο της μετατροπής των κοινωνικών ανισοτήτων σε εκπαιδευτικές.... Ο κοινωνικός ρόλος αποτελεί προϋπόθεση και εξυπηρετεί απόλυτα και τον επαγγελματικό ρόλο καθώς έχει ως στόχο .... να δημιουργήσει ένα ελκυστικό εκπαιδευτικό περιβάλλον ...».

Το ερευνητικό ερώτημα που η παρούσα εργασία προσπαθεί να απαντήσει αφορά στα αίτια της μαθητικής διαρροής στα ΕΠΑΛ. Στο πλαίσιο αυτό διερευνώνται:

(α) η σχέση της μαθητικής διαρροής με την κοινωνικο-οικονομική και εθνοτική προέλευση των μαθητών

(β) το κλίμα που επικρατεί στη σχολική μονάδα

(γ) η σχέση των ΕΠΑΛ με την αγορά εργασίας και με την τοπική κοινωνία, ώστε να διαπιστωθεί πιθανή σύνδεση της μαθητικής διαρροής με το βαθμό επαγγελματικής αποκατάστασης των μαθητών και τη γενικότερη ελκυστικότητα των ΕΠΑΛ.

Μέσα από ατομικές συνεντεύξεις και focus group καταγράφονται οι απόψεις των Διευθυντών, των διδασκόντων και των μαθητών σε επιλεγμένες σχολικές μονάδες. Η εικόνα συμπληρώνεται με συνεντεύξεις στελεχών εκπαίδευσης, συνδικαλιστών και εκπροσώπων των κοινωνικών εταίρων, ώστε να καταγραφούν τα προβλήματα της συγκεκριμένης βαθμίδας και οι προτάσεις/δυνατότητες βελτίωσής.

Το κείμενο δομείται σε τρία μέρη:

Στο πρώτο μέρος παρατίθενται ποσοτικά δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για τα ΕΠΑΛ για τα σχολικά έτη 2015-16 και 2016-17 και δίνεται μια πολύ συνοπτική συνολική εικόνα της δευτεροβάθμιας τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης αλλά και των περιφερειών που κάλυψε η έρευνα.

Το δεύτερο μέρος συνοψίζει τις πρόσφατες αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των ΕΠΑΛ και τη στόχευση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για την αναβάθμιση των ΕΠΑΛ.

Το τρίτο και κύριο μέρος της έρευνας αναλύει τα ποιοτικά δεδομένα για τα ΕΠΑΛ στις τρεις περιφέρειες στις οποίες διεξήχθη η έρευνα, Αττική, Δυτική Ελλάδα και Θράκη.

Σε κάθε περιφέρεια, με βάση τους άξονες που έχουν διαμορφωθεί από τα εργαλεία της έρευνας, περιγράφονται: (1) Το προφίλ και το κλίμα των σχολικών μονάδων και το κλίμα όπως αυτό αποτυπώνεται στις αντιλήψεις των διευθυντών, των διδασκόντων και των μαθητών. Στο πλαίσιο αυτό διερευνάται και η λειτουργία των συλλόγων διδασκόντων και γονέων αλλά και η εμφάνιση παραβατικών

συμπεριφορών. (2) Η μαθητική διαρροή, ιδιαίτερα σε σχέση με το γνωστικό επίπεδο και τα κοινωνικο-οικονομικά και εθνοπολιτισμικά χαρακτηριστικά των μαθητών που διαρρέουν. (3). Η σχέση της σχολικής μονάδας με την κοινωνία και την αγορά εργασίας.

Προτάσεις και μέτρα στήριξης των εκπαιδευτικών μονάδων αναπτύσσονται στην τελική έκθεση (Π.1.2.3.4) η οποία συνοψίζει και τα αποτελέσματα της έρευνας και αποτελεί χωριστό παραδοτέο του προγράμματος.

Για να σχηματιστεί πληρέστερη εικόνα σε κάθε περιφέρεια ζητήθηκε η άποψη στελεχών της εκπαίδευσης, διευθυντών δευτεροβάθμιας, συνδικαλιστών και εκπροσώπων των κοινωνικών εταίρων, τόσο για την έκταση και τις αιτίες της μαθητικής διαρροής στα ΕΠΑΛ όσο και για τη σχέση των μονάδων με την κοινωνία και την αγορά εργασίας. Παράλληλα διερευνήθηκαν όπου ήταν δυνατόν οι απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις πρόσφατα αναληφθείσες πρωτοβουλίες για την αναβάθμιση της δευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (πρόγραμμα ΜΝΑΕ - έτος μαθητείας) και το βαθμό στον οποίο αυτές βελτίωσαν το κλίμα στις εκπαιδευτικές μονάδες, αύξησαν την ελκυστικότητα των ΕΠΑΛ και περιόρισαν τη μαθητική διαρροή.

Το κείμενο καταλήγει με συμπεράσματα, διαπιστώσεις για το βαθμό της μαθητικής διαρροής και τις δυσλειτουργίες των ΕΠΑΛ.

1. Ποσοτικά Δεδομένα για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση

1.1. Γενικά

Σύμφωνα με τα δεδομένα της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής¹ η Ελληνική Δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση κατά το 2016-17 περιλαμβάνει 454 σχολικές μονάδες: 398 Επαγγελματικά Λύκεια ΕΠΑΛ τα οποία λειτουργούν υπό την ευθύνη του Υπουργείου Παιδείας και 57 Επαγγελματικές Σχολές ΕΠΑΣ, υπό την ευθύνη άλλων Υπουργείων και συγκεκριμένα, 51 υπό την ευθύνη του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και 6 υπό την Ευθύνη του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. (ΕΛΣΤΑΤ, 2018, σ.1) Σύμφωνα με την έρευνα για τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Λήξη Σχολικού Έτους 2016-17) τα βασικά μεγέθη για τα ΕΠΑΛ έχουν ως εξής:

Σχολικές Μονάδες :	398 (το πλήθος των σχολικών μονάδων παραμένει αμετάβλητο μεταξύ 2015-16 και 2016-17)
Διδακτικό Προσωπικό :	11.021 (Μειωμένο κατά 3,9% σε σχέση με το σχολικό έτος 2015-16 – απόλυτος αριθμός διδασκόντων 11.465)
Εγγεγραμμένοι Μαθητές :	88.695 (Μειωμένοι κατά 0,2% σε σχέση με το 2015=16 – απόλυτος αριθμός εγγεγραμμένων: 88.901)

---

¹ **Μεθοδολογική Σημείωση :** Η ΕΛΣΤΑΤ διενεργεί κάθε χρόνο έρευνα για τη Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση, η οποία περιλαμβάνει τις σχολικές μονάδες όλης της χώρας. Μέχρι και το σχολικό έτος 2013/2014, η συλλογή των στοιχείων γινόταν μέσω ερωτηματολογίων που συμπλήρωναν οι σχολικές μονάδες. Από το σχολικό έτος 2014/2015, η συλλογή των στοιχείων πραγματοποιείται με δύο τρόπους:

- Για τις δημόσιες σχολικές μονάδες του ΥΠΠΕΘ (ΕΠΑΛ), η συλλογή γίνεται με άντληση στοιχείων από την πλατφόρμα MySchool του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, η οποία ενημερώνεται συνεχώς.
- Για τις δημόσιες σχολικές μονάδες εκτός ΥΠΠΕΘ και για τις ιδιωτικές σχολικές μονάδες, η συλλογή γίνεται με την αποστολή έντυπων ερωτηματολογίων.

Η έρευνα διενεργείται σε όλα τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό τη συλλογή στοιχείων για τους εγγεγραμμένους μαθητές, τον αριθμό των σχολικών μονάδων, καθώς και τον αριθμό του διδακτικού προσωπικού.

Αποφοιτήσαντες: **24.316** (Αυξημένοι κατά 12,6% σε σχέση με το 2015-16 – απόλυτος αριθμός αποφοιτησάντων: 21.592)

Η αναλογία του διδακτικού προσωπικού προς τους μαθητές για το σχολικό έτος 2016/2017 ήταν 1 εκπαιδευτικός για 7,8 μαθητές, ενώ για το σχολικό έτος 2015/2016, η αντίστοιχη αναλογία ήταν 1 προς 7,6.

Η βαρύτητα των ΕΠΑΛ στο σύνολο της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης δικαιολογεί την επικέντρωση της παρούσας έρευνας σε αυτά. Θα μπορούσε δε κανείς να θεωρήσει ότι και τα γενικότερα στοιχεία για την Δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση τα οποία ανακοινώνονται από της Ελληνική Στατιστική Αρχή αντανakλούν κατά βάση τις εξελίξεις στα ΕΠΑΛ.

Τα δεδομένα της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση υποδηλώνουν αύξηση του αριθμού εγγεγραμμένων μαθητών για το πρώτο μισό της δεκαετίας 2007-2017 και συνεχή μείωση τους από το 2013 και μετά.

Πίνακας 1
Εξέλιξη Σχολικού Πληθυσμού της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εξέλιξης
2007/08- 2016/17

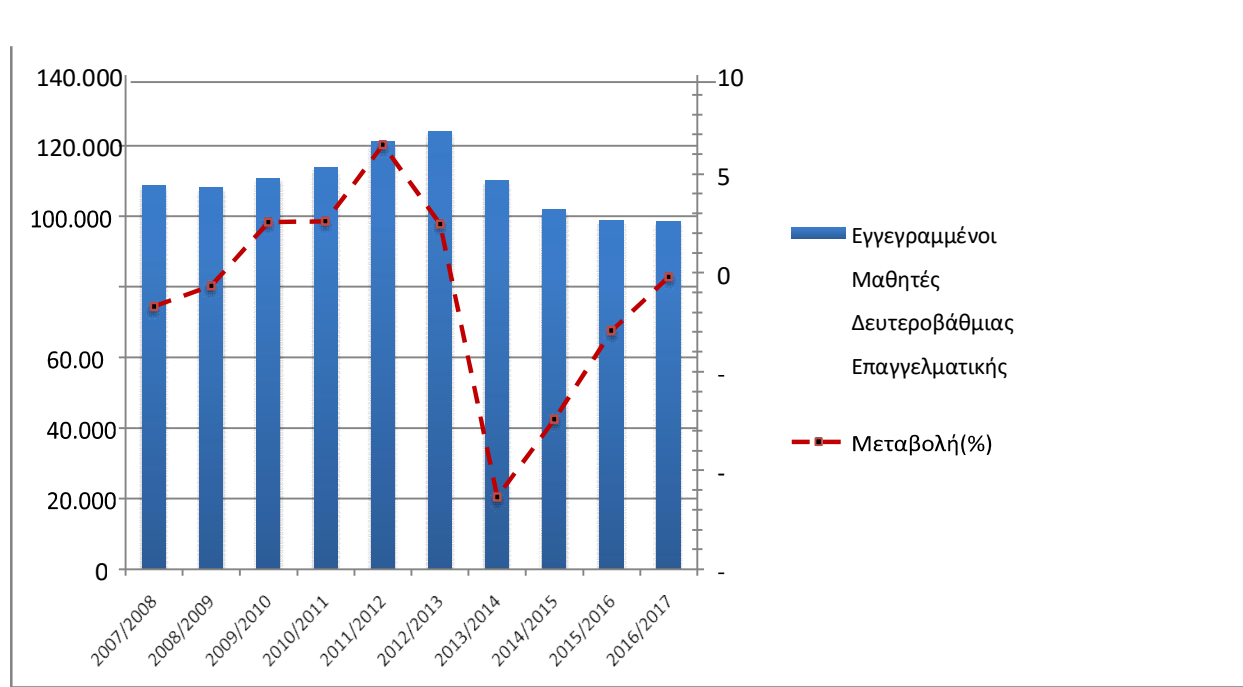
Σχολικό Έτος	Αριθμός Εγγεγραμμένων Μαθητών
2007-08	108.729
2008-09	108.010
2009-10	110.771
2010-11	113.658
2011-12	121.008
2012-13	123.989
2013-14	109.917
2014-15	101.761
2015-16	98.772*
2016-17	98.568

- Αναθεωρημένα Στοιχεία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17, σ.2.

Τα ποσοστά μεταβολής του σχολικού πληθυσμού της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης αποτυπώνονται ακόλουθο γράφημα.

Γράφημα 1
Εξέλιξη Σχολικού Πληθυσμού της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής
Εκπαίδευσης 2007/08 - 2016/17

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17, σ.2.

Τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι:

1. Το 2013 αποτελεί έτος-τομή για τη Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση. Από το συγκεκριμένο έτος και μετά παρατηρείται συνεχής μείωση του αριθμού των εγγεγραμμένων μαθητών².

Για την ερμηνεία του γεγονότος θα πρέπει να συνεκτιμηθούν δύο διαφορετικοί παράγοντες: (α) Η γήρανση του πληθυσμού και κατά συνέπεια η μείωση του αριθμού μαθητών τόσο της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας όσο και του μαθητικού πληθυσμού γενικότερα. (β) Η αναστάτωση που επήλθε με την αναδιάρθρωση των ειδικοτήτων το 2013, η οποία φαίνεται να μην έχει ακόμη εξομαλυνθεί πλήρως, και η οποία πιθανά επέδρασε αρνητικά στην ελκυστικότητα του θεσμού.

2. Την τελευταία διετία, ο αριθμός των σχολικών μονάδων παραμένει σταθερός. Ο αριθμός διδασκόντων όσο και ο αριθμός διδασκομένων εμφανίζει μείωση. Αντίθετα αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των αποφοίτων των ΕΠΑΛ.

Το γεγονός χρειάζεται βαθύτερη διερεύνηση. Σε πρώτη ανάγνωση η αύξηση του αριθμού αποφοίτων θα μπορούσε να υποδηλώνει βελτίωση της αποδοτικότητας του συστήματος και μεγαλύτερο βαθμό εμπλοκής των εκπαιδευομένων με τη μάθηση (τουλάχιστον την διετία 2015-17). Το γεγονός αυτό φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με εύρημα παλαιότερης μελέτης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (2006) που επεσήμαινε ιδιαίτερα αυξημένη μαθητική διαρροή από την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2006, σελ. 184). Ωστόσο η αύξηση του αριθμού αποφοίτων θα μπορούσε να οφείλεται και σε αποφοίτηση ενός αριθμού μαθητών οι οποίοι παλαιότερα απορρίπτονταν, ενώ τώρα αποκτούν

---

² Τα στοιχεία της ΕΣΥΕ έρχονται σε αντίθεση με τα στοιχεία του Cedefop (2014) τα οποία αναφέρονται σε εκθεση της ΙΤΥΕ και επισημαίνουν ότι στην περίοδο 2001-11 οι σχολικές μονάδες επαγγελματικής εκπαίδευσης μειώθηκαν συνολικά κατά το ένα τρίτο, ενώ ο μαθητικός πληθυσμός παρουσίαζε μείωση άνω του 35%. Σύμφωνα με την έρευνα της ΙΤΥΕ το ποσοστό παλλινოსτούντων και αλλοδαπών στα ΕΠΑΛ το 2009-10 ανέρχεται σε 16%.

απολυτήριο και πτυχίο διαθέτοντας χαμηλότερα προσόντα (γνώσεις – δεξιότητες – ικανότητες).

1.2. Οι Περιφέρειες

1.2.1 Η Περιφέρεια Αττικής

Η περιφέρεια Αττικής για το σχολικό έτος 2016/2017 συγκέντρωσε το 26,9% του συνολικού σχολικού πληθυσμού των ΕΠΑΛ και των ΕΠΑΣ, και το 23,6% των σχολικών μονάδων. Τα αναλυτικότερα δεδομένα έχουν ως εξής:

Σχολικές Μονάδες :	107 (το πλήθος των σχολικών μονάδων παραμένει αμετάβλητο μεταξύ 2015-16 και 2016-17)
Διδακτικό Προσωπικό :	3.038 (Μειωμένο κατά 4,3% σε σχέση με το σχολικό έτος 2015-16 – απόλυτος αριθμός διδασκόντων 3.173)
Εγγεγραμμένοι Μαθητές :	26.559 (Μειωμένοι κατά 1,3% σε σχέση με το 2015-16 – απόλυτος αριθμός εγγεγραμμένων: 26.918)
Αποφοιτήσαντες:	7.153 (Αυξημένοι κατά 12,2% σε σχέση με το 2015-16 – απόλυτος αριθμός αποφοιτησάντων: 6.375)

1.2.2. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας για το σχολικό έτος 2016/2017 συγκέντρωσε το 6,5% του συνολικού σχολικού πληθυσμού των ΕΠΑΛ και των ΕΠΑΣ και το 7,3% των σχολικών μονάδων. Τα αναλυτικότερα δεδομένα έχουν ως εξής:

Σχολικές Μονάδες :	33 (το πλήθος των σχολικών μονάδων παραμένει αμετάβλητο μεταξύ 2015-16 και 2016-17)
Διδακτικό Προσωπικό :	846 (Μειωμένο κατά 3,8% σε σχέση με το σχολικό έτος 2015-16 – απόλυτος αριθμός διδασκόντων 879)

Εγγεγραμμένοι Μαθητές : 6.394 (Μειωμένοι κατά 1,1% σε σχέση με το 2015-16 –
απόλυτος αριθμός εγγεγραμμένων: 88.901)

Αποφοιτήσαντες: 1.940 (Αυξημένοι κατά 12,1% σε σχέση με το 2015-16 –
απόλυτος αριθμός αποφοιτησάντων: 1.730)

1.2.3. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης για το σχολικό έτος 2016/2017 συγκέντρωσε το 6,4 % του συνολικού σχολικού πληθυσμού των ΕΠΑΛ και των ΕΠΑΣ και το 6,6% των σχολικών μονάδων. Τα αναλυτικότερα δεδομένα έχουν ως εξής:

Σχολικές Μονάδες : **30** (το πλήθος των σχολικών μονάδων παραμένει
αμετάβλητο μεταξύ 2015-16 και 2016-17)

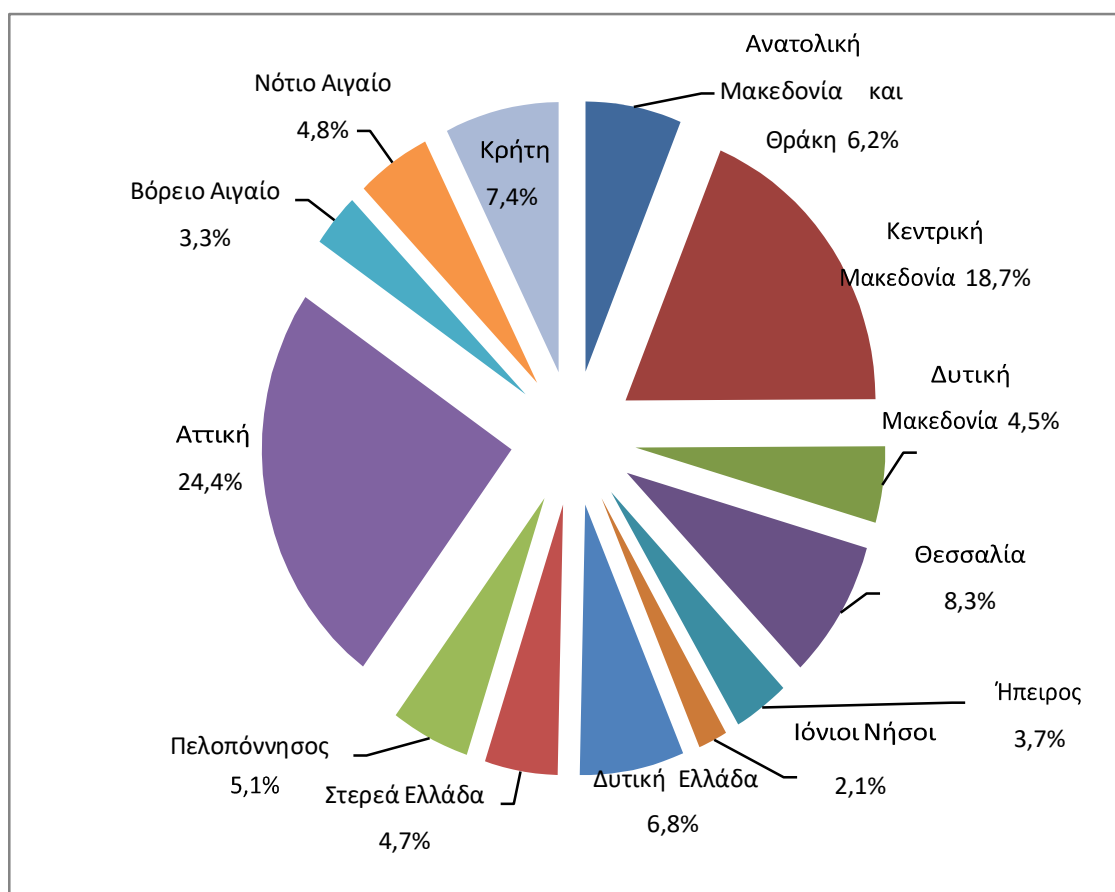
Διδακτικό Προσωπικό : **821** (Αυξημένο κατά 1,5% σε σχέση με το σχολικό έτος
2015-16 – απόλυτος αριθμός διδασκόντων 809)

Εγγεγραμμένοι Μαθητές : 6.348 (Μειωμένοι κατά 2,4% σε σχέση με το 2015-16 –
απόλυτος αριθμός εγγεγραμμένων: 6.503)

Αποφοιτήσαντες: **1.967** (Αυξημένοι κατά 7,5% σε σχέση με το 2015-16 –
απόλυτος αριθμός αποφοιτησάντων: 1.830)

Στη συνέχεια παρατίθεται σειρά γραφημάτων με τις ποσοστιαίες κατανομές του διδακτικού προσωπικού, των εγγεγραμμένων μαθητών και των αποφοίτων κατά περιφέρεια για τα σχολικά έτη 2015-16 και 2016-17.

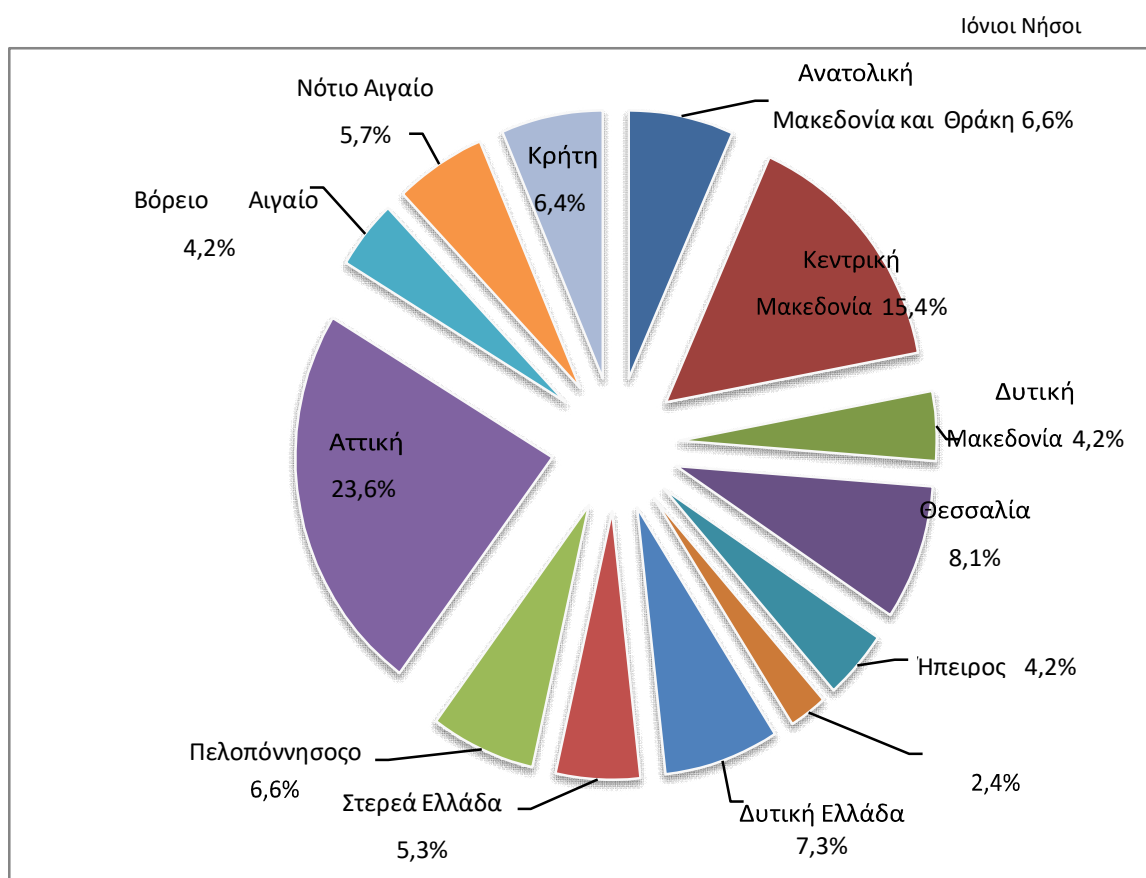
Γράφημα 2:
Κατανομή διδακτικού προσωπικού κατά περιφέρεια:2015-16

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17

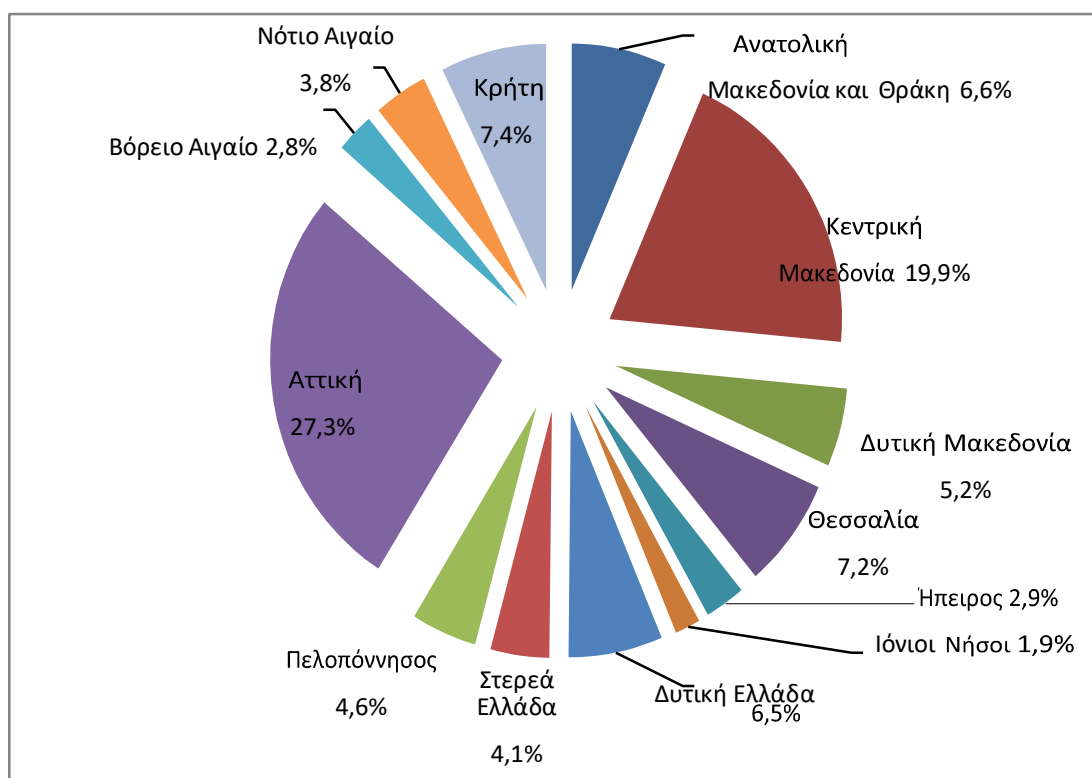
Γράφημα 3:

Κατανομή διδακτικού προσωπικού κατά περιφέρεια:2016-17

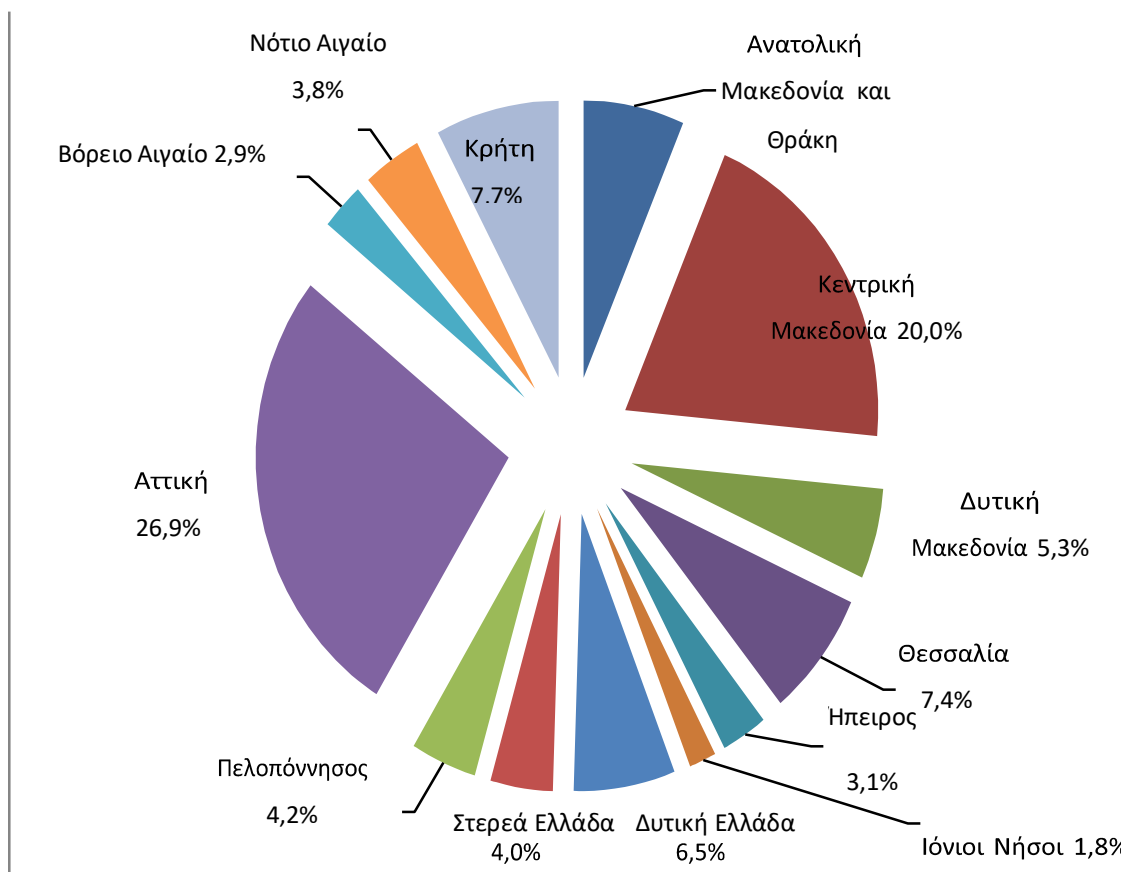
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17

Γράφημα 4:
Εγγεγραμμένοι μαθητές κατά περιφέρεια:2015-16

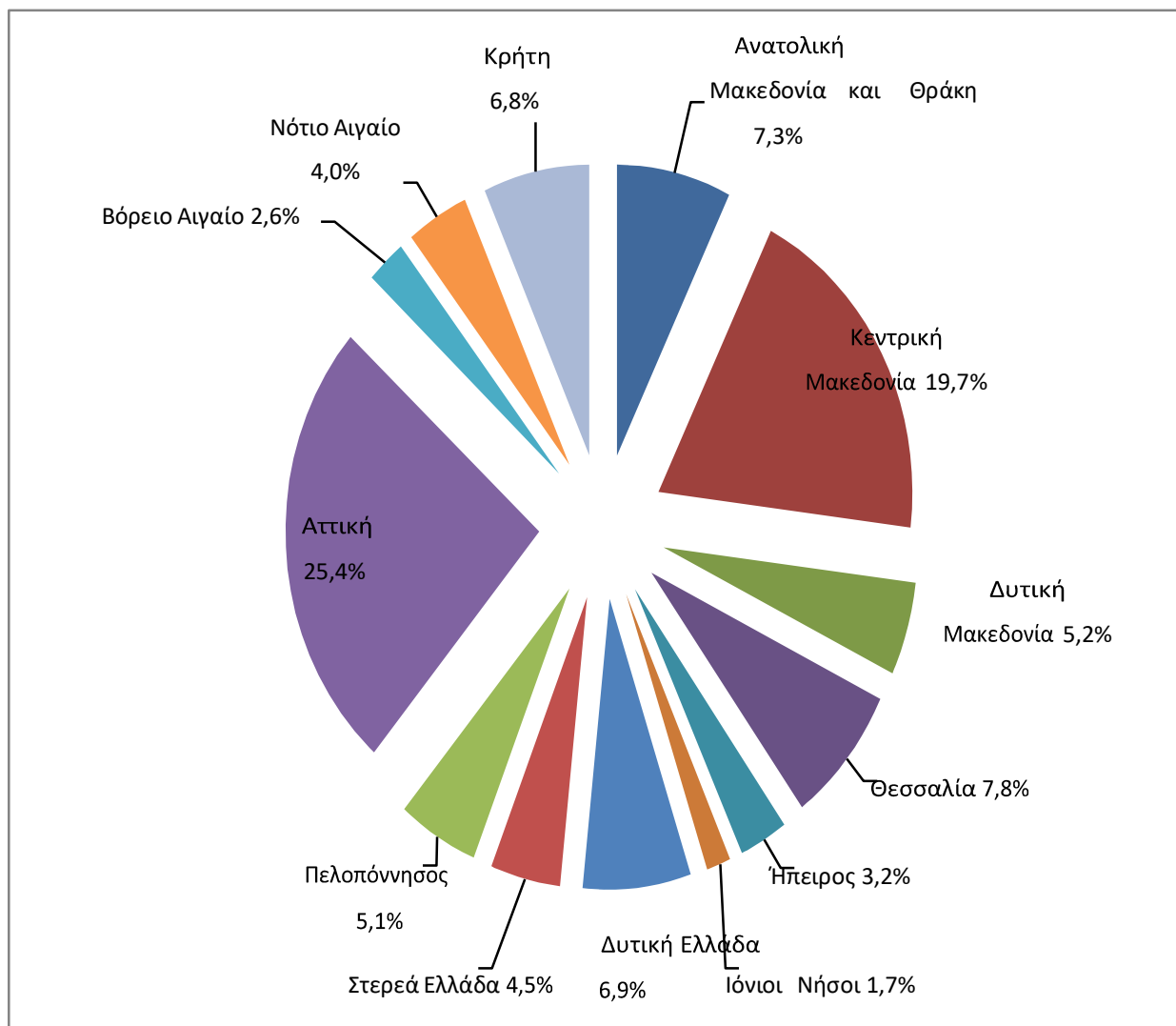
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17

Γράφημα 5:
Εγγεγραμμένοι μαθητές κατά περιφέρεια:2016-17

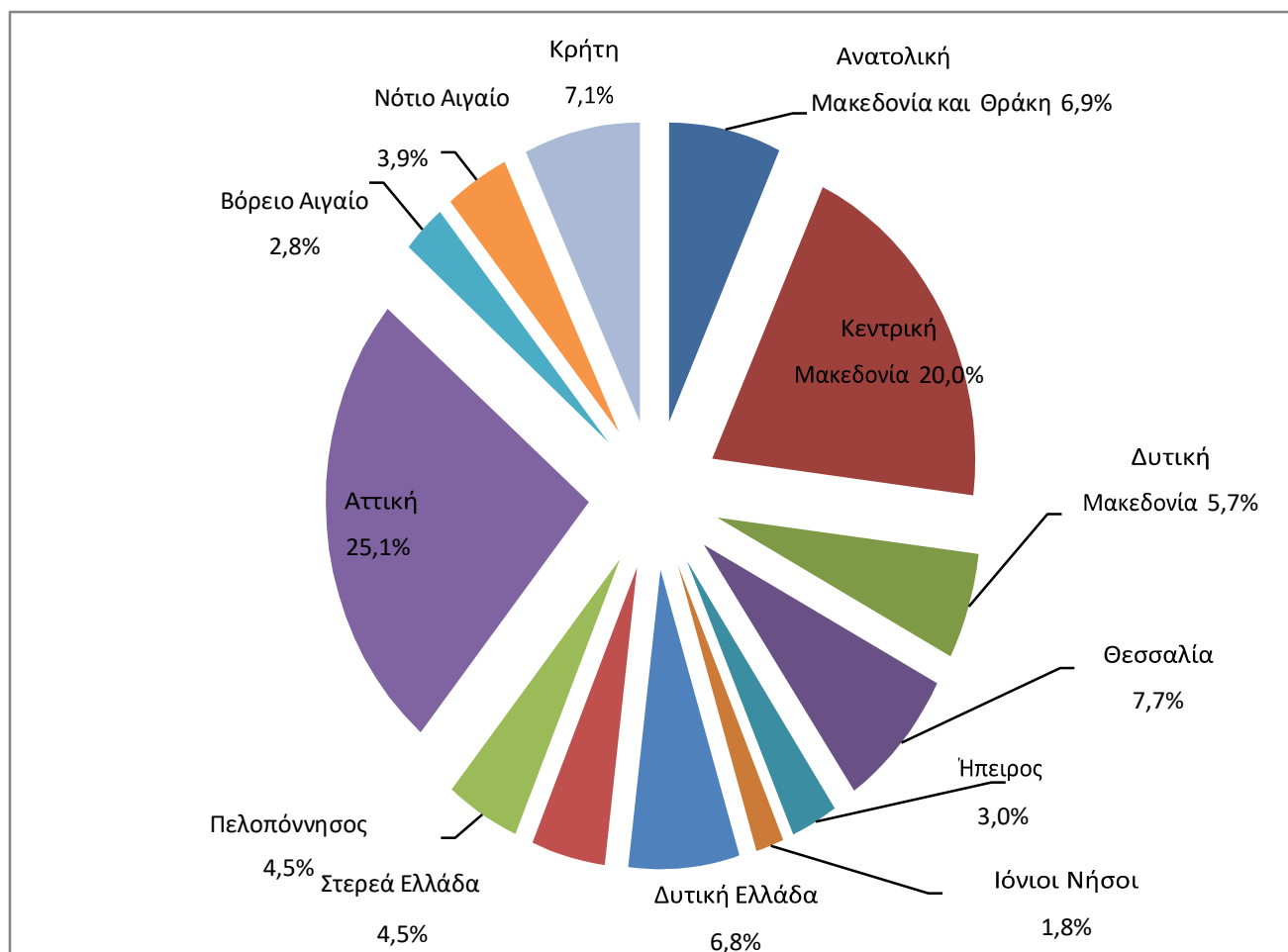
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17

Γράφημα 6:
Αποφοιτήσαντες μαθητές κατά περιφέρεια:2015-16

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17

Γράφημα 7:
Αποφοιτήσαντες μαθητές κατά περιφέρεια:2016-17

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2018) *Ερευνα Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*
Λήξης Σχολικού έτους 2016-17

2. Μεταβολές στο θεσμικό πλαίσιο (2013-2018)

Από το 2013 επιχειρείται συστηματικά η αναδιάρθρωση της δευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, με στόχο την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών που έχουν επισημανθεί και της αύξησης της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Ο Ν. 4186/2013, έδωσε τη δυνατότητα για αρχική επαγγελματική εκπαίδευση μέσα στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα³, στα επαγγελματικά λύκεια (ΕΠΑΛ), τα οποία ιδρύονται από το Υπουργείο Παιδείας και διακρίνονται σε ημερήσια και εσπερινά. Τα προγράμματά τους ήταν διαρθρωμένα σε τομείς, ομάδες και ειδικότητες. Ο νόμος προέβλεπε ότι οι ειδικότητες διαμορφώνονται σύμφωνα με τις ανάγκες της οικονομίας, τις προτάσεις των περιφερειών και των κοινωνικών εταίρων και αντιστοιχούν στα επαγγελματικά περιγράμματα που πιστοποιούνται από τον ΕΟΠΠΕΠ. Ο νόμος εισήγαγε την τάξη μαθητείας για τους κατόχους απολυτηρίου και πτυχίου ΕΠΑΛ και το δυϊκό σύστημα εκπαίδευσης (μαθητείας) του ΟΑΕΔ, το οποίο περιλάμβανε μάθηση στο χώρο εργασίας, μάθημα ειδικότητας και προπαρασκευαστικά μαθήματα πιστοποίησης στη σχολική μονάδα. Το απολυτήριο του ΕΠΑΛ είναι ισότιμο με το απολυτήριο του Γενικού Λυκείου και το πτυχίο ειδικότητας, το οποίο χορηγείται μετά από ενδοσχολικές εξετάσεις στα ΕΠΑΛ, είναι επιπέδου EQF4. Οι απόφοιτοι της τάξης μαθητείας λαμβάνουν πτυχίο ειδικότητας EQF5, μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών πιστοποίησης των προσόντων τους από τον ΕΟΠΠΕΠ (Cedefop, 2014, σ.24-26).

Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των ΕΠΑΛ αναμορφώθηκε εκ νέου με το Ν.4386/16

---

³ Το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα περιλαμβάνει την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον Ν.3879/2010 ο όρος τυπική επαγγελματική εκπαίδευση αναφέρεται αποκλειστικά στα προγράμματα σπουδών των ΕΠΑΛ τα οποία επιτρέπουν την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μετά από εξετάσεις. Τα υπόλοιπα προγράμματα δευτεροβάθμιου ή μεταδευτεροβάθμιου επιπέδου θεωρούνται μη τυπική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

2.1. Διαρθρωτικές Αδυναμίες

Το Ελληνικό σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει να αντιμετωπίσει συγκεκριμένες προκλήσεις που επισημαίνονται διαχρονικά σε όλα τα κείμενα πολιτικής από το 2000 και μετά και αφορούν : την προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού νέων στην ΕΕΚ, τη στενότερη σύνδεση της ΕΕΚ με την οικονομία και την αγορά εργασίας και τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών. Το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων στο *Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για την αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και της μαθητείας* (2016, σσ.50-52) αναγνωρίζει ως σημαντικές τις διαρθρωτικές αδυναμίες:

2.1.1. Χαμηλή ελκυστικότητα της ΕΕΚ

- Μη ικανοποιητική διέξοδος προς την αγορά εργασίας που οδηγεί σε συνεχή υποβάθμισή της ΕΕΚ, παρά τις προσπάθειες αναβάθμισής της μέσω συνεχών νομοθετικών αλλαγών.
- Η επαγγελματική εκπαίδευση παραμένει «δεύτερη επιλογή». Προσελκύει μαθητές με χαμηλές επιδόσεις από τα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα. Μεγάλο ποσοστό μαθητών με κοινωνικά, οικονομικά και οικογενειακά προβλήματα, με μαθησιακά προβλήματα, με χαμηλή αυτοεκτίμηση, περιορισμένες προσδοκίες κλπ.
- Χαμηλή ανταποδοτικότητα των σπουδών στην αγορά εργασίας, ιδίως σε σχέση με την ανταποδοτικότητα που παρατηρείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Το ποσοστό των μαθητών που επιλέγουν την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση διαφέρει ανά περιφέρεια και κυμαίνεται από 20% έως 34%. Η γεωγραφική διαφοροποίηση φαίνεται πως επηρεάζεται από μια σειρά παραγόντων, όπως η δομή της απασχόλησης ανά περιφέρεια, το βιοτικό επίπεδο, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των μαθητών, η προσβασιμότητα στη σχολική μονάδα κ.α. Παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ

περιοχών, με τη μεγαλύτερη σχολική διαρροή να καταγράφεται στην Κρήτη, την Ήπειρο και την Κεντρική Μακεδονία, ενώ η μικρότερη εμφανίζεται στα Ιόνια νησιά.

2.2.2. Πολυνομία

Από το 2000 έως το 2013 ψηφίστηκαν τέσσερις νόμοι και πολυάριθμες τροπολογίες σε μία προσπάθεια να ρυθμιστεί νομοθετικά ο χώρος της ΕΕΚ και της διά βίου μάθησης (Ν. 3191/2003, Ν. 3369/2005, Ν.3475/06, Ν. 3879/2010 και Ν. 4186/2013). Οι συνεχείς νομοθετικές ρυθμίσεις αποτελούν προσπάθεια ευθυγραμμισμού με την Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική και την έμφαση που δίνεται από το 2000 με τη Στρατηγική της Λισσαβόνας για τη δημιουργία μιας Ευρώπης ανταγωνιστικής και ικανής να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της κοινωνίας της γνώσης (Cedefop, 2014 σς 20-21).

2.2.3. Ασαφής σύνδεση με την αγορά εργασίας

- Κατακερματισμός/ αλληλοεπικάλυψη κατευθύνσεων και ειδικοτήτων (πχ από τις 44 ειδικότητες των ΕΠΑΛ αρκετές είναι ανάλογου ή ίδιου περιεχομένου με ειδικότητες των ΙΕΚ, των σχολών Ο.Α.Ε.Δ., κλπ). Το αποτέλεσμα είναι η σπατάλη πόρων χωρίς ουσιαστική ανταποδοτικότητα, καθώς δεν υπάρχει αντιστοιχία με τις πραγματικές κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της χώρας.
- Μη συμβατότητα προγραμμάτων σπουδών με τα επαγγελματικά περιγράμματα τα οποία έχουν μελετηθεί σε συνεργασία με κλαδικούς και κοινωνικούς φορείς.
- Απουσία θεσμοθετημένων επαγγελματικών δικαιωμάτων.
- Η μάθηση στις ειδικότητες δεν βασίζεται στις προσλαμβάνουσες των μαθητών από τις τοπικές κοινωνικές και εργασιακές ανάγκες και έτσι δεν μπορεί να αποδείξει την ανταποδοτικότητα της εκπαίδευσης στους μαθητές και στην τοπική κοινωνία.

- Η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων της ΕΕΚ είναι ιδιαίτερα χαμηλή, όχι μόνο τα τελευταία χρόνια της κρίσης αλλά και κατά τα προηγούμενα χρόνια της ανάπτυξης.

2.2. Αντιμετώπιση των αδυναμιών

2.2.1. Αλλαγή δομής και προγραμμάτων σπουδών στα ΕΠΑΛ

Για την άρση των παραπάνω αδυναμιών προωθήθηκαν οι εξής αλλαγές

Α΄ τάξη: με ενιαίο πρόγραμμα μαθημάτων γενικής παιδείας και εισαγωγή μαθημάτων, τα οποία δίνουν βάρος στην απόκτηση οριζόντιων ικανοτήτων από τους μαθητές. Στην κατεύθυνση αυτή αξιοποιείται η εμπειρία του Πολυκλαδικού Λυκείου και η διεθνής εμπειρία από την εφαρμογή του προγράμματος STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Η Α τάξη ΕΠΑΛ δεν χωρίζεται σε ομάδες προσανατολισμού ή τομείς. Διασφαλίζεται έτσι η δυνατότητα διαπερατότητας από το ΓΕΛ στο ΕΠΑΛ και αντίστροφα.

Β΄ τάξη: Διαχωρισμός σε βασικούς ευρύτερους τομείς επαγγελματών - υπηρεσιών. Ο κάθε τομέας οργανώνεται με ένα πρόγραμμα θεωρητικών και εργαστηριακών μαθημάτων, που αποτελεί βάση για την ανάπτυξη των ειδικοτήσεων.

Γ΄ τάξη: Διαχωρισμός σε ειδικότητες. Το νέο σύστημα προσπαθεί να περιορίσει την πολυδιάσπαση του προηγούμενου, που είχε οδηγήσει σε πρόωρη κατάρτιση, η οποία δεν είναι επιθυμητή στο επίπεδο ενός σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Μεταλυκειακό έτος μαθητείας (προαιρετικό): Η δυνατότητα παρακολούθησης του 4ου μεταλυκειακού έτους μαθητείας παρέχεται σε αποφοίτους όλων των τομέων και ειδικοτήτων. Η ανάπτυξή της μαθητείας θα γίνει σταδιακά (αρχικά σε επιλεγμένα σχολεία αξιοποιώντας και την απογευματινή λειτουργία). Το μεταλυκειακό έτος περιέχει μαθήματα ειδικότητας στο σχολείο (20% του Προγράμματος Σπουδών) και μαθητεία στην εργασία (80% του Προγράμματος Σπουδών και οδηγεί σε υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων, άρα και στην δυνατότητα πιστοποίησης προσόντων υψηλότερου επιπέδου ISCED-5. Οι τάξεις μαθητείας λειτουργούν υπό την αιγίδα του ΥΠΠΕΘ.

Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με ειδικές εξετάσεις και ειδικό ποσοστό θέσεων

αναλόγως του μαθητικού δυναμικού. Παράλληλα, υπάρχει ειδική μέριμνα για τα εσπερινά ΕΠΑΛ, επιδιώκεται η ποικιλότροπη υποστήριξη των μαθητών τους και η εφαρμογή διδακτικών προσεγγίσεων στη βάση των αρχών της εκπαίδευσης ενηλίκων. Στο τέλος της πενταετίας θα γίνει αξιολόγηση και επανασχεδιασμός όλου του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης,

2.2.2. Ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των ΕΠΑΛ

Σε αυτήν την κατεύθυνση, η αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου της τυπικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΠΑΛ) γίνεται συστηματικά και αποτελεί στόχο και πεδίο εφαρμογής της σύγχρονης παιδαγωγικής. Η αναβαθμισμένη τυπική Επαγγελματική Εκπαίδευση και η ανάδειξη της έννοιας του «σχολείου» στις δομές της, θα προσφέρει δυνατότητες θετικής διαφοροποίησης και ευκαιρίες στους μαθητές που το έχουν περισσότερο ανάγκη, σε αυτούς που οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες διαβίωσής τους ή και το ιδιαίτερο μαθησιακό προφίλ τους, τους οδήγησαν σε μειονεκτική θέση στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Θέσπιση αντισταθμιστικών μέτρων για τους μαθητές των ΕΠΑΛ με στόχο να βελτιωθεί η ετοιμότητά τους, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της τυπικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Για την ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των ΕΠΑΛ και τη μείωση της μαθητικής διαρροής θα αξιοποιηθούν μέτρα τα οποία προβλέπονται σε σχετική μελέτη της ΕΕ και περιλαμβάνουν:

- Μέτρα στήριξης των μαθητών και ενισχυτική διδασκαλία.
- Υποστήριξη της Σχολικής Μονάδας και των εκπαιδευτικών με:
  - (α) Ένταξη σύγχρονων κατευθύνσεων παιδαγωγικής και διαφοροποίησης διδασκαλίας στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) και ενσωμάτωση στα ΑΠΣ ενδεικτικών δραστηριοτήτων για την εναλλακτική προσέγγιση και αξιολόγηση των διδακτικών αντικειμένων που να μπορούν να καλύψουν τις

ιδιαιτερότητες των μαθητών. Αξιοποίηση συνθετικών και άλλων εργασιών αξιολόγησης των μαθητών που προβλέπονται από τη νομοθεσία,
(β) Δημιουργία περιβάλλοντος και κινήτρων συνεργασίας των εκπαιδευτικών ως προς την προσέγγιση του κάθε μαθητή, με τη θέσπιση δυνατοτήτων ενεργοποίησης και ουσιαστική αξιοποίηση διαθέσιμων θεσμών, όπως είναι ο παιδαγωγικός σύλλογος, τα συμβούλια τμήματος, οι επιτροπές ειδικοτήτων κλπ, με παράλληλη πρόβλεψη δυνατοτήτων συνεργασίας κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του σχολείου, κατά το πρότυπο της Φινλανδίας και με στόχο τη δημιουργία ενός κοινοτικού σχολείου που βασίζεται στην παιδαγωγική ελευθερία και συνεργασία και όχι στον έλεγχο και στον ανταγωνισμό.

2.2.3. Ενίσχυση της ελκυστικότητας των ΕΠΑΛ

Για την ενίσχυση της ελκυστικότητας των ΕΠΑΛ προβλέπεται η χρήση εναλλακτικών προσεγγίσεων στη γνώση και χρήση νέου εποπτικού υλικού πέραν των βιβλίων (οδηγίες, φύλλα έργου, καταγραφή καλών πρακτικών)

Ειδική υποστήριξη μαθητών Εσπερινών Λυκείων

Παιδαγωγική ελευθερία στην προσέγγιση κάθε μαθητή με μέτρα ενίσχυσης συλλογικότητας μεταξύ των εκπαιδευτικών

Παιδαγωγική επιμόρφωση εκπαιδευτικών στα προβλήματα της καθημερινότητας

Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις προβολής που θα περιλαμβάνουν

- ☐ Ημέρες καριέρας στα σχολεία με συμμετοχή μαθητών, γονέων κλπ
- ☐ Ημέρες επαγγελματικού προσανατολισμού για μαθητές
- ☐ Εκδηλώσεις ενημέρωσης για μαθητές, γονείς, κοινωνικούς φορείς κλπ
- ☐ Δράσεις Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού
- ☐ Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Το πρόγραμμα «Μια νέα αρχή στα ΕΠΑΛ» περιλαμβάνει οριζόντιες δράσεις, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται παρεμβάσεις που θα επιδιωχθεί να γίνουν σε όλα τα σχολεία και θα έχουν περιορισμένο οικονομικό κόστος. Κυρίως θα γίνουν παρεμβάσεις στήριξης θεσμικών αλλαγών. Ενδεικτικά αναφέρονται: α) εισαγωγή μαθημάτων

ευέλικτης ζώνης Α΄ τάξης, β) δράσεις ευαισθητοποίησης στελεχών και εκπαιδευτικών, γ) ταχύρρυθμα σεμινάρια στελεχών (με σκοπό να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές), δ) σχεδιασμός εξειδικευμένου προγράμματος επικοινωνίας κ.α. Επίσης θα επιδιωχθεί να καταγραφούν οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι έχουν διαπιστωμένες γνώσεις ώστε να ενταχθούν στον τελικό σχεδιασμό της δράσης.

Η πιλοτική δράση, σε 12 σχολεία διάρκειας ενός έτους, έχει ως στόχο την ολιστική παρέμβαση στο σχολείο, με έμφαση στην Α΄ τάξη.

Σε αυτή τη δράση σχεδιάζεται να συμμετάσχουν: α) σχολεία τα οποία έχουν συμμετάσχει σε ανάλογες δράσεις συλλογικής παρέμβασης, β) σχολεία σε μετάβαση, τα οποία έχουν πάρει πρωτοβουλίες ή έχουν ευαισθητοποιηθεί για να συμμετάσχουν σε ανάλογες δράσεις, γ) σχολεία που ενδιαφέρονται (π.χ. κατόπιν εκδήλωσης ενδιαφέροντος, μέσω σχολικών συμβούλων παιδαγωγικής ευθύνης) και δ) σχολεία που θα προκύψουν από ένα τυχαίο δείγμα.

3. Ποιοτικά Δεδομένα για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση

3.1. Περιφέρεια Αττικής

3.1.1. Το προφίλ και το κλίμα των σχολικών μονάδων

Στην περιφέρεια Αττικής διενεργήθηκε έρευνα σε τέσσερις σχολικές μονάδες. Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε έρευνα πεδίου σε τρία ΕΠΑΛ, τα οποία εμφανίζουν σχετικά υψηλά ή υψηλά ποσοστά διαρροής. Στην πορεία ζητήθηκε επέκταση του δείγματος ώστε να περιληφθεί ένα ακόμη ΕΠΑΛ, το οποίο συγκρατεί το μαθητικό πληθυσμό του με στόχο να αποκαλυφθούν διαφορές ή καλές πρακτικές που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την κατανόηση του φαινομένου της μαθητικής διαρροής. Η έρευνα πεδίου διενεργήθηκε σε δύο μονάδες της Ανατολικής Αττικής που εμφανίζουν διαρροή και κοινά κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά και δύο μονάδες του κέντρου, η μία από τις οποίες εμφανίζει υψηλά ποσοστά διαρροής και η άλλη όχι.

Σε κάθε μονάδα διενεργήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις με τους διευθυντές και focus groups με διδάσκοντες και μαθητές της μονάδας. Επιδιώχθηκε οι μαθητές να είναι μεγαλύτερης ηλικίας (Β' ή Γ' τάξης) ώστε να έχουν επιλέξει ειδικότητα. Διενεργήθηκε συνέντευξη και με μία ψυχολόγο η οποία επισκέπτεται ένα από τα ΕΠΑΛ τρεις φορές την εβδομάδα στα πλαίσια του προγράμματος ΜΝΑΕ. Η εικόνα για την περιφέρεια Αττικής συμπληρώθηκε με στοιχεία που αντλήθηκαν από συνέντευξη με τη Διευθύντρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Α Αθήνας, η οποία έχει υπό την ευθύνη της το Δήμο Αθηνών και όμορους Δήμους και 19 ΕΠΑΛ. Τέλος, για τη σύνδεση της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας λήφθηκε συνέντευξη και από εκπρόσωπο των κοινωνικών εταίρων (ΙΝΕ/ΓΕΣΕΕ).

Τα ειδικότερα χαρακτηριστικά των μονάδων περιγράφονται στη συνέχεια.

1^η Μονάδα

Το σχολείο στεγάζεται στο συγκεκριμένο κτιριακό συγκρότημα από το 2000. Το συγκρότημα είναι σε πολύ καλή κατάσταση, και η πρώτη εντύπωση του επισκέπτη είναι θετική. Το ΕΠΑΛ συστεγάζεται με εργαστηριακό κέντρο από το οποίο και υποστηρίζεται εργαστηριακά. Το ΕΠΑΛ προσφέρει ειδικότητες των τομέων Ηλεκτρολογίας, Ηλεκτρονικής και Αυτοματισμού, Μηχανολογίας και Δομικών Έργων.

Το σχολείο αντιμετωπίζει πρόβλημα μείωσης του αριθμού των μαθητών που εγγράφονται αρχικά αλλά και μαθητικής διαρροής, η οποία αυξάνεται συνεχώς λόγω του αριθμού των απουσιών των μαθητών. Το 2018-19, σύμφωνα με τον αναλυτικό πίνακα εγγραφών μαθητών, στο σχολείο ενεγράφησαν 260 μαθητές (διέκοψαν τη φοίτηση 37). Αντίστοιχα το 2014-15 είχαν εγγραφεί 497 μαθητές και είχαν διακόψει τη φοίτηση 30.

Επίσης στο μαθητικό δυναμικό του σχολείου καταγράφονται 36 μαθητές με ειδικές μαθησιακές ανάγκες. Σύμφωνα με την εκτίμηση του διευθυντή, ενώ ο αριθμός των μαθητών με ΕΕΑ παραμένει σχετικά σταθερός το ποσοστό τους στο σύνολο του πληθυσμού αυξάνει λόγω της μείωσης του αριθμού εγγεγραμμένων μαθητών. Επίσης στο σχολείο φοιτούν 14 αλλοδαποί/παλλινοστούντες μαθητές, όλοι καλά ενταγμένοι στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Το σχολείο ανέπτυξε 5 δράσεις (στα πλαίσια του ΜΝΑΕ), όπως η δημιουργία και λειτουργία μαθητικού διαικτυακού ραδιοφωνικού σταθμού, εργαστήρια «πράσινης-σπιτικής χημείας» στο πλαίσιο του μαθήματος χημείας, διαμόρφωση κήπων στους χώρους του σχολείου, εκδήλωση της περιόδου της αποκριάς με Παρασκευή χειροποίητων ζυμαρικών (ντόντιλες) και ανέβασμα θεατρικής παράστασης στα πλαίσια της Ζώνης Δημιουργικών Δραστηριοτήτων (Δύσκολος του Μένανδρου) σε συνεργασία με άλλο ΕΠΑΛ. Με το συγκεκριμένο θεατρικό έργο το ΕΠΑΛ συμμετέχει σε Μαθητικό Φεστιβάλ Αρχαίου Δράματος.

Στα πλαίσια του προγράμματος ΜΝΑΕ ορίστηκαν σύμβουλοι καθηγητές και όλοι οι καθηγητές της μονάδας εκτελούν χρέη συμβούλου για κάθε 3 μαθητές στα τρία τμήματα της Α΄ τάξης. Η αποτελεσματικότητα των συμβούλων θα αξιολογηθεί τόσο από τους διδάσκοντες και τους συντονιστές των Τμημάτων όσο και από τους μαθητές.

Το κλίμα στη σχολική μονάδα βελτιώθηκε από την παρουσία της ψυχολόγου στο ΕΠΑΛ. Τα παιδιά παραπέμπονται στην ψυχολόγο μετά από παρότρυνση του συμβούλου καθηγητή. Μάλιστα τη συμβουλευθήκαν και κάποιοι γονείς. Η εντύπωση για τη συμβολή της στη βελτίωση του κλίματος είναι θετική – θα γίνει όμως και αξιολόγηση τόσο από την ίδια όσο και από τους διδάσκοντες. Η βοήθεια της ψυχολόγου ήταν καθοριστική στην περίπτωση παραβατικών συμπεριφορών. Σε περίπτωση που παιδιά παραπέμπονται στο σύλλογο για τιμωρία. Με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων παραπέμπονται τα παιδιά στην ψυχολόγο για να συζητήσουν τους λόγους της παραβατικής συμπεριφοράς τους. Διευκρινίζει ο Διευθυντής ότι «μαθητές φωνάζουν, διακόπτουν το δάσκαλο, δεν τον αφήνουν να κάνει μάθημα και προσβάλλουν την προσωπικότητά του .... βγάζουν θυμό στο σχολείο γιατί ζουν άσχημα, έχουν προβλήματα με την οικογένειά τους και ζορίζονται στο εξωτερικό τους περιβάλλον. Βγάζουν αρνητική ενέργεια επειδή είναι υποχρεωμένα να μπουκ στην τάξη για να μην πάρουν απουσία». Οι συνάδελφοι προσπαθούν να εντάξουν τα παιδιά στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά πολλές φορές δεν τα καταφέρνουν, τα αποβάλλουν από την τάξη και τα στέλνουν στο διευθυντή για να τα τιμωρήσει. Βέβαια τα παιδιά που αποβάλλονται αρκετές φορές πηδάνε τα κάγκελα και φεύγουν από το σχολείο ... με ότι αυτό συνεπάγεται. Κάποια από αυτά, ένα δύο, μπορεί να παίρνουν και κάποιες ουσίες. Αυτό όμως εγώ δεν μπορώ να το αποδείξω. Εάν ανοιχτεί στην ψυχολόγο εντάξει ... διαφορετικά το πρόβλημα δεν επιλύεται..... Φαινόμενα bullying δεν έχουμε πολλά. Υπήρξαν μία δύο περιπτώσεις όπου μικρές ομάδες παιδιών κινήθηκαν εναντίον άλλου παιδιού, αλλά το επιλύσαμε. Και εδώ βοήθησε η ψυχολόγος πολύ. Γενικά δεν θεωρώ ότι το bullying είναι πρόβλημα σε αυτό

το σχολείο .... Άλλα θέματα πειθαρχίας, όπως για παράδειγμα το κάπνισμα τα έχουμε ξεπεράσει .... δεν ασχολούμαστε με αυτά. Αν αρχίσουμε να δίνουμε αποβολές γι αυτό το λόγο δεν θα μείνει κανένα παιδί στο σχολείο. Αυτό το αντιμετωπίζουμε μόνο με νουθεσίες. Επικοινωνούμε μεν με τους γονείς ... άλλοι ενδιαφέρονται, άλλοι όχι και καποιοι αντιδρούν υπερβολικά. Για παράδειγμα ένας γονέας ήρθε στο σχολείο και έδειρε το παιδί του παρουσία μας, απαράδεκτα πράγματα που μας έκαναν να σκεφθούμε ότι κακώς τον ενημερώσαμε.».

Σύλλογος Διδασκόντων.

Ο Διευθυντής του σχολείου υπηρετεί στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ από το 1995, όταν το σχολείο στεγαζόταν σε άλλο κτίριο. Είναι Ηλεκτρολόγος τεχνολόγος εκπαιδευτικός, έχει χρηματίσει και υπεύθυνος του Ηλεκτρολογικού τομέα στο εργαστηριακό κέντρο και έχει αναλάβει τη διεύθυνση εδώ και ενάμιση χρόνο. Από το σχολείο έλειψε μόνο δύο χρόνια όταν είχε πάρει κάποια απόσπαση.

Ο σύλλογος διδασκόντων είναι σταθερός και δεν υπάρχουν αναπληρωτές. Το πολύ ένας κάθε χρόνο. Η συνεργασία του Διευθυντή με το σύλλογο είναι άριστη, δεν υπάρχουν εντάσεις και όλοι γνωρίζονται εδώ και πολλά χρόνια. Εάν υπάρχουν μικροεντάσεις ξεπερνιούνται. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο συγκεκριμένος Διευθυντής έκανε αίτηση για τη θέση λόγω του ότι ο προηγούμενος διευθυντής συνταξιοδοτήθηκε και όλος ο σύλλογος επιθυμούσε να εκλεγεί στη θέση διδασκων από το συγκεκριμένο σχολείο, να είναι συνεννοήσιμος και να μη δημιουργεί εντάσεις. Δηλώνει ότι είναι πιθανό να συνεχίσει κάποιος άλλος συνάδελφος στην επόμενη θητεία γιατί αισθάνεται πολύ μεγάλη πίεση στη συγκεκριμένη θέση.

Σύλλογος γονέων

Στο σχολείο δεν λειτουργεί σύλλογος γονέων. Σε όσες προσπάθειες έχουν αναληφθεί εμφανίζεται αριθμός που δεν υπερβαίνει τα 6 άτομα και κατά την άποψη του Διευθυντή «δεν υπάρχει ενδιαφέρον ... αυτό δείχνει και το πρόβλημα που υπάρχει».

Στις μέρες που δίνονται έλεγχοι οι συναντήσεις με τους γονείς γίνονται απογευματινές ώρες και γίνεται ιδιαίτερη προσπάθεια επικοινωνίας μαζί τους κυρίως τηλεφωνικά. Μετά από επανειλημμένες οχλήσεις ένα 30-40% τελικά θα πάρει ελέγχους, οι υπόλοιποι όχι.

2^η Μονάδα

Το σχολείο ξεκίνησε τη λειτουργία του από το 2014 – είναι ένα από τα νεώτερα του Μενιδίου, και έχει σχετικά μικρό μέγεθος (εξυπηρετεί 131 παιδιά). Λειτουργούν 8 τμήματα και προσφέρονται οι ειδικότητες Μάρκετινγκ, Κομμωτικής και Αισθητικής.

Σημαντικό ποσοστό των μαθητών της μονάδας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «ευαίσθητων κατηγοριών». Στο σχολείο φοιτούν 11 παιδιά Ρομά, 3 μετανάστες πρώτης γενιάς (1 από τη Συρία και 2 από το Πακιστάν), οι οποίοι όμως είναι πολλά χρόνια στην Ελλάδα και γνωρίζουν πολύ καλά Ελληνικά. Φοιτούν επίσης 9 μετανάστες δεύτερης γενιάς (2 Ρουμανικής καταγωγής και 7 Αλβανικής). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Διευθυντής : «Αυτά τα παιδιά έχουν γίνει Ελληνόπουλα μόνο τα ονόματά τους ξεχωρίζουν». Επίσης φοιτούν 22 άτομα με διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες. Τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξίες – δυσαριθμησίες - ελλειμματική προσοχή κλπ) έχουν αυξηθεί πολύ τα τελευταία χρόνια. Στο σχολείο φοιτά και μία τυφλή μαθήτρια – από τις δύο στην περιφέρεια Αττικής. Κατά το Διευθυντή αποφάσισε να φοιτήσει στο ΕΠΑΛ γιατί «τη βολεύει πολύ το γεγονός ότι το σχολείο είναι ισόγειο – προσανατολίζεται πολύ εύκολα». Η συγκεκριμένη μαθήτρια έχει πάρει απαλλαγή από κάποια μαθήματα, π.χ. σχέδιο. Στη γυμναστική πάλι περπατάει με τη μπάλλα «και με το άκουσμα μόνο τα καταφέρνει ... είναι πολύ δεκτική». Υπάρχει και παράλληλη στήριξη από φιλόλογο, μαθηματικό και φυσικό. Κατά την άποψη του Διευθυντή ίσως υπάρξει πρόβλημα με τη φοίτησή της στη συνέχεια γιατί «στα εργαστήρια θα έχει πρόβλημα να δουλέψει ... θα είναι δύσκολο .... γι' αυτήν δηλαδή γιατί δεν μπορούμε να προσαρμόσουμε το σχολείο πάνω της»... Αυτό της είπα όταν ήρθε να γραφτεί .... «αν μπορεί ν' ανταπεξέλθει στις

απαιτήσεις ενός επαγγελματικού λυκείου. Η μαθήτρια φαίνεται να θέλει ... μάλιστα έβγαλε και βαθμούς .... την έβαλαν και παραστάτρια. Κι εκεί όμως είχαμε αντίρρηση από συνάδελφο ... «πώς θα κάνει παρέλαση;» ... πήγε βέβαια με τη βοήθ της ... μια φίλη της που περπάτησε μαζί της. Βλέπετε εμείς αντιμετωπίζουμε αυτές τις καταστάσεις με αμηχανία, δεν ξέρουμε πώς να λειτουργήσουμε και πώς να αναταποκριθούμε. Φυσιολογικό άτομο είναι – αλλά γνωρίζει – διαβάζει μπρείγ (της έφερε το ΕΛΤΑ ένα βανάκι – 9 κούτες με βιβλία μπρείγ – και διαβάζει). Με την ειδικότητα θα δούμε τι θα κάνουμε, μόνο πληροφορική μπορεί να ακολουθήσει αλλά κι εκεί θα πρέπει να βρούμε πληκτρολόγιο με μπρείγ – σαν τη γραφομηχανή που έχει και γράφει. Και στους υπολογιστές θα δυσκολευτεί. Πάντως αυτή τη χρονιά και το κράτος και η διεύθυνση ανταποκρίθηκαν.

Σύμφωνα με πληροφορίες του Διευθυντή τα παιδιά του σχολείου συμμετείχαν και τις τρεις χρονιές στις Πανελλαδικές εξετάσεις. Την προηγούμενη χρονιά είχαν επιτυχίες και σε πανεπιστημιακά τμήματα – μέ έναν απόφοιτο που πέρασε στην ΑΣΟΕΕ και μία απόφοιτη στο Χαροκόπειο.

Το σχολείο δεν συνεργάζεται με εργαστηριακό κέντρο και δεν συμμετέχει στο πρόγραμμα της μαθητείας. Στην αρχή του προγράμματος οι ειδικότητες του ΕΠΑΛ δεν περιλαμβάνονταν στο πρόγραμμα της μαθητείας. Κατά την άποψη του Διευθυντή δεν υπήρχε και ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τα παιδιά «.... μόνο κάποιοι της πληροφορικής ενδιαφέρθηκαν. Τους είπα να πάνε στην Πετρούπολη που μπορούσε να τους δεχτεί και συνεργαζόταν με εργαστηριακό κέντρο, αλλά δεν υπήρξε συνέχεια .... η στάση τους ήταν «σιγά... εμείς δεν μπορούμε να έρθουμε εδώ θα πάμε στην Πετρούπολη;». Πέρσι βάλαν την αισθητική. Είπαμε σε κάποιες κοπέλλες αν θέλουν να συμμετέχουν ... δεν περπάτησε πάλι. Δηλαδή σε μάς η μαθητεία δεν έχει τρέξει. Οι μαθητές είναι ενημερωμένοι – το ξέρουν ότι υπάρχει ο θεσμός. «Και αναγκαστικά θα πρέπει να πάνε σε κάποιο άλλο σχολείο που έχει τις δικές μας ειδικότητες και συνεργάζεται με εργαστηριακό κέντρο».

Το σχολείο δεν συμμετέχει σε προγράμματα Erasmus. Όμως υπάρχουν άλλες δράσεις, συμμετοχές σε θεατρικές ομάδες, διαγωνισμούς σκιτσογραφίας και ποιήματος. Πέρσι το σχολείο συμμετείχε σε όλα τα δρώμενα του Δήμου και σε 8-9 διαγωνισμούς και στη Δράμα και στην Πετρούπολη. Μιά μαθήτρια μάλιστα απέσπασε δεύτερο βραβείο. Χαρακτηριστικά ο Διευθυντής αναφέρει «είχαμε μια αναπληρώτρια συνάδελφο που τα κυνηγούσε πολύ αυτά.... γιατί αυτό έχει να κάνει και με τους συναδέλφους. Φέτος πήγε σε άλλο σχολείο η συνάδελφος ... και σε επικοινωνία που είχα μαζί της μου είπε ότι στο νέο σχολείο «της έβαλαν πάγο». .... Αλλά εμείς βλέπετε πώς είμαστε εδώ ... δεν έχουμε εργαστήρια, δεν έχουμε βιβλιοθήκη ή αίθουσα προβολών, δεν έχουμε γυμναστήριο ... το βλέπετε ... Δημοτικό σχολείο είναι.

Το κλίμα στη σχολική μονάδα χαρακτηρίζεται ικανοποιητικό, ωστόσο υπάρχουν συγκρούσεις τόσο μεταξύ των μαθητών όσο και μεταξύ μαθητών και καθηγητών αλλά και προβλήματα πειθαρχίας. Ωστόσο εάν δημιουργηθεί θέμα και υπάρξει λόγος για αποβολή ή πω πώς θα ειδοποιήσω τους γονείς, αγκαλιάζονται, βάζουν τα κλάμματα, «μη μας αποβάλετε» και τέτοια .... δεν μπορείς να διακρίνεις εάν πραγματικά θέλουν να κάνουν κακό ο ένας στον άλλον ή εάν το κάνουν μόνο για να παίξουν. Έχουν υπάρξει ένα δύο περιστατικά με παραβατική συμπεριφορά ... κοπέλλες μάλιστα, ειδοποιήθηκαν οι γονείς τους, εξαλείφθηκαν. Τους κάνουμε και προβολές σχετικά με το bullying, η ψυχολόγος έχει οργανώσει ομάδες. Το καλό είναι ότι εδώ είναι ελεγχόμενος ο χώρος. Δεν έχουμε ορόφους και διαδρόμους να κρύβονται τα παιδιά. Εδώ προσπαθούμε να προλάβουμε καταστάσεις. Όχι ότι δε μας ξεφεύγουν. Τα περισσότερα περιστατικά αφορούν Ρομά... οι οποίοι έχουν και διαφορετική κουλτούρα. Κι εκεί δεν ξέρεις αν πράγματι πρόκειται για bullying, οι περισσότεροι είναι συγγενείς μεταξύ τους. Δηλαδή τους βλέπεις τσακώνονται και μετά είναι αγκαλιά.

Ο Διευθυντής αναφέρει ότι υπάρχει για παράδειγμα πρόβλημα με το κάπνισμα. Τους επιτρέπουν να καπνίζουν σε χώρο διαμορφωμένο εκτός του σχολείου αλλά έχουν καταγραφεί περιστατικά που συγκεκριμένοι μαθητές επιμένουν να καπνίζουν εντός του σχολείου, κάνουν φασαρία και θέλουν να είναι στο επίκεντρο της προσοχής συνέχεια. Αυτά είναι παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με προβλήματα.... ο Διευθυντής περιγράφει μια χαρακτηριστική περίπτωση απείθαρχου μαθητή που προσπάθησε να τον εντάξει στο σχολείο.... «Είναι αγνώστου πατρός, ζει με τη μητέρα του έχει και δύο αδερφάκια μικρούλικά του δημοτικού η μάνα του δουλεύει όλη μέρα. Το παιδί δουλεύει τα σαββατοκύριακα ... αν αυτός τιμωρηθεί αντι να διαπαιδαγωγηθεί θα έχει άλλο δρόμο και άλλη πορεία. Τον έχουμε εδώ, είναι στα όρια ... βρίζει. Μάλιστα την Παρασκευή του έδωσα αποβολή .... μου λέει «δηλαδή κόπηκα – έχασα τη χρονιά». Του απάντησα «Εσύ θα συνεχίσεις να έρχεσαι κανονικά και ο σύλλογος θ' αποφασίσει αν θα κοπείς ή όχι .... Αυτό το παιδί εάν τον τιμωρήσεις περισσότερο θα το χάσεις .... » Τέτοιες είναι οι περιπτώσεις των παιδιών που διαρρέουν, από οικογένειες με διαζύγια (και όχι βελούδινα) με οικογενειακά προβλήματα, χωρίς κανέναν να παρακολουθεί και να επιβλέπει – και είναι και στην εφηβεία.

Σύλλογος διδασκόντων

Ο Διευθυντής του ΕΠΑΛ ανέλαβε τη μονάδα από την ίδρυσή της το 2015. Έχει προϋπηρεσία στην ιδιωτική και τη δημόσια εκπαίδευση, από το 1991. Διορίστηκε το 2001 και έχει εμπειρία των συνθηκών λειτουργίας των σχολείων στην επαρχία. Έχει υπηρετήσει σε σχολεία ημερήσια και εσπερινά, σε ΤΕΛ και σε ΙΕΚ. Σε θέσεις ευθύνης έχει υπηρετήσει πάνω από 15 χρόνια σε δομές τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, τόσο ιδιωτικές (ΙΕΚ) όσο και δημόσιες.

Ο σύλλογος διδασκόντων είναι μικρός και οι μόνιμοι διδάσκοντες είναι 10 άτομα. Αυτοί αποτελούν και τη σταθερή βάση του συλλόγου. Έφυγαν και κάποιοι μόνιμοι που πήραν οργανική θέση σε άλλο σχολείο .... Υπάρχουν εναλλαγές σε Φιλολόγους,

Γυμναστές, Θεολόγους. Και Φυσικό φέτος έχουμε αναπληρώτρια. Με τους αναπληρωτές, τους ωρομίσθιους, την ψυχολόγο κλπ. φθάνουμε τα 17-18 άτομα. Ο σύλλογος μπορεί να έχει διαφορετική σύνθεση κάθε φορά, αλλά έχουμε μεταξύ μας πολύ καλή συνεργασία.

Ο Διευθυντής στις συνεδριάσεις του συλλόγου τονίζει τον παιδαγωγικό ρόλο του σχολείου στους συναδέλφους. Αναφέρει χαρακτηριστικά «τους λέω, αυτό είναι το κοινό μας – παιδιά 15-16-17 χρονών. Εμείς πρέπει να προσαρμόσουμε τη συμπεριφορά μας και να μπούμε στην ψυχολογία τους..... Δεν μπορείς να τα αποβάλλεις και να τα διώχνεις, ούτε να τα επιπλήτεις συνέχεια – ποιός είναι ο παιδαγωγικός μας ρόλος εδώ;. Είμαστε και παιδαγωγοί – δεν είναι μόνο έρχομαι – κάνω μάθημα – φεύγω. Πρέπει κάποιος να ασχολείται με τα παιδιά. Μπορεί να μη βρίσκουν [στήριξη] στον πατέρα ή στη μητέρα, να μη βρίσκουν ούτε στο σχολείο;»

Σε άλλο σημείο της συνέντευξής του ο Διευθυντής αναφέρει «Δεν μπορείς να δίνεις με το παραμικρό αποβολή. Κι άμα τα παιδιά κάνουν κάτι σοβαρό άμα χτυπήσουν κάποιον ή τον βρίσουν άσχημα τι θα κάνουμε; Θα τους πάρουμε το κεφάλι; Και μας τις έχουν κόψει τις αποβολές – πρίν είχε 3 μέρες ο Διευθυντής και 5 ο σύλλογος, τώρα έχει 1 μέρα ο Διευθυντής και 2 ο σύλλογος – μέχρι τρεις μέρες. Υπήρχαν και πολλά αιτήματα για αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος, με μεγάλη ευκολία θέλουν κάποιοι συνάδελφοι να το ξεφορτώνονται πρόβλημα – όχι να το λύνουν. Αλλά ο παιδαγωγικός μας ρόλος επιβάλλει να λύνουμε και κάποια ζητήματα.... όσα μπορούμε, όχι όλα. Δυστυχώς δεν μπορούμε να τα λύνουμε όλα».

Φαίνεται ότι ο σύλλογος διδασκόντων δεν έχει δυνατότητα παρέμβασης για την καταπολέμηση της μαθητικής διαρροής. «Στο θέμα των απουσιών πλέον δεν μπορούμε να επέμβουμε και πολύ... παλιότερα αν ήθελε ο σύλλογος μπορούσαμε να τους δίνουμε και εργασίες και να σβήνουμε κάποιες απουσίες ή αν είχαν πάρει αποβολές μπορούσε ο Διευθυντής να τις σβήσει. Αυτά πλέον έχουν κοπεί.... υπάρχει διακριτική μεταχείριση μόνο σε πολύ σοβαρές ασθένειες – νοσοκομείο ή να

χρειαστεί χειρουργείο .... εκεί διαγράφονται οι απουσίες. Έχει μειωθεί πολύ και ο αριθμός των απουσιών και αυτό είναι ανασταλτικό για τα παιδιά. Άλλο να έχεις 114 άλλο 164 .... οι 50 απουσίες μετράνε».

Σύλλογος γονέων

Στο σχολείο δεν λειτουργεί σύλλογος γονέων, διότι δεν συγκεντρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός ενδιαφερόμενων. Ο Διευθυντής προσθέτει: «...Όμως είναι και μικρό το μέγεθος του σχολείου. Όταν ανέλαβα εγώ υπήρχαν εδώ 35 παιδιά – τα διώξανε από το 1^ο και ήρθαν εδώ με το «έτσι θέλω». Εδώ η κατάσταση ήταν πολύ δύσκολη στο παρελθόν, τον κλείνανε απ’ έξω το Διευθυντή, ερχόντουσαν τα ΜΑΤ, άγρια κατάσταση. Αποφάσισε το Υπουργείο ότι πρέπει να λειτουργήσει το ΕΠΑΛ, πώς θα λειτουργούσε .... από γειτονικό ΕΠΑΛ που έχει περίπου 600 παιδιά. Θέλαν να φύγουν τα παιδιά από δω.... ένα χάος ήταν. Τους κράτησα και σιγά-σιγά, τα πήγαμε από 30 60 την πρώτη χρονιά, μετά 80 ... δηλαδή τώρα μαθαίνουν ότι υπάρχει το σχολείο. Ενημερώνω και στον αγιασμό και μετά.... στην αρχή ήταν ένθερμοι καμιά 20αριά γονείς .... μετά τηλεφώνουσα αλλά δεν υπήρχε ανταπόκριση. Πέρσι είχαμε και ένα περιστατικό .... πήγαν να καταργήσουν μια ειδικότητα (Πληροφορική), είχαμε 8 παιδιά και έπρεπε να έχουμε 10. Πήρα τους γονείς των 8 παιδιών .... κάναμε κάτι καταλήψεις εδώ, πήγαν στο υπουργείο μια μέρα .... τους είπα ελάτε να σας ενημερώσω ... θα πρέπει να αλλάξουν σχολείο τα παιδιά .... ήρθαν 3 γονείς. Όταν σε τόσο σοβαρό θέμα δεν ανταποκρίνονται .... απογοητεύεσαι. Είμαστε σε καλό δρόμο όμως, γιατί έχουμε 47 παιδιά στην Α τάξη. Και τα επιβλέπουμε τα παιδιά, τα ελέγχουμε. Έρχονται και για τους ελέγχους και τους παίρνουμε τηλέφωνο για τις απουσίες – είναι το πλέον βασικό γι’ αυτούς. Οι γονείς θέλουν «να τελειώσουν τα παιδιά, να πάρουν ένα χαρτί... Είναι παιδιά που έχουν προχωρήσει με πολύ ζόρι».

Οι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές επέλεξαν την φοίτηση στο ΕΠΑΛ διαφέρουν. Η μία από τις μαθήτριες εκτιμά μεν το γεγονός ότι θα πάρει μια ειδικότητα μαζί με το απολυτήριό της, όμως ο στόχος της είναι να δώσει Πανελλήνιες και να περάσει είτε

σε σχολή φυσικής αγωγής, είτε σε στρατιωτική σχολή. Επέλεξε το ΕΠΑΛ γιατί ελπίζει ότι η διαδικασία εισαγωγής της στην ανώτατη εκπαίδευση θα είναι ευκολότερη μεσω των ειδικών εξετάσεων και των ποσοστώσεων.

Οι άλλοι δύο μαθητές δεν έχουν τέτοιες βλέψεις και ελπίζουν ότι ολοκληρώνοντας τα ΕΠΑΛ θα βρούν μια θέση στην αγορά εργασίας.

3^η Μονάδα

Το σχολείο βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας. Προσφέρει 7 τομείς και 11 ειδικότητες. Προσφέρει σχεδόν όλους τους τομείς της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης εκτός από αυτόν της Γεωπονίας, τροφίμων και περιβάλλοντος και αυτό των Ναυτικών σπουδών. Το σχολείο εξυπηρετεί περισσότερα από 400 παιδιά. Στο σχολείο λειτουργεί για δεύτερη χρονιά τάξη υποδοχής προσφύγων. Μεγάλο ποσοστό μαθητών είναι μετανάστες δεύτερης γενιάς, οι οποίοι έχουν ήδη ελληνοποιηθεί. Οι αλλοδαποί είναι περίπου 30%. Στη συγκεκριμένη μονάδα υπάρχουν ελάχιστοι Ρομά και σχετικά μικρό ποσοστό παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Ο διευθυντής θα ήθελε να εντάξει στις ευαίσθητες ομάδες και τα παιδιά που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες ή έχουν υποστεί κακοποίηση, το ποσοστό των οποίων είναι μάλλον υψηλό στη συγκεκριμένη μονάδα. Τονίζει ότι μεγάλο ποσοστό των παιδιών έχουν κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Το σχολείο συμμετέχει σε δράσεις Erasmus κάθε χρόνο από το 2015. Ο διευθυντής δηλώνει: «Φέτος τρέχουν τρία προγράμματα. Ένα από το εργαστηριακό κέντρο, μία σύμπραξη και ένα κανονικό Erasmus. Τώρα, άλλες δράσεις, για παράδειγμα δράσεις ΜΝΑΕ δεν είναι εύκολο να γίνουν... ο πληθυσμός των καθηγητών είναι γερασμένος – πάνω από 50-55 – τι κέφι να έχει ο άλλος να κάνει δράσεις. Λίγοι είναι αυτοί που έχουν δράσεις».

Ο σύλλογος διδασκόντων αποτελείται από 60 μόνιμους διδάσκοντες, και πέντε αναπληρωτές. Ο Διευθυντής ανέλαβε το ΕΠΑΛ από το 2011 και βρίσκεται στον 8 χρόνο θητείας. Η σύνθεση του συλλόγου είναι σχεδόν σταθερή, υπάρχουν 2-3 αποσπασμένοι καθηγητές και οι υπόλοιποι έχουν οργανικές θέσεις στη μονάδα και γνωρίζουν πολύ καλά το σχολείο και το περιβάλλον του. Κατά την άποψη του διευθυντή η λειτουργία του συλλόγου διδασκόντων είναι πολύ ικανοποιητική και αρμονική, παρά το γεγονός ότι περιστασιακά υπάρχουν κάποιες αντιπαράθεσεις.

Υπάρχει πολύ καλή συνεργασία και σχετική ομοφωνία στη λήψη των αποφάσεων. Σύλλογος γονέων δεν λειτουργεί στο ΕΠΑΛ, γεγονός που ο διευθυντής αποδίδει στο γεγονός ότι το σχολείο έχει πολλούς μαθητές ενήλικες.

Το κλίμα και η εσωτερική λειτουργία του ΕΠΑΛ βελτιώθηκε κάπως τα τελευταία χρόνια. Ο διευθυντής δηλώνει: «Με τους συμβούλους καθηγητές και τους ψυχολόγους οι καθηγητές ασχολήθηκαν περισσότερο με τα παιδιά. Ο ψυχολόγος είναι βασικός – νομίζω από το Ν.1566 προβλεπόταν να υπάρχει. Και η ύπαρξη δεύτερου καθηγητή στη γλώσσα και στα μαθηματικά μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά που έχουν ενδιαφέρον.

Στο focus group με τους μαθητές συμμετείχαν δύο αγόρια και δύο κορίτσια. Το κλίμα στη μονάδα περιγράφεται ως φιλικό και οι σχέσεις τόσο με τους διδάσκοντες όσο και τους συμμαθητές ικανοποιητικές. Ωστόσο δύο μαθητές της μονάδας αναφέρουν περιστατικά παραβατικότητας – κυρίως χρήση χασίς στον προαύλιο χώρο του σχολείου. Αυτό καταγράφεται ως πρόβλημα που διαταράσσει την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς συγκεκριμένοι μαθητές υπό την επίρρεια – δεν επιτρέπουν την απρόσκοπτη διεξαγωγή του μαθήματος.

Οι λόγοι για τους οποίους επέλεξαν τα ΕΠΑΛ διαφοροποιούνται και σε αυτή την μονάδα.

4^η Μονάδα

Η μονάδα βρίσκεται σε κεντρικό προάστιο της Αθήνας, αποτελεί μέρος σχολικού συμπλέγματος που διαθέτει 4 ΕΠΑΛ, ΙΕΚ, Πειραματικό ΙΕΚ, ΚΕΔΙΒΙΜ, Εργαστηριακό Κέντρο, Αθλητικό Κέντρο, Ιατρικό Κέντρο, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες και Μουσείο. Προσφέρει ειδικότητες στους τομείς Δομικών Έργων, Εφαρμοσμένων Τεχνών, Ναυτιλιακών και Μηχανολογίας. Το ΕΠΑΛ λειτουργεί με ιδιαίτερο νομικό καθεστώς (είναι ΝΠΔΔ εποπτευόμενο από το Υπουργείο), διοικείται από Δ.Σ. και απολαμβάνει σχετική αυτονομία. Κατά δήλωση του διευθυντή η μονάδα ανήκει σε αυτόνομη

διεύθυνση – θεωρητικά εντάσσεται στη 14^η εκπαιδευτική περιφέρεια και η γενική διευθύντρια μπορεί να παίξει ρόλο περιφερειακού διευθυντή.

Στο ΕΠΑΛ φοιτούν μαθητές όλων των ευαίσθητων κατηγοριών. Μεγάλο ποσοστό των μαθητών (πάνω από 30%) είναι αλλοδαποί μετανάστες 2^{ης} γενιάς ιδιαίτερα Αλβανικής και Πολωνικής καταγωγής. Περίπου 10-15% του συνόλου των μαθητών εμφανίζουν διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες. Επίσης στη μονάδα λειτουργούν από την προηγούμενη χρονιά τμήματα υποδοχής προσφύγων. Πέρσι ένα και φέτος δύο. Η μονάδα συμμετέχει σε πολλές δράσεις Erasmus, συμμετέχει σε προγράμματα μαθητείας και στο πρόγραμμα ΜΝΑΕ (στο οποίο συμμετέχει από την πιλοτική φάση).

Η μονάδα εξυπηρετεί σήμερα 375 παιδιά και ο αριθμός παραμένει σταθερός την τελευταία διετία. Κατά την άποψη του διευθυντή υπάρχει μεγάλη μείωση πραγματικού ενδιαφέροντος για την τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση εάν κανείς λάβει υπόψη ότι ο αριθμός εγγεγραμμένων το 2000 ήταν περίπου διπλάσιος (600 περίπου παιδιά στη μονάδα). Κατά την άποψη του διευθυντή το ζήτημα είναι δύσκολο και πολυπαραγοντικό: οφείλεται στη δημογραφική γήρανση, στη δημιουργία πολλών γειτονικών σχολείων με παρόμοιες ειδικότητες αλλά και στη χαμηλή ελκυστικότητα των ειδικοτήτων. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «εάν αποφασίσουν να επιστρέψουν στις πατρίδες τους αλλοδαποί μετανάστες 1^{ης} και 2^{ης} γενιάς οι μισοί καθηγητές θα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε ωράριο σε πρώτη φάση. Εάν δεν εντάξουμε αλλοδαπούς και πρόσφυγες στο σχολικό σύστημα κάποια στιγμή θα καταρρεύσει. Έχουμε πάρα πολλά σχολεία, έχουμε πολύ λίγους μαθητές, δεν κάναμε τίποτα για να διασφαλίσουμε τη βιωσιμότητα. Χθές ήμουν στο μετρό και είδα διαφήμιση για τα ΕΠΑΛ.... είπα για δεξ το υπουργείο ξύπνησε... είναι προς τη σωστή κατεύθυνση αυτά... κάτι οι εκθέσεις στο Σύνταγμα, κάτι η διαφήμιση...είναι σημαντικό να ακούγεται το ΕΠΑΛ. Και αυτό το άνοιγμα προς τα πανεπιστήμια είναι σημαντικό. Πάρα πολλά παιδιά τρελλαινόνται. Έχουμε μαθητές που πέρασαν στο Μετσόβιο και καλπάζουνε... είναι λίγο πίσω στη Φυσική και στα Μαθηματικά αλλά

στη Μηχανολογία είναι δέκα σκαλιά παρά πάνω από τους άλλους. Γιατί οι άλλοι δεν ξέρουν από εργαστήρια και σχέδια .... αλλά οι δικοί μας είναι πίσω στα θεωρητικά».

Ο Σύλλογος διδασκόντων είναι σταθερός τα τελευταία 20 χρόνια (λόγω και του ιδιαίτερου καθεστώτος της μονάδας). Οι διδάσκοντες γνωρίζονται πολύ καλά μεταξύ τους γιατί και οι αναπληρωτές είναι πολύ λίγοι. Αυτό όμως σημαίνει «ότι δεν υπάρχουν και νέες ιδέες» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο διευθυντής. Η λειτουργία του συλλόγου είναι ικανοποιητική. Σε κάποια ζητήματα υπάρχουν αντιδράσεις αλλά σταδιακά πείθονται. Για παράδειγμα κάποιες φιλόλογοι είχαν αρχικά αντιδράσει στη ΜΝΑΕ και την εργαστηριακή διδασκαλία των ελληνικών. Είδαν όμως τα αποτελέσματα του προγράμματος στα παιδιά που ήταν εντυπωσιακά και πείσθηκαν, είδαν και τα πλεονεκτήματα του να μοιράζεσαι τη δουλειά με κάποιον άλλο.

Η μονάδα έχει την ιδιαίτερη δική της ιστορία εφαρμογής πειραματικών μεθόδων και έχουμε επανειλημμένα υποστηρίξει την ανάγκη δημιουργίας Πειραματικού ΕΠΑΛ. Τώρα μπήκε στο νόμο αλλά κανείς δε θέλει να το ενεργοποιήσει. Εμείς έχουμε μια σειρά από δραστηριότητες μετά τις 2 η ώρα στα πλαίσια των προαιρετικών μαθημάτων που προέβλεπε το προεδρικό διάταγμα του 90 .... κραμικά, αλοιφές, σαπούνια, θέατρο-μουσική-βίντεο, κατασκευές. Αυτό είχε περάσει μια κουλτούρα ότι εμείς δουλεύουμε για την πλάκα μας και γιατί έτσι μας γουστάρει. Στις δραστηριότητες ανακατεύονται παιδιά διαφορετικών ειδικοτήτων – αυτό είναι μεγάλο βήμα. Η ζώνη δημιουργικών δραστηριοτήτων προς αυτή την κατεύθυνση είναι αλλά οι αντιστάσεις είναι πολλές...οι καθηγητές είμαστε «λίγο γηραλέοι» υπάρχει και η κούραση των χρόνων και η ψυχολογική που προέρχεται από τη δυσκολία αλλαγής των πραγμάτων.

Το ιδιαίτερο καθεστώς της μονάδας ορισμένες φορές λειτουργεί και σε βάρος της. Κατα δήλωση του διευθυντή αποτέλεσε λόγο εξαίρεσης από την παράλληλη στήριξη, παρά το γεγονός ότι στη μονάδα σπουδάζει ένας αριθμός παιδιών μαθητών με σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες, (Άσπεργκερ ή στο φάσμα του αυτισμού) και

επιθετική συμπεριφορά. Έτσι οι γονείς πληρώνουν την παράλληλη στήριξη μόνοι τους. Ο διευθυντής αναφέρει ότι «τα περιστατικά αυτά αυξάνονται συνεχώς, γιατί οι γονείς σταδιακά αποδέχονται ότι τα παιδιά τους χρειάζονται βοήθεια και έχουμε πια τις διαγνώσεις. Στο σημείο αυτό έχει βοηθήσει πολύ η παρουσία του ψυχολόγου στα σχολεία – αν και εμείς εδώ είχαμε από παλιά τέτοιες υποδομές – γιατί και οι γονείς έχουν γίνει πιο επιθετικοί».

Οι μαθητές επιλέγουν τα ΕΠΑΛ γιατί έχουν την εντύπωση ότι είναι πιο εύκολα εδώ τα πράγματα – δεν χρειάζεται να πάνε στο νέο Λύκειο. Ειδικά αυτοί που είναι απόφοιτοι διευκολύνονται από το γεγονός ότι τα μαθήματα είναι εργαστηριακά και δεν χρειάζεται να κάνουν μαθηματικά, ελληνικά και γενικής παιδείας μαθήματα.

3.1.2. Μαθητική διαρροή και σχολική επίδοση

1^η Μονάδα

Η μαθητική διαρροή αποτελεί σημαντικό πρόβλημα στη συγκεκριμένη μονάδα. Ο διευθυντής περιγράφει: «Έρχονται παιδιά τα οποία γράφονται για διάφορους λόγους (αναβολή στράτευσης, επιδόματα) τα παιδιά αυτά είτε δεν εμφανίζονται καθόλου στο σχολείο, είτε παίρνουν πάρα πολλές απουσίες και διακόπτουν. Δυστυχώς υπάρχουν παιδιά που δεν εμφανίζονται στα μαθήματα και η μαθητική διαρροή αυτή αυξάνεται συνεχώς. Είναι παιδιά που οι οικογένειες τους ζουν άσχημες καταστάσεις, τα παιδιά έχουν θυμό μέσα τους και το σχολείο δεν είναι ελκυστικό γι' αυτά. Δυστυχώς έχει περάσει η αντίληψη ότι το σχολείο δεν τους βοηθάει. Τα χρόνια της κρίσης απαξιώθηκαν αυτοί που είχαν σπουδάσει, η απαξίωση της γνώσης ήταν η μεγαλύτερη ζημιά που συνέβη τα τελευταία χρόνια. Εμείς προσπαθούμε να τους πείσουμε ότι το σχολείο όχι μόνο θα τους κάνει καλύτερους ανθρώπους αλλά ότι θα τους βοηθήσει και πρακτικά, να βγάλουν κάποια χρήματα και να ζήσουν μια καλύτερη ζωή, καλύτερη απ' αυτή που έχουν οι γονείς τους.

Σ' αυτό ελπίζουμε να συμβάλλουν και οι δράσεις που είπαμε πριν.... να έρχονται στο σχολείο για να κάνουν και άλλα πραγματάκια που δεν τα βρίσκουν πουθενά αλλού. Οι δράσεις θεωρώ ότι επέδρασαν θετικά. Είχαμε διαρροή αλλά θεωρώ ότι χωρίς τις δράσεις θα ήταν πολύ μεγαλύτερη. Δεν μπορούμε να έχουμε ακόμα ακριβή εκτίμηση. Θα κάνουμε και την αποτίμηση και θα δούμε πως θα πάνε οι εγγραφές και του χρόνου ... Οι δραστηριότητες κάνουν τα παιδιά πιο υπεύθυνα, τα αφήνουμε και ελεύθερα και ελπίζουμε με την καθοδήγηση των δασκάλων τους φυσικά, να βρούν κάποιο μεγαλύτερο ενδιαφέρον στο σχολείο. Αλλά ότι και να κάνουμε εμείς σημασία έχει και τι γίνεται στην κοινωνία. Για παράδειγμα με πήρε πατέρας που μου δήλωσε ότι επειδή δεν έχει βοηθό θα πάρει το παιδί από το σχολείο για να τον βοηθήσει και το παιδί θα λείψει 5 μέρες. Του εξήγησα ότι το παιδί έχει ήδη πολλές απουσίες και θα μείνει και μου ζήτησε να μην του βάλουμε απουσίες.... τέτοιες κουβέντες κάνουμε. Πέρσι και πρόπερσι αυτά τα φαινόμενα ήταν πιο έντονα.

Άλλα παιδιά απλώς δεν τα καταφέρνουν.... εμείς είμαστε πολύ ελαστικοί σε αυτό. Δηλαδή εάν ένα παιδί καθυστερήσει λίγο να προσέλθει στο μάθημα δεν βάζουμε την απουσία αμέσως, του επιτρέπουμε την είσοδο.... βέβαια υπάρχουν και όρια σ' αυτό.

Να μην ξεχνάμε βέβαια ότι τα παιδιά που έρχονται στα ΕΠΑΛ είναι αυτά που δεν τα πάνε καλά με το σχολείο, αυτό βέβαια συμβαίνει μόνο στην Ελλάδα. Το ΕΠΑΛ όμως δίνει ειδίκευση, και για να κάνεις ειδίκευση πρέπει να είσαι καλός στο γενικό. Δεν θα ερχόταν ποτέ στα ΕΠΑΛ κάποιος που θέλει να γίνει δικηγόρος. Αλλά εάν θέλει κανείς να γίνει Ηλεκτρολόγος-Μηχανικός εδώ θα έπρεπε να έρθει και μετά να συνεχίσει στο Πολυτεχνείο. Δυστυχώς το επίπεδό τους είναι πάρα πολύ χαμηλό. Οι βαθμολογίες που μας έρχονται είναι στην καλύτερη περίπτωση 12-13 Μ.Ο. και πολλοί μετεξεταστέοι που θα λέγαμε με το παλιότερο σύστημα. Παρ' όλ αυτά υπάρχουν παιδάκια, λίγα, που είναι δυνατοί μαθητές. Πέρσι έδωσαν περίπου 40 εξετάσεις και είχαμε περίπου τους μισούς επιτυχόντες. Ένας πέρασε στο Μετσόβιο, ένας στο

Φυσικό της Αθήνας και οι υπόλοιποι σε ΤΕΙ. Κάναμε όμως ενημέρωση στα Γυμνάσια – σε αυτούς τους μαθητές του 12-13 για τις δυνατότητες σπουδών στα ΕΠΑΛ.

Το νέο σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια βοήθησε κάπως στην προσέλκυση καλύτερων μαθητών. Κι αυτό το παιδί που πέρασε στο Μετσόβιο από ΓΕΛ μεταγράφηκε στο ΕΠΑΛ. Βέβαια είναι λίγα ακόμα αυτά τα παιδιά. Αλλά έρχονται συνειδητά. Ξεχωρίζουν. Αυτά τα παιδιά τα βοηθούμε, τους δίνει ο εκπαιδευτικός κάτι παραπάνω. Πέρσι η μαθηματικός στο κενό της ή όταν τελείωνε βοηθούσε ένα παιδί στα μαθηματικά. Ε αυτό πέρασε στο Μετσόβιο στο Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών. Βέβαια είχε στήριξη από τους γονείς του το παιδί.

2^η Μονάδα

Η δυνατότητα να περάσουν με ποσόστωση οι απόφοιτοι των ΕΠΑΛ όχι μόνο σε ΤΕΙ αλλά και σε Πανεπιστήμια κρίνεται γενικά ως θετική από το Διευθυντή, που τονίζει ότι είναι σημαντικό τα παιδιά να έχουν προοπτικές. Όμως προσθέτει ότι «κακά τα ψέμματα για τα παιδιά αυτό θα είναι ζόρι γιατί στα ΕΠΑΛ τα μαθήματα δεν γίνονται με την ίδια ένταση που γίνονται στα Γενικά Λύκεια. Για το σχολείο βέβαια αυτό είναι θετικό γιατί πιθανόν να προσελκύσει και υψηλότερου επιπέδου παιδιά». Κατά την άποψη του Διευθυντή λίγα παιδιά θα ανταποκριθούν θετικά. Προσθέτει χαρακτηριστικά .... «και τώρα όταν τους ζορίζω μου λένε ... μα ΕΠΑΛ είμαστε». Προσπαθώ να τους πείσω ότι «το ΕΠΑΛ εμείς είμαστε ... οι καθηγητές και οι μαθητές και ότι δεν είναι ανάγκη να είμαστε στον πάτο... γιατί να μην ανέβετε κάποιες κατηγορίες;...Γιατί να μην είσαστε απόφοιτοι του ΕΠΑΛ και να μπορείτε να λέτε ότι έχω στα χέρια μου ένα απολυτήριο που μετράει.»

Όμως όταν έρχονται τα παιδιά στην πρώτη Λυκείου και συλλαβίζουν ... 6 χρόνια Δημοτικό και 3 χρόνια Γυμνάσιο και στην πρώτη Λυκείου συλλαβίζουν .... πώς τους άφησαν να φύγουν.... τώρα τι να κάνω να τον μάθω 17 χρονών να διαβάζει .... εδώ κάνουμε εξειδίκευση. Δυσκολεύονται τα παιδιά. Κι εδώ τα βιβλία που έχουμε ....

καλά εντάξει .... ξεκινάς να κάνεις το μάθημα, θεωρείς κάποια πράγματα δεδομένα και στην πορεία καταλαβαίνεις ότι δεν γνωρίζουν τίποτα απ' αυτά που λές. Τίποτα. Απολύτως τίποτα. Και λες τι κάνω τώρα εγώ εδώ. ... Νοιώθεις σαν να μην προσφέρεις κάτι».

Η μαθητική διαρροή δεν φαίνεται να συναρτάται με την εθνική καταγωγή, αλλά περισσότερο με οικογενειακές συνθήκες ή την ύπαρξη μαθησιακών δυσκολιών. Χαρακτηριστικά ο Διευθυντής αναφέρει: «Ξέρουμε ποιοί θα σταματήσουν.... είναι οι μαθητές που έρχονται για νάρθουνε, έρχονται για να πάρουν αναβολή [από το στρατό] ή γιατί τους φέρνουν με το ζόρι οι γονείς τους. Και αυτοί που δυσκολεύονται πάρα πολύ (λόγω μαθησιακών δυσκολιών) Αυτοί που δυσκολεύονται να κάτσουν στην καρέκλα και να μπούν σε μια μαθησιακή διαδικασία ... είναι ένας λόγος να κάνουνε το 'μπάμ' κάποια στιγμή και να φύγουνε. Αυτοί είναι που κάνουν και τις πολλές απουσίες και κάποια στιγμή ξεπερνάνε το όριο .... Κάποιοι το μετανιώνουνε και ξαναγράφονται πάλι – επιστρέφουν την επόμενη χρονιά. Αυτούς που υπερβαίνουν μόλις το όριο απουσιών - τους περνάμε για να μη χάσουν τη χρονιά. Αλλά κάποιοι που με τα χίλια ζόρια έρχονται, δεν μπορούν να προσαρμοστούν αυτοί θα μας φύγουν. Αυτοί δεν είναι πάρα πολλοί όμως.

Μετά είναι και οι μεγάλοι, αυτοί θέλουν να συνεχίσουν αλλά δεν τους βγαίνει – έχουν και οικογένειες πλέον (ακόμα και απόφοιτους του εξατάξιου γυμνασίου δεχόμαστε).

Συνήθως η μαθητική διαρροή συναρτάται με την κατάσταση της οικογένειας.

Σύμφωνα με τον εκπρόσωπο των κοινωνικών εταίρων τα ποσοστά της διαρροής διαφοροποιούνται στην περιφέρεια της Αττικής κατά περιοχές. Στο κάποιες περιοχές η διαρροή φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο με τα πρόβλημα ένταξης μεταναστών και προσφύγων – ιδιαίτερα συγκεκριμένες περιοχές του κέντρου και της Δυτικής Αττικής φαίνεται να εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά διαρροής προσφύγων. Η ανυπαρξία υποδομών και συστήματος υποδοχής των προσφύγων δημιουργεί προβλήματα τόσο στις σχολικές μονάδες που δεν έχουν τον κατάλληλο υλικό

εξοπλισμό όσο και στους εκπαιδευτικούς που δεν είναι προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν τη διαφορετικότητα. Στην περίπτωση των προσφύγων υπάρχουν διαφορετικοί λόγοι διαρροής. Υπάρχει ένας αριθμός παιδιών που επιθυμούν να φύγουν από τη χώρα και αφού έχουν εισαχθεί στο σύστημα κάποιους μήνες μετά διαρρέουν - και υπάρχουν παιδιά που είτε φεύγουν από την Αθήνα είτε δεν έχουν την δυνατότητα οικονομικής μετακίνησης και συνέχισης της εκπαίδευσης για οικογενειακούς λόγους. Το προσφυγικό είναι από τα μεγαλύτερα ζητήματα της διαρροής. Στο κέντρο της Αθήνας δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και άλλους παράγοντες όπως είναι το οικονομικό πρόβλημα οικογενειών Ελλήνων και σε πολλές περιπτώσεις νέοι έφηβοι προκειμένου να βοηθήσουν οικονομικά τις οικογένειες δουλεύουν και εγκαταλείπουν τις σπουδές τους. Στους πληθυσμούς των Ρομά πάλι τα αίτια είναι και λίγο πολιτιστικά – υπάρχει μια διαφορετική κουλτούρα στον πληθυσμό των Ρομά που δεν ευνοεί την ολοκλήρωση των σπουδών.... Ειδικά στο κέντρο της Αθήνας παρατηρούνται και συγκρούσεις μεταξύ ομάδων.

3^η Μονάδα

Η μονάδα αντιμετωπίζει πρόβλημα διαρροής. Ο διευθυντής αναλύει τις διαφορετικές κατηγορίες διαρροής και επισημαίνει τις στρεβλώσεις του συστήματος.

Κατά την άποψη του διευθυντή η μαθητική διαρροή συνδέεται και με τις θεσμικές αλλαγές στα ΕΠΑΛ – ιδιαίτερα τον περιορισμό του αριθμού των απουσιών. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Μέχρι πέρσι οι απουσίες είχαν ισορροπήσει στις 160. Κι αν ένα παιδί είχε πρόβλημα το βοηθούσαν οι καθηγητές να βγάλει προφορικά 15. Και νομίζω ότι ήταν σε όλους γνωστό αυτό ότι οι πολλοί μαθητές περνούσαν έτσι την τάξη – με τον μέσο όρο του 15. Είναι σωστό ότι καταργήθηκε αυτό – σταμάτησε αυτή η στρέβλωση. Το κακό ήταν διπλό: και ο μάθητης έπαιρνε υψηλότερους βαθμούς χωρίς να τους αξίζει και στη συνέχεια δεν είχε κανένα ενδιαφέρον να γράψει γιατί πέρναγε με τα προφορικά. Από την άλλη δεν υπήρξε καμιά μεταβατική περίοδος – δεν είχε χρόνο το σύστημα να ισορροπήσει. Τώρα πέραμε στις 114, τα παιδιά δεν

είχαν χρόνο να προσαρμοστούν. Μετά, παλαιότερα ο σύλλογος μπορούσε να διαγράψει τις αποβολές. Σε αυτό πιά δεν μπορούμε να επέμβουμε οπότε υπήρξαν μαθητές που έχασαν τη χρονιά τους». Καί συνεχίζει ... «Να δούμε τώρα και τις επιπτώσεις από την αλλαγή του συστήματος ... από τη στιγμή που δεν υπάρχει λόγος να βάζουμε υψηλή βαθμολογία να δούμε εάν θα μείνουν μαθητές λόγω βαθμολογίας. Αλλά εάν δεν μείνουν θα οφείλεται στο γεγονός ότι τα μαθήματα προσανατολισμού βαθμολογούνται και συμμετέχουν στο μέσο όρο ενώ δεν παρέχουν γνώσεις – παρέχουν άλλα πράγματα. Δεν μπορεί ο ΣΕΠ και η δημιουργική δραστηριότητα να παίρνουν βαθμολογία. Να αξιολογείται αλλά να μην μετράει στον ετήσιο μέσο όρο ... πάλι υπάρχει στρέβλωση. Να υπάρχουν ... υπερθεματίζω είναι σημαντικά, αλλά να μην βαθμολογούνται». Ο Διευθυντής θεωρεί ότι στρεβλώσεις υπάρχουν και με τα μαθήματα ειδικότητας καθώς ορισμένοι διδάσκοντες για να προσελκύσουν μαθητές στις ειδικότητές τους υπερβαθμολογούν.

Κατά την άποψη του διευθυντή το νέο σύστημα εγγραφών έχει πλεονεκτήματα γιατί γνωρίζουν όλοι από τον Ιούνιο πόσους μαθητές θα έχει κάθε σχολείο και κάθε ειδικότητα. «Επείδη όμως στο τέλος Ιουνίου αποφασίζεται εάν κάποια τμήματα θα λειτουργήσουν ή όχι ή εάν θα είναι ολιγομελή όχι υπάρχει ένα άγχος για τη λειτουργία των τμημάτων .... οπότε... Εγγράφονται κάποιοι απόφοιτοι για την αναβολή, κάποιοι γιατί θέλουν τα επιδόματα, κάποιοι λίγοι γιατί πράγματι θέλουν το δεύτερο πτυχίο (κυρίως απόφοιτοι ΓΕΛ ή και άλλοι που δεν είναι ικανοποιημένοι από την πρώτη τους ειδικότητα) και σε όλα τα σχολεία απ'όσο ξέρω πολλοί εγγράφονται τη παρακλήσει καθηγητών για να λειτουργήσουν τα τμήματα – δημιουργείται δηλαδή μια νέα στρέβλωση. Επίσης στη Δευτέρα τάξη θέλεις 13 μαθητές για να μπει δεύτερος καθηγητής. Αν είναι 12 μαθητές δεν μπαίνει δεύτερος. Και αυτό έχει δύο συνέπειες.... και έγγράφεις μαθητές που δεν θα φοιτήσουν και έχεις δεύτερο καθηγητή που αυξάνει το κόστος λειτουργίας της μονάδας. Και σε αυτές τις περιπτώσεις γνωρίζουμε εκ των προτέρων ότι δεν θα υπάρξει φοίτηση... «δεν είναι αυτό μαθητική διαρροή και θα έπρεπε να το ξέρουν οι αρμόδιοι .... αφού μας έβαλαν

στα Τρίκαλα στα δυό στενά και εάν δεν υπάρχει συγκεκριμένος αριθμός εγγραφών δεν λειτουργεί το Τμήμα ... ε τι να κάνει κι ο άλλος.... δημιουργεί τον αναγκαίο αριθμό».

Μια άλλη κατηγορία μαθητών που διαρρέουν είναι τα παιδιά που εργάζονται – ιδίως αυτά που εργάζονται σε βραδυνές εργασίες. Τα παιδιά αυτά δεν μπορούν να πάνε στα εσπερινά σχολεία και έρχονται στα πρωινά. Είναι παιδιά παραμελημένα, από φτωχές οικογένειες που δεν τα στηρίζουν, παιδιά που δεν τα καταφέρνουν αλλά θέλουν κι αυτά το χαρτζηλίκι τους. Αυτά τα παιδιά δεν μπορούν να ξυπνήσουν το πρωί. Αλλά και τα άλλα που δεν εργάζονται δεν μπορούν να ξυπνήσουν το πρωί... έχουν συνηθίσει σε έναν άλλο τρόπο ζωής. Κατά την άποψή μου το όριο των 114 απουσιών είναι ανεπαρκές. Τα παιδιά κάνουν παραπάνω απουσίες. Έτσι η διαρροή εμφανίζεται αυξημένη φέτος γιατί τα παιδιά δεν μπόρεσαν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία πολύ υψηλής μαθητικής διαρροής είναι αυτή που εμφανίζεται στις τάξεις υποδοχής προσφύγων. Τη διαρροή εδώ ο διευθυντής την αποδίδει εν μέρει στο γεγονός ότι οι αναπληρωτές έφθασαν στο σχολείο τη πρώτη χρονιά το Δεκέμβριο και εφέτος το Νοέμβριο – ενώ τα τμήματα ήταν συγκροτημένα από τον Ιούνιο. Επίσης τα παιδιά που ήρθαν για να φοιτήσουν για δεύτερη χρονιά δεν μπόρεσαν να ενταχθούν ικανοποιητικά. Στις κανονικές τάξεις δεν μπορούσαν να φοιτήσουν λόγω ελλειμματικού γνωστικού υποβάθρου και χαμηλής ελληνογνωσίας ενώ το τμήμα υποδοχής δεν είχε κάτι περισσότερο να προσφέρει. Ο διευθυντής επισημαίνει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των προσφύγων (ηλικίας 16-18 ετών) δεν έχει καν τελειώσει το δημοτικό. Κατά συνέπεια ακόμη κι αν ξέρουν σχετικά καλά ελληνικά. Έτσι στη συγκεκριμένη μονάδα από ένα σύνολο 40 παιδιών τα 8 εντάχθηκαν σε κανονική τάξη και τα 7 εγκατέλειψαν. Από τα υπόλοιπα 32 έφθασαν στο τέλος της σχολικής χρονιάς τα 8-9 και στις εξετάσεις θα έρθει μόνο το 1 γιατί τα υπόλοιπα παρακολουθούσαν μόνο το μάθημα της ελληνικής γλώσσας και όχι τα

υπόλοιπα μαθήματα. Κατά την άποψη του διευθυντή οι τάξεις υποδοχής με το πρόγραμμα όπως είναι διαρθρωμένο δεν μπορούν να λειτουργήσουν. Κατά την άποψη του διευθυντή αυτά τα παιδιά θα έπρεπε να κάνουν τον πρώτο χρόνο μόνο ελληνικά, χωρίς να μπαίνουν στην τάξη και στη συνέχεια μιά δεύτερη χρονιά προπαρασκευαστική για το λύκειο. Επισημαίνει ότι ακόμα κι όταν μάθουν αρκετά καλά ελληνικά αυτά τα παιδιά έχουν διαφορετικό γνωσιολογικό υπόβαθρο και δεν καταλαβαίνουν τους όρους. Την προηγούμενη χρονιά που είχαν χρησιμοποιηθεί και διερμηνείς στο σχολείο τους ενημέρωναν ότι συγκεκριμένα παιδιά δεν είχαν πάει ούτε δημοτικό. Υπέγραφαν δηλώσεις ότι είχαν κάνει δημοτικό στις χώρες τους ... δηλώσεις που δεν μπορούν να ελεγχθούν. Ο διευθυντής δηλώνει πολύ απογοητευμένος από την τάξη υποδοχής. Κατά την άποψή του διευθυντή είναι παράλογο το να δώσουν εξετάσεις αυτά τα παιδιά, τα 1-2 που έχουν φθάσει στις εξετάσεις, και να περάσουν στη δεύτερη τάξη του ΕΠΑΛ.

4^η Μονάδα

Κατά την άποψη του διευθυντή στα ΕΠΑΛ υπάρχει ένας μετακινούμενος αριθμός μαθητών οι οποίοι εγγράφονται αλλά είναι προαποφασισμένοι να μην φοιτήσουν. Είναι παιδιά που θέλουν να αποφύγουν τη στρατολογία ή χρειάζονται κάποιο πιστοποιητικό για το ΙΚΑ ή για κάποια επιδόματα ή κοπέλλες που τις πιέζουν οι γονείς τους να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια. Αυτό εγώ δεν θα το χαρακτήριζα διαρροή. Το ποσοστό αυτών που γράφονται, ξεκινάνε τις σπουδές και εγκαταλείπουν δεν είναι πολύ μεγάλο.

Επίσης σημαντική διαρροή εμφανίζεται στα τμήματα υποδοχής προσφύγων. Η αίσθηση του διευθυντή είναι ότι το Υπουργείο δεν είναι σε θέση να δώσει λύση σε πρακτικά ζητήματα όπως αυτό της τελικής εξέτασης των μαθητών. Περιγράφει την κατάσταση των τμημάτων υποδοχής στη μονάδα του με τον ακόλουθο τρόπο: «Οι μαθητές αυτοί καλά καλά δεν γνωρίζουν Ελληνικά. Βρίσκονται στην Ελλάδα τους τελευταίους 3-4 μήνες. Σύμφωνα με την εγκύκλιο δεν υπολογίζεται καμμία απουσία

μέχρι να έρθουν. Εγγράφονται όλο το χρόνο με βάση μόνο την ηλικία τους και άρα μπορεί ένας μαθητής να εγγραφεί τον Ιανουάριο, με γνωστικό έλλειμμα, ξεκινά με μηδέν απουσίες και φθάνει στις εξετάσεις. Και μετά τι θα γίνει, θα εγγραφεί στη Β τάξη; Κάποιοι δεν έχουν τελειώσει το δημοτικό και άλλοι δεν έχουν πάει ποτέ σχολείο. Αυτά τα ζητήματα δεν μπορεί να τα αντιμετωπίσει το Υπουργείο – δεν τα έχει δει, ίσως γιατί τώρα ξεκινάει το πράγμα. Σ’ αυτά τα τμήματα υπάρχουν πρακτικά προβλήματα. Μετά για να φανεί απορροφητικότητα στο ΕΣΠΑ προσλαμβάνονται αναπληρωτές, όχι διδάσκοντες με ειδικευση στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης. Και το υλικό που χρησιμοποιούμε έχει ελλείψεις».

Οι διδάσκοντες στη μονάδα συσχετίζουν αυθόρμητα τη μαθητική διαρροή με τη φοίτηση των προσφύγων, δεδομένου ότι στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ λειτουργούν τμήματα υποδοχής εδώ και δύο χρόνια. Μία διδάσκουσα αναφέρει: «Το φετινό ακαδημαϊκό έτος (2018-19) ξεκίνησαν δύο τμήματα με 15 παιδιά το καθένα.

Έχουμε κάνει ειδικό πρόγραμμα. Διδάσκονται 3 ώρες την ημέρα Ελληνικά ... Στα άλλα μαθήματα έχουμε προσαρμοσμένο το μάθημα μόνο γι αυτούς π.χ. εγώ τους έκανα υπολογιστές και φρόντιζα από τη μιά να μάθουν κάπως πώς λειτουργεί ο υπολογιστής κι από την άλλη να προσαρμόσω το πρόγραμμα χρησιμοποιώντας λέξεις που δουλεύανε στο λεξιλόγιο στα ελληνικά ή στα μαθηματικά. Έπαιρνα και παιδιά από τα Τμήματα και παίζαμε παιχνίδια σε κύκλο για να κάνουν εξάσκηση στο λεξιλόγιο.

Με τους πρόσφυγες είχαμε και άλλα θέματα... το ένα ήταν η συνέπεια στην ώρα – που δεν είναι μαθημένοι – δεν έχουν την αίσθηση του τι είναι σχολείο. Κάποια απ’ αυτά δεν έχουν πάει ποτέ σχολείο. Κι αν έχουν πάει η λειτουργία στα συστήματα των χωρών τους είναι τελείως διαφορετική. Δεν καταλαβαίνουν το θέμα της απουσίας .... δώσαμε μεγάλη μάχη γι αυτό ... και τη χάσαμε. Το μάθημα όμως ήταν προσαρμοσμένο πάνω τους.

Στην πορεία υπήρξε μεγάλη διαρροή, τα παιδιά είτε έφευγαν ή εγκατέλειψαν λόγω προβλημάτων με τη διαδικασία. Ενώ οι εγγραφές των παιδιών είχαν γίνει από Οκτώβριο ή Νοέμβριο τα Τμήματα δεν λειτουργούσαν γιατί περιμέναμε στο ένα να έρθει η αναπληρώτρια για τα φιλολογικά, στο άλλο τμήμα – ενώ είχαμε συνάδελφο ειδικευμένη μάλιστα στη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης – περιμέναμε να έρθει η έγκριση από το υπουργείο για να μπορεί να κάνει μάθημα στο τμήμα. Αυτό ήδη δημιουργεί πρόβλημα σε παιδιά που είναι και λίγο φοβισμένα και τρομαγμένα και πρέπει να κάνει το σχολείο μια προσπάθεια να τα κρατήσει. Μετά υπήρχε μια συνεχής κινητικότητα.... γινόνταν εγγραφές μέχρι και το Γενάρη. Ερχόντουσαν καινούργια παιδιά στα camp και αυτά μεταξύ τους μιλάγανε και φέρνανε κι άλλα. Όμως υπάρχει με αυτά τα παιδιά σοβαρό θέμα διαρροής. Είτε από αντικειμενικούς λόγους είτε από υποκειμενικούς δικούς τους.

Με τις εξετάσεις μας προβληματίζει το τι θα γίνει – εδώ και καιρό. Τι θα δώσουν, πώς θα το δώσουν καταλήξαμε – με βάση κάποιο νόμο που βρήκαμε – ότι θα δώσουν μόνο μαθηματικά σ' αυτά που έχουν κάνει. Η εξέταση θα είναι προφορική, δεν θα εξεταστούν στην ύλη των άλλων παιδιών .... πώς να δώσουν εξισώσεις και όρια που κάνουν οι άλλοι; εδώ μαθαίναμε το τρίγωνο και πως λέγεται. Πρόσθεση και πολλαπλασιασμό κάναμε. Το μεγάλο ερώτημα είναι πώς συνεχίζουν και σε ποιά τάξη πάνε. Κατά την άποψή μου χρειάζονται κατ' ελάχιστο και την επόμενη χρονιά για τη γλώσσα – για να μπορέσουν μετά να ενταχθούν σε κάποιο τμήμα και να προσεγγίσουν τη γνώση της ειδικότητας με κάποιο κείμενο έστω απλοποιημένο».

Στα υπόλοιπα τμήματα ένα ποσοστό διαρροής προέρχεται από αλλοδαπούς (Αιγύπτιοι, Ρουμάνοι, παλλινოსτούντες από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ) που έχουν πρόβλημα ελληνογλωσσίας ή μαθησιακές δυσκολίες. Οι διδάσκοντες αναφέρουν: «Είναι δύσκολο αυτά τα παιδιά να τα βοηθήσεις να ξεπεράσουν το πρόβλημα της γλώσσας μέσα σε ένα τμήμα 20 παιδιών. Τα παιδιά αυτά θέλουν ειδική προσέγγιση, άλλο υλικό, άλλο τρόπο εξέτασης, πρέπει να δίνεις άλλες εργασίες .... δεν είναι πάντα

εύκολο να γίνεται από όλους μας.... και δεν γίνεται από όλους μας. Διαφορετικά όμως αυτά τα παιδιά δεν θα τα κρατήσουμε».

Επίσης οι διδάσκοντες θεωρούν ότι χρειάζονται επιμορφώσεις για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, οι οποίες να τους προσφέρουν πρακτικά εργαλεία για χρήση μέσα στην τάξη. Αναφέρουν σχετικά « Δεν έχουμε και επιμόρφωση για να το κάνουμε αυτό. Εγώ φέτος παρακολούθησα ένα καταπληκτικό επιμορφωτικό του ΕΚΠΑ – μας προσέφεραν εργαλεία για το πώς αντιμετωπίζουμε αυτά τα παιδιά. Και εδώ θα έπρεπε να έχει παρέμβει το ΙΕΠ. Δεν μου έχουν ποτέ λύσει ένα πρόβλημα, ούτε σχετικά με την ύλη, ούτε σχετικά με το βιβλίο που θα διδάξω και κυρίως σχετικά με την επιμόρφωση».

Και συνεχίζει: «Χρειάζεται επιμόρφωση σε όλους.... και οι πρόσφυγες είναι μια αφορμή για να προσεγγίσουμε το ζήτημα της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και μάθησης και για τα δικά μας τα παιδιά. Εγώ διδάσκω πολιτική παιδεία – και με ρώτησε μαθητής μου – κυρία το βιβλίο θα το χρησιμοποιήσουμε ποτε; Μα αν χρησιμοποιήσω το βιβλίο θα πρέπει την κάθε λέξη να τη μεταφράζω. Λέξεις που εμείς τις θεωρούμε απλές τα παιδιά αυτά δεν τις καταλαβαίνουν. Αυτό που θα σας πω ισχύει και για το γενικό λύκειο ... και παίζει ρόλο και η οικογένεια σ' αυτό. Έχουμε εγκαταλείψει τα παιδιά στη νέα τεχνολογία και τα παιδιά νομίζουν ότι μαθαίνουν απ' αυτήν. Είναι και ένα εργαλείο που το χειρίζονται καλύτερα από όλους εμάς. Και όλα τα μαθαίνουμε παπαγαλία ... δεν μπορούν να σκεφτούν και να κρίνουν. Και εγώ διακρίνω και ένα φόβο να εκτεθούν, φόβο ότι θα κριθούν αρνητικά. Δεν θέλουν να συμμετέχουν σε δράσεις που μπορούν να οδηγήσουν σε αρνητική κρίση.

Υπάρχουν εκπαιδευτικοί που θέλουν να επιμορφωθούν. Καταλαβαίνουμε ότι ο τρόπος που γινόταν το μάθημα 10 χρόνια πριν δεν αποδίδει – όχι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες μόνο, ούτε στα ελληνόπουλα δεν αποδίδει. Χρειάζεται διαφοροποιημένη διδασκαλία και μάθηση. Ωραία και πώς θα το κάνω εγώ αυτό; Θα το ψάξω και μόνη μου βέβαια αλλά δεν πρέπει να έχω και μια κατεύθυνση; Εγώ είμαι

ΠΕ78 και δεν με έχουν καλέσει μία φορά για επιμόρφωση.... δεν θέλω να τα μηδενίζω όλα, ενδεχομένως να έχει γίνει κάτι για φιλολόγους και μαθηματικούς αλλά είμαι κι εγώ εκπαιδευτικός, δεν δικαιούμαι και εγώ να επιμορφωθώ; Ξεκινήσαμε με το ΜΝΑΕ, κι εμείς εδώ ήμασταν και από τα πιλοτικά ΕΠΑΛ, δεν έχει γίνει ούτε μια επιμόρφωση γι αυτό. Για να μην πω ότι εδώ εμείς είχαμε ξεκινήσει επιμορφώσεις με πρωτοβουλία του Διευθυντή και φθάσαν να τον καταγγέλουν επειδή δεν είχε άδεια ... Διδάσκω τώρα Ναυτικό Δίκαιο, πρώτη φορά πανελλαδικά εξεταζόμενο μάθημα. Δεν θα έπρεπε να μας πουν κάτι; Με πρωτοβουλία δική μας πάλι βρήκαμε το σύμβουλο και μαζευτήκαμε κάποιοι να συζητήσουμε για το μάθημα και το δεύτερο βιβλίο που έχει προβλήματα. Δε θέλω να κάνω κριτική .... τη δουλειά μου αγαπάω και θέλω να την κάνω σωστά. Δεν θέλω να στεναχωρώ κανένα .... αλλά εάν όλα είναι καλώς καμωμένα τότε τα παιδιά γιατί τα παρατάνε; παρ όλες τις προσπάθειες που γίνονται.... και το ΜΝΑΕ είναι μια τέτοια προσπάθεια. Γιατί είναι παραιτημένα; Εμεις αυτά τα παιδιά θέλουμε να τα βγάλουμε στη μάχη... να μπουν στα πανεπιστήμια και να προχωρήσουν ισότιμα με τα άλλα παιδιά. Στα πρώτα χρόνια της κρίσης η μαθητική διαρροή οφειλόταν και σε λόγους οικονομικούς και δυσκολιών της οικογένειας κλπ. Δεν έχουν εκλείψει αυτά τα προβλήματα αλλά σήμερα επηρεάζουν λιγότερο.

Εγώ κάνω σε όλη την πρώτη Λυκείου μάθημα, νομίζω ότι φέτος είχαμε τις λιγότερες διαρροές. Στο τμήμα που είμαι υπεύθυνη είχαμε δύο που εγκατέλειψαν. Με το ένα παιδί έγινε μεγάλη προσπάθεια, αλλά είναι παιδί χωρισμένων γονιών, ο πατέρας τους έχει εγκαταλείψει, υπήρχαν προβλήματα εσωτερικά δικά του ... δεν ήταν το θέμα ούτε οικονομικό ούτε του σχολείου .... και ενώ είχε δυνατότητες ερχόταν στο σχολείο για να έχει παρέες αλλά δεν έμπαινε στην τάξη ... δεν μπορούσε να καθίσει. Ο άλλος ήρθε και γράφτηκε και δεν εμφανίστηκε .... και όταν πήραμε τους γονείς τηλέφωνο έπεσαν από τα σύννεφα ... εμείς τον στέλνουμε κάθε πρωί σχολεί μας είπαν... Αυτός δεν ήθελε να συνεχίσει, δεν είχε πεισθεί ότι το σχολείο του χρειάζεται .... Στις άλλες τάξεις είχαμε την περίπτωση παιδιού από τη Ρωσία που όμως δεν

μίλαγε καθόλου Ελληνικά, δεν καταλάβαινε και δεν επικοινωνούσε ... ήταν φορές που κουραζόταν

3.1.3. Η σχέση με την κοινωνία και την αγορά εργασίας

1^η Μονάδα

Κατά την άποψη του διευθυντή του σχολείου οι ειδικότητες του συγκεκριμένου ΕΠΑΛ (Δομικών, Μηχανολογίας και Ηλεκτρονικών, Ηλεκτρολογίας και Αυτοματισμού) λόγω κρίσης, δεν έχουν μεγάλη ζήτηση στην αγορά εργασίας. Τα παιδιά το γνωρίζουν αυτό και επιλέγουν άλλες ειδικότητες (π.χ. Υγείας Πρόνοιας που είναι πιο προσοδοφόρες) και κατευθύνονται σε άλλα ΕΠΑΛ. Τώρα αυτό δημιουργεί πρόβλημα. Γιατί και το να πάρουμε νέες ειδικότητες δεν αποτελεί λύση, δεν έχουμε εργαστήρια για να τις υποστηρίξουμε. Αυτό μπορεί να μην επηρεάζει τη διαρροή άμεσα αλλά σαφώς επηρεάζει την αρχική εγγραφή – γιατί τα παιδιά κατευθύνονται στα ΕΠΑΛ με τις ειδικότητες που έχουν μεγαλύτερη σύνδεση με την αγορά εργασίας. Παρ' όλ αυτά μπορούν να γίνουν κάποιες κινήσεις. Για παράδειγμα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε μια ειδικότητα πληροφορικής με τα υπάρχοντα εργαστήρια. Βέβαια εάν μας έδιναν την ειδικότητα θα μπορούσαμε να έχουμε 10 μαθητές και να τη λειτουργήσουμε. Αυτόματα όμως αυτοί οι μαθητές θα έλειπαν από το διπλανό σχολείο που έχει ήδη αυτή την ειδικότητα. Θα ήταν τόσο φοβερό. Έχω την αίσθηση ότι όχι. Γειτονικό μας δίδυμο σχολείο, έχει 500 και πλέον παιδιά και εμείς λειτουργούμε με σχεδόν τα μισά. Εάν είχαμε την ειδικότητα θα είχαμε εμείς 300 παιδιά και αυτοί 450. Θέλω να πω αυτά θα έπρεπε να γίνονται. Αυτό βέβαια είναι θέμα της Διοίκησης όχι δικό μας. Δυστυχώς είναι μια δύσκολη περίπτωση. Ζητήσανε από τα σχολεία να κάνουν τις σχετικές προτάσεις κι εμείς κάναμε τις δέουσες κινήσεις αλλά δεν συνέβη τίποτα. Υπάρχει μια συρρίκνωση της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης αλλά θα έπρεπε να υπάρχει καλύτερος σχεδιασμός. Δεν λέω να φτιάξουμε νέα κτίρια και εργαστήρια – προς θεού – αλλά να υπάρχει μια κατανομή έτσι που να μην εμφανίζεται η κατάσταση οι μαθητές σε ένα σχολείο να μην έχουν αίθουσα να μούνε και στο διπλανό σχολείο να υπάρχουν δυνατότητες, αίθουσες και εργαστήρια δηλαδή, και να μην υπάρχουν μαθητές».

Η σχέση με την αγορά εργασίας αντανακλάται και στην επιτυχία των προγραμμάτων μαθητείας. Στο ΕΠΑΛ υλοποιούνται προγράμματα από την προηγούμενη χρονιά (2017-18). Πέρσι υλοποιήθηκε πρόγραμμα για τους τεχνικούς ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων (11 παιδιά). Το 2018-19 υλοποιούνται δύο προγράμματα, ένα για τεχνικούς ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων και ένα με τεχνικούς ηλεκτρονικών υπολογιστών και δικτύων. Η μαθητεία δίνει τη δυνατότητα προϋπηρεσίας σε κάποια παιδιά, ασφάλιση και κάποια οδηγούνται και σε θέση εργασίας. Πέρσι το ένα από τα παιδιά που δούλευε σε ιδιωτική εργασία έμεινε στη εταιρία που το προσέλαβε. Για τους υπόλοιπους δεν έχουμε εικόνα.

Η Περιφέρεια παίζει εδώ ρόλο γιατί από εκεί έρχονται οι θέσεις. Συνήθως οι θέσεις είναι στον δημόσιο τομέα και κάποιες λίγες στον ιδιωτικό τομέα. Εμείς τα προσανατολίζουμε βέβαια αλλά ουσιαστικά κάνουμε μόνο τη σύνδεση των μαθητών με τη θέση εργασίας. Στη μαθητεία είχαμε διαρροή... περίπου ένα 10%, φέτος, από τους 22 στα δύο τμήματα σταμάτησαν 3 .... γιατί καθυστέρησε η πληρωμή τους. Υπήρχαν παιδιά που απ' αυτά τα 400 Ευρώ καθαρά περίμεναν να ζήσουν. Το ένα ήταν μόνο του εδώ (οι γονείς του είναι στο εξωτερικό). Σταμάτησαν και βρήκαν αλλού δουλειά, ακόμα και με λιγότερα, γιατί έπρεπε να ζήσουν. Η γρήγορη πληρωμή είναι σημαντική για τα παιδιά.

2^η Μονάδα

Κατά την άποψη του Διευθυντή η επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να έχει άμεση σχέση με την αγορά εργασίας, «αλλιώς όπως και να την σμιλεύσουν αποτέλεσμα δεν θα έχει .... κι εγώ βλέπω ότι πολλές ειδικότητες δεν έχουν σχέση με την αγορά εργασίας. .... Βγαίνουν για να βγαίνουνε... Το δόσιμο των ειδικοτήτων και των τομέων έχει να κάνει και με συμφέροντα και με τα λόμπι.... Για παράδειγμα η Γεωπονία έχει 11-12 ειδικότητες – χάνεται το παιδί .... ενώ η Πληροφορική έχει δύο. Και αυτά που έγιναν και με τις διαθεσιμότητες .... ήταν να βγεί η πληροφορική έξω και μετά το γύρισαν και έμεινε η Υγεία έξω .... γιατί δεν έχει η Υγεία αντίκτυπο.... πώς δεν έχει ....

τα θυμάστε τότε ο Αρβανιτόπουλος, έκλεισε τις ειδικότητες Υγείας και έκανε εγκαίνεια στο ΙΕΚ ΑΚΜΗ στον Πειραιά. Όταν έβγαλαν τους καθηγητές σε διαθεσιμότητα τα Τμήματα Υγείας πλήγηκαν ιδιαίτερα. Ότι και να πούμε εμείς το θέμα είναι ο σχεδιασμός πώς γίνεται. .... και συνεχίζει .... Εγώ έχω άδεια να λειτουργήσω Νοσηλευτική και logistics, εκτός από τις ειδικότητες που λειτουργούν τώρα. Μπορεί να έχω άδεια νοσηλευτικής αλλά επειδή δεν έχουν πάρει παιδιά την ειδικότητα τις προηγούμενες χρονιές δεν μπορώ να τη λειτουργήσω. Και αν έρθουν 10 άτομα να γραφτούν πρέπει να τους στείλω σε άλλο ΕΠΑΛ. Δηλαδή τώρα θα υπάρχει εξειδίκευση στα ΕΠΑΛ, το κάθε σχολείο θα ασχολείται με συγκεκριμένες ειδικότητες. Κάποια έχουν μόνο τεχνικές ειδικότητες – ψυκτικούς – ηλεκτρολόγους – μηχανολόγους, και κάποια υπηρεσίες. Σε εμάς για παράδειγμα δεν επιτρέπεται να λειτουργήσει η πληροφορική. Και αναρωτιέται: «Γιατί να μην επιτρέπεται, αν έχω παιδιά.... Πάμε σε απόλυτη εξειδίκευση και αυτά δεν γίνονται τυχαία. Βαδίζουμε και σε επιμήκυνση του διδακτικού έτους... και όποτε συμφέρει μπαίνει και ο ΟΟΣΑ μπροστά ..... Οι ειδικότητες του δικού μας ΕΠΑΛ (Αισθητική και Κομμωτική) έχουν ζήτηση... δύο μαθήτριες δικές μας τις πήραν στην τηλεόραση – μακιγιάζ και δουλεύουν με αρκετά καλά χρήματα .... όμως πρέπει και τα παιδιά να προσπαθήσουν να μάθουν την τέχνη τους, το αντικείμενο που σπουδάζουν. Εμείς οργανώσαμε και την ειδικότητα του Μάρκετινγκ (Εμπορίας και Διαφήμισης) για να διαφοροποιηθούμε από τα κοντινά μας ΕΠΑΛ. Όταν ξεκίνησα τη θητεία μου είχα δεχτεί και τηλεφωνήματα από 7-8 επιχειρήσεις που έψαχναν αποφοίτους μάρκετινγκ. Όλες οι ειδικότητες της Οικονομίας έχουν ζήτηση και τα λογιστικά και μπορούν οι απόφοιτοι να απασχοληθούν». Κατά την άποψή του πρέπει να αλλάξει η αντιμετώπιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και να ενημερωθούν τα παιδιά ώστε να κατανοήσουν τα πλεονεκτήματα των σπουδών στα ΕΠΑΛ, όπου πέρα από το απολυτήριο θα έχουν κι ένα πτυχίο και ταυτόχρονα πιθανότητες για καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση

3^η Μονάδα

Η σχέση των ΕΠΑΛ με την αγορά εργασίας είναι ασαφής και κατά την άποψη του διευθυντή είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιορίσει κανείς το ενδιαφέρον των μαθητών για τις ειδικότητες που προσφέρονται. Κατά την άποψή του τα μικρού μεγέθους ΕΠΑΛ «φυτοζωούν και διατηρούνται στη ζωή τεχνητά » διότι ο αριθμός των πραγματικών εγγραφών είναι πάρα πολύ μικρός.

Γενικότερα, το επίπεδο των ΕΠΑΛ, τόσο κατά την άποψη διευθυντή όσο και κατά την άποψη των διδασκόντων, είναι πολύ χαμηλό και οι μαθητές του σχολείου δεν έχουν ενδιαφέρον για τη γνώση. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «αυτός ο τύπος σχολείου είναι καταδικασμένος». Ο διευθυντής διευκρινίζει ότι με την κατάσταση όπως έχει διαμορφωθεί στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση – ήδη από την εποχή των πολυκλαδικών λυκείων όταν για πρώτη φορά εμφανίστηκαν οι «πλασματικές εγγραφές» - τα ΕΠΑΛ δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως εκπαιδευτικές μονάδες που έχουν ουσιαστική σχέση με την αγορά εργασίας. Κι αυτό γιατί το γνωστικό επίπεδο των μαθητών είναι τόσο χαμηλό που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Κατά την άποψή του πολλοί από τους μαθητές των ΕΠΑΛ δεν έπρεπε να είναι στο Λύκειο.

Ακόμα και η διέξοδος προς τις ανώτατες σχολές και η επιτυχία αποφοίτων των ΕΠΑΛ σε μεγάλα πανεπιστήμια, θεωρείται ότι δεν θα έχει ουσιαστικό αποτέλεσμα γιατί τα παιδιά αυτά στη συνέχεια δεν θα μπορούν να παρακολουθήσουν. Ακόμα και οι λίγοι μαθητές που θα προτιμήσουν το ΕΠΑΛ λόγω του ειδικού τρόπου εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση, λόγω των δοσμένων απαιτήσεων των σχολείων, σιγά σιγά θα προσαρμοσθούν στο χαμηλότερο επίπεδο σπουδών.

Σε σχέση με το ενδιαφέρον των μαθητών για συγκεκριμένες ειδικότητες που προσφέρονται στα ΕΠΑΛ οι διδάσκοντες αναφέρουν ότι το ενδιαφέρον κυμαίνεται από χρόνο σε χρόνο και είναι πραγματικά δύσκολο να προβλέψει κανείς το βαθμό στον οποίο οι μαθητές θα προτιμήσουν κάποιες ειδικότητες. Συγκεκριμένη

αναφορά έγινε στην ειδικότητα των μηχανολόγων που γενικά δεν ήταν ιδιαίτερα ελκυστική αλλά τον προηγούμενο χρόνο εκδήλωσαν ενδιαφέρον 18 μαθητές της Α΄τάξης με αποτέλεσμα ο τελικός αριθμός εγγεγραμμένων στην τάξη (μαζί με τους παλαιούς απόφοιτους) να φθάσει τους 30. Η άποψη που επικρατεί στο συγκεκριμένο σχολείο είναι ότι για να αποκτήσει οποιαδήποτε σχέση με την αγορά η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση θα πρέπει να αναδιαρθρωθεί εκ βάθρων.

4^η Μονάδα

Κατά την άποψη του διευθυντή της μονάδας η μαθητεία είναι εξαιρετικά σημαντική υπόθεση. Διευκρινίζει ότι στη συγκεκριμένη μονάδα υπάρχει μακρά ιστορία γιατί «αυτοί που την έφτιαξαν ήταν γερμανοτραφείς και από παλιά (μέχρι το 1968) ακολουθούσαμε σύστημα μαθητείας. Δηλαδή τα εργαστήρια – «εργοστάσια» τα λέγαμε - της σχολής έπαιρναν πραγματικές παραγγελίες από όλο το δημόσιο τομέα ... υπήρχε σχέση με την αγορά εργασίας και τα παιδιά δούλευαν επί της ουσίας. Θέλω να πω εδώ είμαστε εξοικειωμένοι με τη λογική της μαθητείας. Όμως το υπουργείο είναι λίγο «δειλό» - εμείς αυτή τη στιγμή έχουμε μόνο ένα τμήμα μαθητείας σε ψυκτικούς. Όμως θα μπορούσαμε άνετα να γεμίσουμε και άλλα – έχουμε βρει συνεργάτες είμαστε έτοιμοι. Τα παιδιά το ζητάνε, οι γονείς τηλεφωνούν και ρωτούν τι θα γίνει. Δεν ξέρω εάν είναι το θέμα οικονομικό αλλά θα πρέπει το υπουργείο λίγο να τολμήσει... Το μέτρο το βρίσκω απόλυτα επιτυχημένο. Θα ήταν ευχής έργο να υπήρχαν περισσότερες διαθέσιμες θέσεις σε περισσότερες ειδικότητες. Το πρόβλημα είναι ότι η μαθητεία εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο στο δημόσιο τομέα και εκεί τα πράγματα δεν οδηγούν στην αγορά εργασίας. Και δεν υπάρχει και αρκετή εποπτεία ώστε να διασφαλίζεται πραγματική άσκηση στο αντικείμενο. Επίσης το υπουργείο αρνείται την έννοια της μαθητείας αν δεν έχει συμπληρωθεί το 18^ο έτος. Θα μπορούσαν σταδιακά να εκτίθενται τα παιδιά στις συνθήκες εργασίας – να αποκτούν και εργασιακή ηθική και κοινωνικές δεξιότητες. Χρειάζεται προεργασία στο σχολείο

για να πετύχει η μαθητεία και να δουλέψουν οι μαθητές παραγωγικά όπως απαιτεί το πρόγραμμα.

Τώρα η σύνδεση με την αγορά εργασίας είναι περίπλοκη υπόθεση... η αγορά τρέχει κι εμείς πάμε με τον αραμπά. Οι ειδικότητες δεν είναι επικαιροποιημένες και με την εξέλιξη της τεχνολογίας δεν ξέρω και πως θα μπορούσαν να είναι.... Για παράδειγμα κάποτε τα τμήματα πληροφορικής κλείνανε σε μιά μέρα, το ίδιο και τα τμήματα ψυκτικών. Σήμερα δεν υπάρχουν τμήματα πληροφορικής και έχουμε πρόβλημα να λειτουργήσουμε ένα τμήμα ψυκτικών. Αλλάζουν τα πράγματα. Αυτά τα πράγματα και τεράστια δαπάνη έχουν – καινούργια βιβλία και προγράμματα – αλλά δεν είναι και στην κουλτούρα του υπουργείου η ευελιξία. Δηλαδή δεν αφήνει να γίνει τίποτα εάν δεν το ελέγξει.... η ζώνη δημιουργικών δραστηριοτήτων για παράδειγμα είναι επανάσταση – γιατί για τις 3 ώρες αποφασίζει ο σύλλογος τι θα κάνει. Θα μπορούσαν αντίστοιχα πράγματα να γίνουν και στις ειδικότητες. Κάποιες ειδικότητες είναι παλαιολιθικές – στη μηχανολογία για παράδειγμα κάνουμε τόνους και φρέζες – πόσοι δουλεύουν τέτοια πράγματα σήμερα – ελάχιστοι. Δεν θα πρέπει να μάθουν σύγχρονες κοπές; Δεν υπάρχει τμήμα αλουμινίων για παράδειγμα ... είναι ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος κλάδος σε όλη την ΕΕ ... και οι αλουμινάδες μας παρακαλάνε.. εκπαιδεύστε τα παιδιά για 6 μήνες 1 χρόνο σε βασικά πράγματα και φέρτε τα να τα πάρουμε. Βλέπετε τα οικολογικά και πράσινα σπίτια και η εξοικονόμηση ενέργειας έχουν άλλες απαιτήσεις. Δεν μπορεί να γίνει το τμήμα όχι γιατί είναι ακριβό αλλά γιατί δεν υπάρχουν άνθρωποι να μελετήσουν το πρόγραμμα, να φτιάξουν το υλικό και να διδάξουν τα μαθήματα.

Κατά την άποψη του εκπροσώπου των κοινωνικών εταίρων η επαγγελματική εκπαίδευση «είναι πολύ υποβαθμισμένη – όχι μόνο από την άποψη των υλικοτεχνικών υποδομών εργαστηρίων κλπ – Το μεγάλο πρόβλημα αφορά την κουλτούρα... πολλές φορές τα παιδιά εξαναγκάζονται από τους γονείς να ακολουθήσουν τη γενική εκπαίδευση ενώ είναι ξεκάθαρο ότι μέσω της τεχνικής θα

είχαν καλύτερο μέλλον και πιο σίγουρη επαγγελματική αποκατάσταση». .... Και συνεχίζει «Ένα επίσης σημαντικό πρόβλημα που καταγράφεται στις έρευνές μας είναι η έλλειψη σύνδεσης μεταξύ εκπαίδευσης και απασχόλησης. Σύμφωνα με τις έρευνές μας τα ποσοστά των ατόμων που τελικά εργάζονται σε επαγγέλματα αντίστοιχα με τις σπουδές τους και χρησιμοποιούν τις δεξιότητές τους είναι απογοητευτικά – κάτω του 30%. Χρειάζεται δουλειά προκειμένου να υπάρξει διασύνδεση μεταξύ της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας. Θα πρέπει να υπάρξει επικαιροποίηση των προγραμμάτων σπουδών. Εμείς ως κοινωνικοί εταίροι κάνουμε συνεχώς διάγνωση αναγκών. Η διάγνωση δεν μπορεί να γίνει εφ' άπαξ .... πρέπει να είναι συνεχής. Και θα πρέπει να δημιουργούνται νέες ειδικότητες βάσει των νέων δεξιοτήτων που ζητούνται».

Η μαθητεία κρίνεται ως θετικό μέτρο. Συγκεκριμένα αναφέρει « η μαθητεία έχει μέλλον, φτάνει να μην αντιγράψουμε συστήματα του εξωτερικού – για παράδειγμα το δυϊκό σύστημα της Γερμανίας δεν μπορεί να βρεί ανταπόκριση στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, μιά που βασίζεται σε μεγάλες και μεσαίες επιχειρήσεις που στην Ελλάδα δεν υφίστανται. Πρέπει να βρεθεί τρόπος να αξιοποιηθούν οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που υπάρχουν και να οργανωθεί το πρόγραμμα με σωστό τρόπο που θα διασφαλίζει τόσο τους μαθητευόμενους όσο και τις επιχειρήσεις».

3.2. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας διενεργήθηκε έρευνα σε μία σχολική μονάδα στην Πάτρα. Ο Διευθυντής της μονάδας παραχώρησε ατομική συνέντευξη, ενώ οργανώθηκαν και δύο focus group, ένα με διδάσκοντες και ένα με μαθητές. Στο focus group με τους διδάσκοντες συμμετείχαν: Μία φιλόλογος με συνεχή παρουσία 11 χρόνων στο σχολείο και 33 χρόνια προϋπηρεσίας. Ένας καθηγητής με ειδικότητα ηλεκτρολογίας με παρουσία 14 χρόνων στο σχολείο και 17 έτη υπηρεσίας και μία καθηγήτρια ειδικότητας μηχανολογίας με παρουσία 5 χρόνων στο σχολείο (με προσωρινή τοποθέτηση) και προϋπηρεσία 17 ετών στην εκπαίδευση. Και οι τρεις ήρθαν για επαγγελματικούς λόγους αρχικά αλλά έμειναν στο συγκεκριμένο σχολείο από επιλογή. Ειδικά η φιλόλογος παραμένει στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου και στο σχολείο από επιλογή. Και οι τρεις θεωρούν το ΕΠΑΛ μια πρόκληση και θέλουν να βοηθήσουν τα παιδιά που θέλουν να χρησιμοποιήσουν το σχολείο για να προχωρήσουν στο σχολείο. Στο focus group με τους μαθητές συμμετείχαν μία μαθήτρια και τρεις μαθητές της Β' τάξης του ΕΠΑΛ. Η μαθήτρια έχει επιλέξει τον τομέα των εφαρμοσμένων τεχνών ο ένας μαθητής τον τομέα Ηλεκτρολογίας – Ηλεκτρονικής και Αυτοματισμού και οι δύο άλλοι μαθητές τον τομέα Μηχανολογίας. Τα στοιχεία για την περιφέρεια συμπληρώθηκαν με συνεντεύξεις του Περιφερειακού Διευθυντή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ενός συνδικαλιστή της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Τέλος καταγράφηκαν οι απόψεις και ενός στελέχους του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, το οποίο και σε κεντρικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο περιφέρειας έχει συνεργαστεί με τα ΕΠΑΛ σε πιλοτικά προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας των αποφοίτων ΙΕΚ, ΕΠΑΛ, ΕΠΑΣ και έχουν αναλύσει ποιοτικά χαρακτηριστικά της φοίτησης στα ΕΠΑΛ. Το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ έχει πραγματοποιήσει προγράμματα και στους τρεις νομούς της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, στην Πάτρα, τον Πύργο και τη Ναύπακτο.

3.2.1. Το προφίλ και το κλίμα της σχολικής μονάδας.

Ο Διευθυντής δίνει τις ακόλουθες πληροφορίες για το σχολείο: «Το ΕΠΑΛ διαθέτει 3 τάξεις, με τομείς Εφαρμοσμένων Τεχνών, Ηλεκτρολογίας-Ηλεκτρονικής και Αυτοματισμού και Μηχανολογίας. Στην Γ' τάξη υπάρχουν αντίστοιχες ειδικότητες, Γραφικών Τεχνών και Σχεδιασμού και Διακόσμησης Εσωτερικών Χώρων, Ηλεκτρονικών και σε Εγκαταστατών Δικτύων και Εγκρίσεως Συσκευών και Τεχνικών Οχημάτων και Τεχνικών Εγκαταστάσεων Ψυξης, Αερισμού και Κλιματισμού. Συνολικά λειτουργούν 13 Τμήματα. Τα τμήματα υποστηρίζονται από το Εργαστηριακό Κέντρο που βρίσκεται στον ίδιο χώρο με το ΕΠΑΛ.

Στο ΕΠΑΛ φοιτούν 246 παιδιά, 72 στην Α τάξη, 106 στη Β' τάξη και 68 στη Γ' τάξη. Από τους 106 της Β' τάξης 11 είναι ήδη πτυχιούχοι και έχουν επιστρέψει για να πάρουν δεύτερη ειδικότητα. Από την Τρίτη τάξη από τους 68 οι 8 είναι ήδη πτυχιούχοι.

Ο διευθυντής επισημαίνει: «έχουμε πολλούς μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και μαθησιακές δυσκολίες.... με γνωματεύσεις από το ΚΕΔΔΥ έχουμε εδώ 88 παιδιά, δηλαδή ένα στα τρία. Δεν ξέρω αν αυτό είναι ευρύτερο φαινόμενο και στα γενικά λύκεια αλλά εδώ έχουμε 25 παιδιά [με μαθησιακές ανάγκες] στην Α τάξη 47 παιδιά στη Β τάξη και 16 παιδιά στη Γ τάξη, σύνολο 88.

Στο εκπαιδευτικό δυναμικό περιλαμβάνονται 29 εκπαιδευτικοί γενικών μαθημάτων, 10 εκπαιδευτικοί εργαστηριακών μαθημάτων και 8 άτομα που έχουν μεταπηδήσει σε άλλα σχολεία και υπηρεσίες αλλά ανήκουν οργανικά στη μονάδα. Συνολικά 47 άτομα. Ο Διευθυντής δηλώνει ότι: «στο σχολείο αυτό που κάνει εντύπωση όταν πρωτοέρχεται είναι ότι υπάρχουν πάρα πολλές γυναίκες εκπαιδευτικοί, στα γενικά μαθήματα. Στις ειδικότητες βέβαια είναι πιο πολλοί οι άντρες. Κάποιοι από αυτούς έχουν και δεύτερα πτυχία και μεταπτυχιακά και, γνωρίζουν ξένες γλώσσες ιδίως αυτοί που συμμετέχουν στα προγράμματα Erasmus.

Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο focus group έδωσαν τις ακόλουθες πληροφορίες για το εκπαιδευτικό δυναμικό του σχολείου. Η ηλικία των εκπαιδευτικών είναι από 35 έως 63 ετών, δεν υπάρχει κανείς νεότερος. Ο μέσος όρος ηλικίας είναι περίπου 48 χρονών. Όσο αφορά το φύλο ο σύλλογος διδασκόντων είναι μοιρασμένος επειδή είναι επαγγελματικό το λύκειο – δεν γυναικοκρατείται ο σύλλογος. Κατά την εκτίμηση των εκπαιδευτικών ίσως και οι μισοί από τους συναδέλφους τους να έχουν μεταπτυχιακά και κάποιοι κάνουν τώρα – κάποιοι έχουν και διδακτορικό. Οι περισσότεροι καθηγητές είναι από την Πάτρα αλλά όχι όλοι (οι δύο από τους 3 συνεντευξιζόμενους έχουν καταγωγή από Θεσσαλία και Ήπειρο). Οι συνάδελφοι στο σχολείο είναι πολλά χρόνια μαζί... «ο σύλλογος δεν έχει ανανεωθεί ...υπάρχει ένας μεγάλος πυρήνας που είμαστε εδώ πάνω από δεκαετία και οι περισσότεροι από εμάς είμαστε μόνιμοι – φέτος έχουμε δύο αναπληρωτές μόνο σε ένα σύλλογο 40 καθηγητών περίπου» Οι αναπληρωτές φέτος είναι στα προγράμματα της ενισχυτικής των ΕΠΑΛ, ένας φιλόλογος κι ένας μαθηματικός. Η σχέση μεταξύ των διδασκόντων είναι καλή, χωρίς ανταγωνισμούς, οι αποφάσεις παίρνονται με πλειοψηφία κι υπάρχει κοινή αντίληψη για το σχολείο.

Οι καθηγητές δηλώνουν ικανοποιημένοι και από τη διεύθυνση του σχολείου. Χαρακτηριστικά αναφέρουν: Ο διευθυντής έχει αναλάβει μόλις ένα μήνα και μέχρι τώρα καλά πάνε τα πράγματα. Η συνεργασία με τον προηγούμενο διευθυντή ήταν εξαιρετική

Είναι χαρακτηριστικό ότι αυθόρμητα, και χωρίς να έχει γίνει σχετική ερώτηση, ο Διευθυντής του σχολείου αναφέρεται στην υλοποίηση του προγράμματος Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ και επισημαίνει ως «πολύ θετικό το γεγονός ότι το σχολείο έχει ψυχολόγο. Το πρόγραμμα ξεκίνησε πέρσι – πέρσι ήταν λιγότερες ώρες φέτος είναι περισσότερες. Η Ψυχολόγος έρχεται τρεις μέρες στο σχολείο μας και έχει πάρα πολύ δουλειά. Δηλαδή τα παιδιά πηγαίνουν... με συγκατάθεση των γονιών. Πολλά παιδιά. ....Είναι προφανές το ενδιαφέρον του Διευθυντή για την ψυχολογική στήριξη των

μαθητών: «Εγώ μπαίνω στην ευέλικτη ζώνη – ένα μάθημα που είναι 3ωρο / 4ωρο στην Α τάξη (γίνεται με δύο εκπαιδευτικούς) και προσπαθώ να εισάγω στα παιδιά τη λειτουργία του εγκεφάλου .... με τον τρόπο αυτό προσπαθώ να εξομαλύνω τις γωνίες .... με τις πεποιθήσεις που έχουν τα παιδιά ότι εγώ έχω δίκιο – εσύ έχεις άδικο... τους βάζω λίγο την αμφιβολία του πώς το μυαλό μας επεξεργάζεται κάποια πράγματα .... πιστεύω ότι θα έχει αποτελέσματα.... αλλά και η ψυχολόγος κάνει πολύ καλή δουλειά».

Κατά την άποψη του Διευθυντή «Αυτό το σχολείο είναι πολύ μοντέρνο και ωραία σχεδιασμένο.. είναι ευρύχωρο και σε κεντρικό σημείο... έχει καλό εργαστηριακό εξοπλισμό, ο οποίος βέβαια χρειάζεται συμπλήρωση. Η πρόσβαση στο σχολείο είναι εύκολη, ακόμα και από άτομα με ειδικές ανάγκες....υπάρχουν ράμπες, μπορεί να οδηγήσει κανείς μέχρι την αυλή. Μια δυσκολία που υπάρχει, αλλά είμαστε σε συνεννόηση με το Δήμο για την επίλυση του θέματος, είναι ότι η είσοδος (μετά την ολοκλήρωση της μικρής περιμετρικής) είναι σε άσχημο σημείο για την ασφάλεια των παιδιών. ...Έχει ήδη εγκριθεί από το δημοτικό συμβούλιο η αλλαγή της εισόδου σε πιο ασφαλές σημείο.

Σε ερώτηση εάν γίνονται άλλες δράσεις στο σχολείο ο διευθυντής απαντά... «Μιά δραστηριότητα που το σχολείο μας περιφανεύεται ότι διεκπεραιώνει με επιτυχία για τουλάχιστον 10 χρόνια είναι τα προγράμματα Erasmus. Τώρα ετοιμαζόμαστε για το πρόγραμμα που θα υλοποιηθεί μέσα στο 2019 με επίσκεψη σε Πορτογαλία και Ισπανία. Τον προηγούμενο μήνα τα παιδιά πήγαν στη Βουλγαρία. Είναι ένα πρόγραμμα στο οποίο τα παιδιά δεν πληρώνουν ούτε δραχμή ... είναι ένα πρόγραμμα που λειτουργεί σαν υποτροφία... για τους μαθητές που είναι ακέραιοι στις μαθητικές τους υποχρεώσεις. Δηλαδή συμμετέχουν παιδιά τα οποία έχουν επιδόσεις, διαγωγή, γνώσεις ξένης γλώσσας ... έχουν αυτές τις ικανότητες. Είναι μοναδική ευκαιρία να βγούν στο εξωτερικό παιδιά φτωχά με επιδόσεις ... η εμπειρία θα τα ακολουθεί σε όλη τους τη ζωή.

Σύλλογος διδασκόντων

Ο Διευθυντής του ΕΠΑΛ έχει αναλάβει το σχολείο από το σχολικό έτος 2018-19. Έχει ήδη 38 χρόνια στην εργασία (πρώτα στη βιομηχανία και μετά στην εκπαίδευση). Έχει υπηρετήσει σε Γυμνάσιο και Γενικό Λύκειο καθώς και σε δομή επαγγελματικής εκπαίδευσης παλαιότερα. Έχει υπηρετήσει στη Γερμανία επί 7 χρόνια και είναι γνώστης του Γερμανικού συστήματος τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Δηλώνει: «ξέρω ότι η επαγγελματική κατάρτιση στη Γερμανία είναι κορυφαία – ενώ η ελληνική ΕΕΚ αδικείται». Τώρα πλησιάζει στη συνταξιοδότηση. Κατά την άποψή του ήταν μια «τυχερή στιγμή» η επιλογή του για τη θέση διευθυντή στο ΕΠΑΛ και το ήθελε.... «μ' αρέσουν οι τεχνολόγοι...μ' αρέσουν οι ειδικότητες που έχουμε εδώ... θα είναι μια ενδιαφέρουσα στιγμή στην πορεία μου στην εκπαίδευση».

Ο Διευθυντής επισημαίνει ότι υπάρχουν συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων και γενικές και ανά Τμήμα, «και επειδή έχουμε Τμήματα τα οποία έχουν πολλούς άτακτους μαθητές και δυσκολεύουν όλους τους διδάσκοντες να κάνουν το μάθημά τους κάνουμε συνεδριάσεις όπου κουβεντιάζουμε τα προβλήματα».

Είναι πολύ καλή η συνεργασία με το σύλλογο και οι συνάδελφοι αναλαμβάνουν με ευχέρεια εξωδιδακτικές εργασίες και είναι πολύ καλό για το σχολείο αυτό. Δηλαδή, ένας Διευθυντής που δεν έχει γραμματεία το σχολείο του, είναι περισσότερο γραμματέας παρά διευθυντής. Εδώ λοιπόν, επειδή έχουμε γραμματειακή κάλυψη από καθηγητές, εγώ σαν διευθυντής νοιώθω ότι μπορώ να αναπτύξω κάποιες δραστηριότητες πέρα απ αυτές που είναι στα καθήκοντά μου και έχω ένα πλάνο που πιστεύω ότι θα το υλοποιήσω στη διετία που μου μένει.

Σύλλογος γονέων

Στο σχολείο δεν λειτουργεί σύλλογος γονέων. Ο Διευθυντής δηλώνει: Στις συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων εντοπίσαμε αυτούς που χρειάζονται προσέγγιση παιδαγωγική... έχουμε κάνει και επαφή με τους γονείς τους για να

συμμετέχουν κι αυτοί στην προσπάθεια. Μέχρι τώρα είμαι ευχαριστημένος με την επαφή με τους γονείς ... δηλαδή δεν βρήκα γονιούς αντιδραστικούς που να θεωρούν ότι το παιδί τους είναι σωστό και το σχολείο είναι λάθος (υπάρχουν κι αυτές οι περιπτώσεις) και η ίδρυση του συλλόγου γονέων θα ήταν εξαιρετική χρήσιμη. Στις προηγούμενες τρεις θητείες μου ως διευθυντής (τώρα κάνω την τέταρτη) είχα πάντα σύλλογο γονιών και είχαμε πολύ καλή συνεργασία. Προς το παρόν σε κάθε επαφή που έχει γονιός με το σχολείο καταγράφω στοιχεία και ενημερώνω ότι έχουμε την πρόθεση να φτιάξουμε ένα σύλλογο γονέων και θα τον φτιάξουμε μόλις μαζευτούν 10-12 ενδιαφερόμενοι γονείς... γιατί δεν ενδιαφέρονται όλοι... Εδώ απ' ότι μου λένε και οι συνάδελφοι είναι δύσκολο να φτιάξει σύλλογο γονέων.... είναι πιο βαριά εργαζόμενοι οι γονείς, δεν έχουν ευέλικτο ωράριο, δουλεύουν και οι δύο.... αλλά δεν καταθέτω τα όπλα πιστεύω ότι η επικοινωνία είναι πολύ χρήσιμη και θα το προσπαθήσω.... Δηλαδή ένα παιδί που θα το τιμωρήσεις χωρίς τη συγκατάθεση του γονιού .... πολύ πιθανό είναι να έχεις το γονιό απέναντί σου. Αν τον ενημερώσεις έγκαιρα και με λεπτομέρειες για το περιστατικό που συνέβη το κουβεντιάζει με το παιδί και γίνεται και σύμμαχος του σχολείου. Διαφορετικά έχει αμφιβολίες για το αν έγινε κάτι σωστά ή όχι «είναι πονηρεμένος». Μπορεί να θεωρήσει ότι μια ημέρα αποβολής από το σχολείο αποτελεί άσκηση εξουσίας και όχι παιδαγωγικής τακτικής. Είναι παιδαγωγικά πιο χρήσιμο να κάνεις μια κουβέντα, η οποία όμως θέλει χρόνο, ο οποίος πολλαπλασιάζεται εάν έχεις πολλά περιστατικά όπως έχουμε εμείς εδώ – και φτάνεις στις 2:00 το μεσημέρι να λές τώρα ξεκινάω το οχτάωρό μου.

Οι καθηγητές επισημαίνουν ότι η ανυπαρξία συλλόγου γονέων είναι επιλογή των γονιών. «Δεν ενδιαφέρονται. Εμείς σαν καθηγητές έχουμε προσπαθήσει να φτιάξουμε σύλλογο γονέων αλλά δεν... Είναι μικρό το ποσοστό των γονέων που ενδιαφέρονται και έρχονται στο σχολείο να ρωτήσουν για τα παιδιά τους. Οι περισσότεροι γονείς δεν ασχολούνται και είναι αδιάφοροι. Τώρα έχει αλλάξει και ο τρόπος που επικοινωνούμε με τους γονείς για τις απουσίες. Στέλνουμε ένα e-mail και

οι γονείς μπορεί να μας πάρουν ένα τηλέφωνο να ρωτήσουν, αλλά για το θέμα των απουσιών... το θέμα της επίδοσης δεν τους ενδιαφέρει.

Ο καθηγητής ηλεκτρολογίας προσθέτει: Πολύ λίγοι έρχονται να ρωτήσουν για τις επιδόσεις των παιδιών τους. Το μεγάλο ποσοστό των γονέων με τους οποίους ερχόμαστε σε επαφή π.χ. δεν γνωρίζουν το παιδί τους σε ποιά τάξη είναι τι ειδικότητα ή τι τομέα έχει επιλέξει .... δε γνωρίζουν τίποτα. Το στέλνουν επειδή πρέπει να το στείλουν στο σχολείο «να πάρει ένα χαρτί». Αυτό τους ενδιαφέρει μόνο. Από κει και πέρα το αν διαβάζει ή όχι το εάν η συμπεριφορά είναι εκτός ορίων... δεν τους ενδιαφέρει και δεν ασχολούνται. Το παιχνίδι των ορίων έχει χαθεί από την οικογένεια. Οι σχέσεις με τους γονείς είναι ελλειπείς. Πολλοί δεν ξέρουν ούτε σε ποιο σχολείο είναι το παιδί τους.

Στο σχολείο έρχονται περισσότερο οι γονείς των παιδιών που ενδιαφέρονται και έχουν επιλέξει κάποια ειδικότητα. Είναι οι γονείς που στηρίζουν την επιλογή των παιδιών τους, των παιδιών που έχουν στόχο είτε το πανεπιστήμιο είτε μια συγκεκριμένη ειδικότητα. Μάλιστα κάποιοι Αλβανοί γονείς δείχνουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για το πώς πάνε τα παιδιά τους... το θεωρούν κριτήριο ένταξης και θέλουν τα παιδιά τους να έχουν και επιδόσεις και συμπεριφορά καλή. Στους μετανάστες δεν είναι απαξιωμένο το σχολείο. Προσπαθούν να προχωρήσουν μέσω της παιδείας. Αυτοί δεν ξεπερνάνε το 10-15% και για τους ελέγχους έρχονται μόνο οι γονείς που τα παιδιά τους είναι κάτω από 18. Τα μεγαλύτερα παιδιά τους πέρνουν τους ελέγχους μόνα τους. Οι γονείς των παιδιών με παραβατική συμπεριφορά έρχονται επειδή τους καλούμε εμείς, όχι αυτοβούλως.

Ο Διευθυντής Δευτεροβάθμιας θεωρεί την ανυπαρξία συλλόγου γονέων ένδειξη του γεγονότος ότι τα σχολεία δεν είναι σε επαφή με την ευρύτερη κοινωνία. Σε πολλά σχολεία δεν υπάρχει σύλλογος γονέων. Σε άλλα δημιουργείται μετά από παρέμβαση του Διευθυντή – γιατί είναι μέσα στις υποχρεώσεις του να φροντίσει γι αυτό. Αλλά ο σύλλογος δημιουργείται στη βάση ότι υπάρχουν 10-15 γονείς που συναινούν για τη

δημιουργία του ... Δεν λειτουργεί σαν όργανο που θα εκφράσει τις απόψεις των γονέων ... δεν είναι ένα κομμάτι της σχολικής κοινότητας. Δεν είναι νομοθετημένο έτσι που να είναι οργανικό κομμάτι της σχολικής κοινότητας. Καλείται να βοηθήσει (πιθανά οικονομικά κάποιες φορές), να συζητήσει, προβλέπεται συμμετοχή του σε κάποιες ποινές αλλά δε συμβάλλει στη μεγάλη σύνδεση με το κοινωνικό γίνεσθαι. Η κατάσταση όμως της κοινωνίας, σαν πληροφορία, έρχεται στο σχολείο.

Οι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές επέλεξαν να φοιτήσουν σε ΕΠΑΛ διαφέρουν. Η επιλογή της μαθήτριας φαίνεται να έγινε μάλλον τυχαία. Ο ένας από τους μαθητές βρίσκει ελκυστικό τον τρόπο πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μια που έχει θέσει υψηλούς στόχους και θέλει στο μέλλον να εισαχθεί σε στρατιωτική σχολή. Για τους άλλους δύο μαθητές η πρακτική διάσταση της γνώσης, η ύπαρξη εργαστηριακών μαθημάτων αλλά και σύνδεση με την αγορά εργασίας φαίνεται να αποτελούν παράγοντες έλξης.

Και οι τέσσερις μαθητές θεωρούν ότι έχουν κάνει σωστή επιλογή είναι πολύ ευχαριστημένοι από τους καθηγητές, και από τα μαθήματα. Ένας μόνον εκφράζει ενστάσεις για το περιβάλλον – το κτίριο και τους συμμαθητές (αλλά διστάζει να επεκταθεί) .... η μαθήτρια προσθέτει.... «το κτίριο κτίριο είναι αλλάζει». Και στους τέσσερις αρέσουν περισσότερο τα μαθήματα της ειδικότητας και όχι τα μαθήματα γενικής παιδείας. Δεν έχουν προβλήματα με τους καθηγητές και γενικά δεν υπάρχουν ανταγωνισμοί ... «άλλο που μερικά παιδιά βγάζουν φήμες... ότι ο τάδε καθηγητής είναι σκράπας και δεν ξέρει τη δουλειά του και τέτοια»....

Συγκεκριμένα, ως προς τους λόγους επιλογής του ΕΠΑΛ οι μαθητές αναφέρουν:

Μαθήτρια: «Ήθελα να αποφύγω τα φιλολογικά μαθήματα, Αρχαία, αυτά τα παράξενα δεν τα συμπαθούσα καθόλου... πιο σχολείο δεν τα έχει αυτά; ... το επαγγελματικό. Από κει και πέρα είδα ότι μου άρεσε πολύ το μασάζ και το να περιποιούμαι τον εαυτό μου. Όταν ήρθαν και μας έκαναν στο γυμνάσιο παρουσίαση από το 2^ο ΕΠΑΛ ρώτησα σε ποιο ΕΠΑΛ θα μπορούσα να ασχοληθώ με τον τομέα της

αισθητικής και μου είπαν στο δικό μας.... αλλά όταν ήρθα ανακάλυψα ότι αυτός ο τομέας υπήρχε στο 6^ο ... όμως εν τω μεταξύ είχα συμπαθήσει τον διευθυντή, τους καθηγητές, μου άρεσε εδώ... οπότε λέω τι μπορώ να ακολουθήσω εδώ... το σχέδιο ... έμεινα»

Μαθητής 1 «Εγώ ασχολιόμουν πάντα με πρακτικές δουλειές, με τα χέρια... μηχανολογικά και τέτοια. Πρώτη Λυκείου έκανα σε γενικό.... Δεν είναι ότι με δυσκόλευε αλλά στα Αρχαία και σ' αυτά ....δεν μου άρεσε και δεν μπορούσα να τα πάω και καλά. Έπρεπε να κοιτάξω και το μέλλον μου... και στόχευα πολύ ψηλά γιατί θέλω να περάσω σε στρατιωτική σχολή.... θα πήγαινα και φέτος γενικό αλλά τελευταία άλλαξα και ήρθα ΕΠΑΛ για να κάνω μηχανολογία που μου άρεσε από πολύ μικρός... ασχολείται και ο πατέρας μου και φίλοι με συνεργεία, μηχανάκια, αυτοκίνητα.... έχω μάθει κι εγώ να δένω, να λύνω από πολύ μικρός. Ήρθα εδώ για να πάρω κι ένα πτυχίο μηχανολογίας αλλά και για να περάσω στις στρατιωτικές σχολές πιο εύκολα.... από το γενικό δε θα πέρναγα».

Μαθητής 2 «Εγω ήθελα να ασχοληθώ με κάτι πιο πρακτικό... και μ' άρεσε η μηχανολογία. Δεν είναι ότι οι γονείς μου έχουν κάποιο συνεργείο απλά μου είπαν κάνε ότι σ' αρέσει. Και μ' αρέσουν τ' αυτοκίνητα. Ήθελα να γίνω μηχανολόγος να κοιτάξω λίγο το μέλλον μου και να προχωρήσω στο κομμάτι αυτό που ονειρεύομαι να κάνω στη ζωή μου... Σε ερώτηση εάν θέλει να πάει στο ΤΕΙ ή τη μαθητεία... απαντά .... ας φτάσω στο τέλος κι όπως τα φέρει ο χρόνος κι η μοίρα.

Μαθητής 3: Είναι στη Β' τάξη και θέλει να γίνει ηλεκτρολόγος. Αναφέρει: «επέλεξα το ΕΠΑΛ γιατί είναι πιο πρακτικό...γενικά με τη θεωρία δεν το έχω είμαι σκράπας... ξεχνάω ονομασίες και θεώρησα καλύτερο το ΕΠΑΛ επειδή έχουμε τα εργαστήρια».

3.2.2. Μαθητική διαρροή και σχολική επίδοση.

Η μαθητική διαρροή δεν καταγράφεται ως πρόβλημα του σχολείου και δεν φαίνεται να απασχολεί ιδιαίτερα το Διευθυντή ή τους διδάσκοντες. Επισημαίνεται ότι πολλοί

από αυτούς που φαίνεται να διαρρέουν είναι μαθητές που επανεγγράφονται συστηματικά, αλλά δεν μπορούν ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του σχολείου. Εναλλακτικά είναι μεγάλης ηλικίας μαθητές που εγγράφονται για να αποκτήσουν κάποιες παραπάνω γνώσεις αλλά εγκαταλείπουν λόγω εργασιακών υποχρεώσεων. Η πρακτική των ωριαίων αποβολών από τα μαθήματα μαθητών απείθαρχων θα μπορούσε επίσης να αναφερθεί ως παράγοντας αύξησης του αριθμού των μαθητών που «μένουν από απουσίες». Η διαρροή φαίνεται μεν να είναι αυξημένη σε ειδικές κατηγορίες μαθητών, όπως μετανάστες δεύτερης γενιάς ή ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, με χαμηλό επίπεδο ελληνογλωσσίας και αδυναμία επικοινωνίας στην Ελληνική.

Στο σχολείο το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος λειτούργησε τμήμα υποδοχής προσφύγων. Πέρσι εγγράφηκαν στο τμήμα υποδοχής 20 ανήλικοι ασυνόδευτοι. Φέτος επειδή άλλαξε ο τόπος στέγασής τους έχουν πάει στο 1^ο ΕΠΑΛ. Τρία από αυτά τα 20 που είχαν αρκετά καλές επιδόσεις και μπορούσαν και περάσαν την τάξη (γιατί όλοι οι υπόλοιποι δεν μπορούσαν να περάσουν) και συνεχίζουν στο σχολείο μας. Τρία παιδιά έχουμε τώρα πρόσφυγες, ένας στην Γ λυκείου και θα συμμετάσχει και στις πανελλαδικές εξετάσεις με αξιώσεις και δύο ακόμα στη Β λυκείου Είναι από Πακιστάν και Μπανγκλαντές ασυνόδευτοι ανήλικοι.

Ο Διευθυντής αναφέρει «Έχουμε στο σχολείο πρόσφυγες... είναι 3-4 παιδάκια, μάλιστα ένα εχθές, επειδή ολοκληρώθηκε η φιλοξενία του στην Πάτρα και πρέπει να μετακομίσει στην Αθήνα, στεναχωριόταν κι έκλαιγε – του άρεσε εδώ πολύ το περιβάλλον.... ναι δεν έχουμε προβλήματα εδώ με ρατσισμό ή τουλάχιστον δεν εκδηλώνονται στην πράξη ... μπορεί να λέγονται κάποιες κουβέντες, όπως λένε όλα τα παιδιά αλλά τα παιδιά που είναι από ξένες χώρες τα έχουν αγκαλιάσει, ... συνεργάζονται. .... Τα παιδιά αυτά μιλάνε Ελληνικά με δυσκολία.... προσαρμόζονται σιγά σιγά. Από τα 4 παιδιά που είδα, τα δύο δυσκολεύοντουσαν πολύ στα ελληνικά. Κάποιοι που είναι περισσότερο χρόνο έχουν ενδεχομένως εξοικειωθεί».

Τα υποκείμενα των συνεντεύξεων συνδέουν τη διαρροή με το χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο των οικογενειών, τη φτώχεια και την ανάγκη εξεύρευσης εργασίας και όχι στην εθνοτική προέλευση. Επίσης δεν συνδέουν τη διαρροή με την απειθαρχία ή την παραβατική συμπεριφορά. Αντίθετα τονίζουν ότι οι απείθαρχοι μαθητές επιδιώκουν την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Η διαρροή των μαθητών φαίνεται να σχετίζεται και με τις ειδικότητες και με την αδυναμία αποκατάστασης στην αγορά εργασίας.

Σε ερώτηση για τον αριθμό των παιδιών που διαρρέουν ο Διευθυντής ανταποκρίθηκε ως εξής «...ναι υπάρχουν μαθητές.. ποσοτικά φαντάζομαι θα το γνωρίζετε (δεν δίνεται αριθμός).... να σας πω κάποιες αιτίες.... πολλά απ' αυτά τα παιδιά δουλεύουν και φτάνουν σε σημείο που δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα και με το σχολείο και με τον εργοδότη τους, και για λόγους βιοποριστικούς επιλέγουν να δουλέψουν. Κάποια μετανιώνουν για την ειδικότητα που πήρανε και τον προσανατολισμό που έχουν και επιλέγουν να πάνε στο γενικό ή διακόπτουν και την επόμενη χρονιά φοιτούν σε άλλο τομέα/ειδικότητα. Γενικά τα παιδιά που έρχονται στο ΕΠΑΛ είναι παιδιά που κρίνουν ότι δεν κάνουνε για γράμματα....δηλαδή εδώ έχουνε δεξιότητες με τα χέρια τους, να είναι τεχνίτες, Επειδή δεν υπάρχουν έτσι κι αλλιώς διαβάσματα.... κάποια στιγμή καταλαβαίνουν ότι δεν τους ταιριάζει το σχολείο .... δηλαδή οι καθηγητές των γενικών μαθημάτων εδώ δυσκολεύονται πάρα πολύ... στην τάξη μέσα.... τα παιδιά αντιδρούν, τα παιδιά δε διαβάζουν,δεν παρακολουθούν, νομίζουν ότι δεν είναι κάτι που τους ενδιαφέρει ... η χημεία ας πούμε ή η φυσική... αν και είναι κοντά στα θετικά μαθήματα. Αλλά και γενικότερα τα Αγγλικά, τα Θρησκευτικά είναι ειδικότητες που εδώ υποφέρουν.

Υπάρχει και μια κατηγορία μαθητών μεγαλύτερης ηλικίας .... που έχουν ήδη πάρει πτυχίο... αυτοί είναι όλοι πάνω από 18, αλλά υπάρχουν κι άλλοι που κάνουν πρώτο πτυχίο και είναι μεγαλύτεροι.... έχω εδώ έναν αθίγγανο ο οποίος είναι ήδη 20 χρονών και είναι στην πρώτη τάξη. Αυτά τα παιδιά επειδή δεν τα καταφέρναν στο γυμνάσιο

πολλές φορές είχαν μείνει στην ίδια τάξη, επειδή δεν διαβάζανε ... εκ των πραγμάτων έρχονται εδώ μεγαλύτερα. Και στο δημοτικό μπορεί να μένανε.... και σας είπα κατά το ένα τρίτο είναι παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες.... δυσκολεύονται να διαβάσουν.

Κατά την άποψη των εκπαιδευτικών η μαθητική διαρροή δεν αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα του σχολείου. Ο καθηγητής ειδικότητας ηλεκτρολογίας παρατηρεί «η διαρροή δεν είναι μεγάλη ... χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να την αφήσουμε να γίνει μεγαλύτερη». Η φιλόλογος προσθέτει ότι «ίσως και να μειωθεί εάν υπάρξει μεγαλύτερη σύνδεση με την αγορά εργασίας ή εάν το σχολείο γίνει πιο ελκυστικό».

Ως προς τη μαθητική διαρροή οι καθηγητές αναφέρουν ότι υπάρχουν μαθητές που εγκαταλείπουν κάθε χρόνο ακόμα και από την πρώτη Λυκείου «φθάνει ο Δεκέμβρης και έχουν μείνει από απουσίες» παρατηρεί η φιλόλογος. «Κάποιοι ξαναγράφονται την επόμενη χρονιά και συμβαίνει το ίδιο... δεν μπορώ να μιλήσω με νούμερα αλλά υπάρχουν παιδιά που γράφονται δύο τρεις φορές στην πρώτη λυκείου και τελικά εγκαταλείπουν. Αυτοί είναι μικρό ποσοστό 2-3%. Περισσότεροι από αυτούς φτωχά παιδιά που στο περιβάλλον τους είναι απαξιωμένη η εκπαίδευση «δεν υπάρχει δηλαδή το μάθε παιδί μου γράμματα». Στην εκτίμηση των διδασκόντων αυτοί που εγκαταλείπουν δεν ξεπερνούν το 10-15%. Αυτοί που φαίνονται στις στατιστικές να εγκαταλείπουν είναι παιδιά που επανεγγράφονται για δεύτερο πτυχίο και στην πορεία βαριούνται ή βρίσκουν δουλειά και εγκαταλείπουν.

Σε ερώτηση εάν η μαθητική διαρροή είναι υψηλότερη στους πρόσφυγες και τους μετανάστες οι καθηγητές απαντούν ως εξής: Ναι οι Αλβανικής καταγωγής διαρρέουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους Έλληνες και οι πρόσφυγες εμφανίζουν πολύ υψηλά ποσοστά διαρροής – «όχι γιατί θέλουν να φύγουν από το σχολείο.... από την Πάτρα και από την Ελλάδα θέλουν να φύγουν». Ο καθηγητής ηλεκτρολογίας επισημαίνει: «Παρ' όλα αυτά οι πρόσφυγες που έχουν μείνει τώρα είναι πολύ σταθεροί... ούτε απουσίες κάνουν και εμένα μου δίνουν την εντύπωση ότι θέλουν και το πτυχίο να

πάρουν και να συνεχίσουν. Επίσης στις μεγάλες ηλικίες (40 και πάνω) πάλι υπάρχει διαρροή είχαμε δύο... ο ένας διέκοψε σίγουρα και τον άλλο έχω να τον δω 2-3 εβδομάδες. Κάποιοι μεγάλοι κάνουν κάποια προσπάθεια να τελειώσουν το σχολείο αλλά οι περισσότεροι εγκαταλείπουν».

Οστόσο οι καθηγητές συνδέουν περισσότερο τη μαθητική διαρροή με τη χαμηλή κοινωνικό-οικονομική κατάσταση και τα προβλήματα συμπεριφοράς. Κατά την άποψή τους η έλλειψη υποβάθρου κοινωνικού και οικονομικού, ακόμα και η αναζήτηση και η εξεύρεση εργασίας, φαίνεται να αποτελούν βασικές αιτίες διαρροής. Χαρακτηριστικά αναφέρουν «κατά καιρούς διάφοροι μαθητές του σχολείου, όταν βρίσκουν δουλειά διακόπτουν τη φοίτηση. Υπάρχει ακόμα και μικρό ποσοστό εργαζόμενων μαθητών είτε σε μαγαζιά που έχουν οι δικοί τους (π.χ. σουβλατζίδικα) ή και σε αγροτικές δουλειές .... θα σου πούν κάποιοι .... δε διάβασα ... μαζεύαμε ελιές». Ο καθηγητής ηλεκτρολογίας προσθέτει: «Συνήθως αυτοί που διαρρέουν και δουλεύουν, δουλεύουν σε νυχτερινές δουλειές και δεν μπορούν να ξυπνήσουν το πρωί και να έρθουν στο σχολείο. Συνήθως αυτοί εγκαταλείπουν γιατί έχουν πολλές απουσίες.... μπορεί να μην είναι κι επιλογή τους. Συνήθως αυτά τα παιδιά θέλουν να το προσπαθήσουν. Άν ήταν διαφορετικές οι συνθήκες ενδεχομένως να μην διέρρεαν... δεν καταφέρνουν να τα βγάλουν πέρα».

Διαφωνούν ως προς την εθνοτική προέλευση των εργαζόμενων μαθητών που διαρρέουν .... μιά καθηγήτρια θεωρεί ότι είναι οι μετανάστες δεύτερης γενιάς που κυριαρχούν σε αυτή την ομάδα. Οι υπόλοιποι διαφωνούν και υποστηρίζουν ότι είναι σε μεγάλο ποσοστό Έλληνες. Σε κάθε περίπτωση συμφωνούν ότι η διαρροή σχετίζεται κυρίως με τη φτώχεια... «τα παιδιά που διαρρέουν προέρχονται από φτωχίες οικογένειες.... αναζητούν δουλειά και όταν τη βρούν εγκαταλείπουν το σχολείο και επανέρχονται την επόμενη χρονιά ... όταν πιά δεν υπάρχει και η δουλειά. Τα παιδιά που δουλεύουν μπορεί να είναι πιο αδιάφορα ακόμα και να κοιμούνται κάποιες φορές αλλά δεν είναι απείθαρχα και δεν δημιουργούν προβλήματα».

Ως προς τη διαρροή οι μαθητές αναφέρουν το παράδειγμα ενός συμμαθητή τους που σταμάτησε το ΕΠΑΛ γιατί βρήκε δουλειά και δεν προλάβει να κάνει τα μαθήματά του. Επισημαίνουν όμως ότι τα παιδιά που κάνουν φασαρία δεν είναι αυτά που φεύγουν από το σχολείο αυτά θέλουν να πάρουν το χαρτί του ΕΠΑΛ. Είναι τα παιδιά που φέρονται άσχημα και στα άλλα παιδιά και τους δημιουργούν κόμπλεξ...ένας μαθητής προσθέτει... «και μένα που ήρθα φέτος και δε με ξέρανε πήγαν να κάνουν τα δικά τους.... αλλά αυτά πρέπει να τάχεις κομμένα απ' την αρχή» Αυτοί τα παιδιά που δεν μπορούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους τα κοροϊδεύουν και τα βρίζουν επειδή θέλουν να μάθουν. Μία μαθήτρια περιγράφει ότι πέρσι είχε στην τάξη της ένα παιδί που ερχόταν «χαλαρός, τουρίστας, ξάπλα μες την τάξη, δεν έφερνε βιβλία και έκανε φασαρία.... κατέληγε τις περισσότερες φορές με «ωριαία» και έμεινε από απουσίες... έ αυτός δεν ξανάρθε στο ΕΠΑΛ αλλά φέτος τον είδαμε απο κάτω στο 6^ο ... δηλαδή φέτος αυτός πήγε σε γενικό...άφησε το ΕΠΑΛ και πήγε σε γενικό... τώρα αν κάνει κι εκεί τα ίδια δεν ξέρω...αλλά το θεωρώ βλακεία γιατί το ΕΠΑΛ είναι πιο εύκολο».

Κατά την άποψη του συνδικαλιστή της δευτεροβάθμιας «σε μικρό βαθμό η διαρροή συνδέεται με παραβατικές συμπεριφορές. Το παιδί που θα μείνει σε μια τάξη και αναγκάζεται να επαναφοιτήσει οδηγείται και σε παραβατική συμπεριφορά – γιατί γίνεται ίσως ο αρχηγός της τάξης. Αυτό όμως είναι επακόλουθο.... προηγούνται οι άλλοι λόγοι που οδηγούν στην ελλιπή φοίτηση. Απαξίωση της γνώσης στο σπίτι, ανέχεια, αναζήτηση δουλειάς. Τα απαξιωμένα παιδιά θα πάνε στα ΕΠΑΛ».

Ο Διευθυντής Εκπαίδευσης Δευτεροβάθμιας αναφέρει τα ακόλουθα: Στα ΕΠΑΛ υπάρχει το εξής θέμα να εγγράφονται μαθητές στην αρχή της χρονιάς και το Φεβρουάριο γίνεται επαναπροσδιορισμός του μαθητικού δυναμικού. Σύμφωνα με καινούργιες εγκυκλίους προσδιορίζονται ως μη παρακολούθουντες αυτοί που μέχρι το Φεβρουάριο έχουν υπερβεί κατά πολύ το ανώτατο όριο των απουσιών. Θεωρείται δηλαδή ότι αυτοί δεν παρακολούθησαν το προηγούμενο διάστημα και προφανώς

όλοι αυτοί δεν προχωράνε. Αυτό το ποσοστό σε μερικές περιοχές μπορεί να είναι πολύ υψηλό μπορεί να φθάνει και στο 60% αυτών που ενεγράφησαν στην αρχή της σχολικής χρονιάς. Αυτά τα άτομα δεν τελειώνουν το ΕΠΑΛ ... φαίνονται στο δυναμικό ως μαθητές του ΕΠΑΛ. Δεν είναι όμως υποχρεωτικά μαθητές μικρής ηλικίας, μπορεί να είναι και ενήλικες. Γι αυτό το θέμα έχω μία εικόνα.... σε κάποια ΕΠΑΛ το θέμα είναι σημαντικό, ειδικά στα Εσπερινά. Σε άλλα σχολεία το ποσοστό αυτό αγγίζει το 10%. Τελευταία ζήτησα αυτά τα στοιχεία σε βάθος 5ετίας και έχω μια τέτοια αίσθηση... πρώτη προσέγγιση είναι αυτή.

Εγκαταλείπουν το ΕΠΑΛ για διάφορους λόγους. Ένας είναι ότι δεν τα καταφέρνουν.... Αυτό το λέω και με την ιδιότητα του πρώην σχολικού συμβούλου (επί 8ετία). Υπάρχουν μαθητές που ανακαλύπτουν ότι δεν μπορούν με τίποτα να τα παρακολουθήσουν. Οι γνώσεις που έχουν αποκλίνουν πάρα πολύ από αυτό που απαιτεί το σχολείο. Άλλοι λόγοι είναι οικογενειακοί.... Στα ΕΠΑΛ υπάρχουν παιδιά από οικογένειες που έχουν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, οικογενειακά προβλήματα, ανεργία κλπ Δεν φαίνεται συσχετισμός της διαρροής με εθνική προέλευση (Ρομά κλπ) στα ΕΠΑΛ. Μπορεί να υπάρχει όμως η διάσταση του φύλου.... για παράδειγμα μια μητέρα ζητούσε μετεγγραφή για την κόρη της από τους μηχανολόγους γιατί δεν μπορούσε να βρίσκεται το κορίτσι της μέσα σε ένα περιβάλλον μόνο με άντρες. Λόγω ειδικοτήτων και στερεοτύπων στην κοινωνία μας μηχανολόγος θα πάει ένα αγόρι ενώ στην κομμωτική θα πάνε κοπέλλες, Οπότε με την κατανομή των ειδικοτήτων μπορούμε να το ισορροπήσουμε αυτό το θέμα... αυτά είναι και αιτήματα από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς

Τώρα τα ΕΠΑΛ είναι και ειδική περίπτωση.... έχουμε ας πούμε στην Πάτρα ΕΠΑΛ εσπερινό που ο μέσος όρος ηλικίας των μαθητών σε κάποιο τμήμα είναι τα 55 έτη. Αυτό κατά την άποψή μου δεν θα πρέπει να συνυπολογιστεί στη μαθητική διαρροή εκτός εάν η μελέτη συσχετίζεται άμεσα με τη λειτουργία του σχολείου. Όμως η δική μου εμπειρία λέει ότι αυτή η διαρροή δε συσχετίζεται με τη λειτουργία του σχολείου.

Εδώ μιλάμε για ανθρώπους που θέλουνε παράλληλα με τη δουλειά τους να πάρουν κάποια γνώση ή να πάρουν μια γνώση που θα την αξιοποιήσουν για να βρουν μια δεύτερη δουλειά. Αυτή είναι μια επιλογή που μπορεί και να αλλάξει και αυτό δεν μπορώ να το θεωρήσω μαθητική διαρροή.

Ως βασικότερο πρόβλημα της εκπαιδευτικής μονάδας καταγράφεται η συμπεριφορά των μαθητών στα ΕΠΑΛ και η αδυναμία του σχολείου να λειτουργήσει αποτελεσματικά και να μεταδώσει τη γνώση. Καταγράφεται πρόβλημα απειθαρχίας και ανυπακοής. Το ενδιαφέρον των μαθητών φαίνεται να περιορίζεται στην απόκτηση του τίτλου σπουδών όχι στην κατάκτηση γνώσεων ή την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Δεν περιγράφονται παραβατικές συμπεριφορές, όπως για παράδειγμα πρόβλημα ρατσισμού ή σωματικής βίας και συγκρούσεων ενώ από τους μαθητές αναφέρονται παραδείγματα λεκτικής βίας, τα οποία όμως φαίνεται να είναι υπό έλεγχο. Αυτό που προβληματίζει το Διευθυντή, τους διδάσκοντες αλλά και τους μαθητές είναι το γεγονός ότι πολλοί μαθητές έχουν απαξιώσει τη γνώση και έχουν χαμηλό γνωστικό επίπεδο που δεν τους επιτρέπει να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα του σχολείου. Το ζήτημα αυτό επανέρχεται συστηματικά στο λόγο όλων των υποκειμένων της έρευνας.

Στην ερώτηση για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σχολική μονάδα ο διευθυντής ανταποκρίνεται ως εξής... « αυτό από το οποίο πάσχει είναι το υλικό .... τα παιδιά δηλαδή. Και πάλι σε σύγκριση με κάποια σχολεία της περιφέρειας είμαστε σε πολύ καλό επίπεδο γιατί κάνουμε κάποια προγράμματα που προσελκύουν παιδιά, Αλλά οπωσδήποτε θα θέλαμε να έχουμε πιο ανεβασμένο επίπεδο ενδιαφέροντος. Το πρόβλημα είναι ότι τα παιδιά αντιδρούν σε κάθε κανόνα σε κάθε προσπάθεια να λειτουργήσουμε με μία λογική τάξης. Για παράδειγμα έχουμε πρόβλημα με το κάπνισμα... δεν μπορούμε να τα ελέγξουμε. Έχουμε τους καφέδες... απαγορεύονται αλλά και το κυλικείο σερβίρει καφέδες γιατί πιέζεται... και κάποιοι βγαίνουν έξω στις καφετέριες...υπάρχουν γκρίνιες και τσακωμοί. Βέβαια γίνονται προσπάθειες

καθημερινές και όλοι ελπίζουμε ότι θα έχουμε αποτέλεσμα τον επόμενο μήνα... και ότι μέχρι τα Χριστούγεννα θα έχουμε μπει σε μία σειρά... έτσι γίνεται συνήθως με την πρώτη τάξη. Δεν προσαρμόζονται τα παιδιά εύκολα.

Κατά την άποψη του συνδικαλιστή της Δευτεροβάθμιας οι μαθητές των ΕΠΑΛ ανήκουν σε δύο κατηγορίες. Υπάρχουν οι πιο συνειδητοποιημένοι, αποφασισμένοι μαθητές των ΕΠΑΛ (κυρίως των εσπερινών). Τα πρωϊνά ΕΠΑΛ λειτουργούν λίγο σαν «αποθήκες ψυχών», με την έννοια των αποτυχημένων παιδιών, αυτών που δεν μπορούν να πάνε στο Γενικό Λύκειο. Αυτά στην πορεία εάν βρουν κάποια δουλειά ή εάν τους προκύψει κάτι διαφορετικό υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να σταματήσουν το σχολείο.

Κατά την άποψη των εκπαιδευτικών το πρόβλημα του σχολείου είναι το ότι έχει «δύσκολα παιδιά» από χαμηλά κοινωνικά περιβάλλοντα με οικονομικά προβλήματα, ανεργία, αμόρφωτους γονείς με προβλήματα στην οικογένεια. Σύμφωνα με τη φιλόλογο αυτά αντανακλώνται και στη συμπεριφορά τους και στο ενδιαφέρον τους για το μάθημα. «Είναι αγενή, αλλά νομίζω δεν έχουν και άλλο κώδικα... δηλαδή δεν αντιλαμβάνονται ότι το να πουν στο δάσκαλό τους «ρε κάνε τη δουλειά σου» είναι αγενές γιατί αυτό είναι το επίπεδο της γλώσσας τους. Η πλειοψηφία είναι καλά παιδιά φιλότιμα.. υπάρχουν όμως και περιπτώσεις πολύ δύσκολων παιδιών.Περισσότερες περιπτώσεις από ότι σε άλλα σχολεία που δεν ξέρω αν ενδιαφέρονται όχι να μάθουν κάτι αλλά να πάρουν και το απολυτήριο. Κάνουν φασαρία και θέλουν να τραβήξουν την προσοχή, ίσως γιατί στο περιβάλλον τους δεν ασχολείται κανένας μαζί τους ... όμως όλοι οι συνάδελφοι ενδιαφέρονται, πλησιάζουν τα παιδιά, προσπαθούν να επιλύσουν τα προβλήματα συζητώντας και χωρίς αυταρχισμό».

Ο καθηγητής με ειδικότητα ηλεκτρολογίας διευκρινίζει ότι οι δύσκολοι μαθητές δεν είναι μεγάλο ποσοστό (2-3 μέσα σε τάξη των 20 ατόμων), «όμως αυτοί μπορούν να δημιουργήσουν συνθήκες δύσκολες .... προέρχονται από οικογένειες προβληματικές.... όχι εννοώ οικογένειες που έχουν προβλήματα, αν όχι πάντα

οικονομικά, προβλήματα κοινωνικής συμπεριφοράς». Υπάρχουν σε κάποια τμήματα στα οποία δημιουργούνται πυρήνες που δημιουργούν προβλήματα και δεν επιτρέπουν να γίνει το μάθημα. ... το bullying είναι στο όριο ..... Υπάρχουν πειράγματα και εξαρτάται και αν θα το δεχτεί ο άλλος το πείραγμα... δεν ξέρω αν θα το πεις bullying αυτό ή όχι. Συνολικά, μάλλον όχι, ούτε απέναντι στους πρόσφυγες έχουν εκδηλωθεί ρατσιστικές συμπεριφορές. Δεν υπάρχει.[τέτοιο πρόβλημα].

Απλά τα παιδιά αυτά «δεν έχουν όρια. Χρειάζεται υπομονή ... δεν πρέπει να «φάνε άλλη μια απόρριψη», κάποια απ' αυτά έχουν φάει απόρριψη κι από τους ίδιους τους γονείς κι από τον κοινωνικό περίγυρο».

Οι κακές συμπεριφορές δεν σχετίζονται με τα παιδιά που η καταγωγή τους δεν είναι Ελληνική.... είναι τυχαίο το γεγονός. Η φιλόλογος προσθέτει «ιδιαίτερα τα παιδιά-πρόσφυγες είναι «αρνιά» είναι και ο φόβος ίσως .... δεν δημιουργούν κανένα πρόβλημα».

Υπάρχει και μια κατηγορία μαθητών μεγαλύτερης ηλικίας... έχουμε μαθητές και 26 χρονών και 40 και 50.... Οι σχέσεις των καθηγητών με αυτούς είναι καλές γιατί «έρχονται με στόχο στο σχολείο, για να πάρουν το πτυχίο. Δεν θα δημιουργήσουν προβλήματα». Αυτοί που είναι κανά-δυό χρόνια μεγαλύτεροι από τους υπόλοιπους αυτοί είναι οι πιο ζωηροί... που θα το παίξουν και μάγκες. Μπορεί να έχουμε και στην πρώτη τάξη μαθητή που είναι 19 χρονών.

Η Μηχανολόγος επισημαίνει: «Υπάρχει κι ένα μεγάλο ποσοστό που έχουν στόχους και προσπαθούν να τους πετύχουν. Όμως κάθε χρόνο τα παιδιά που θέλουν ιδιαίτερη προσέγγιση είναι περισσότερα.... πρέπει να τα προσεγγίζουμε ατομικά και αυτό είναι και λίγο δύσκολο, να βρίσκεις μέσα στην ομάδα το παιδί που έχει πρόβλημα.

Η Φιλόλογος προσθέτει... [τα παιδιά] αδιαφορούν και βαριούνται στο μάθημα γιατί δεν έχουν και το υπόβαθρο να παρακολουθήσουν, ίσως και τα βιβλία ν' αλλάξουν, να έχουν και εποπτικό υλικό, να έχουν και υπολογιστή στην τάξη (που δεν έχει το σχολείο) Στα εργαστήρια τα παιδιά είναι πρόθυμα να κάνουν πολλά πράγματα... στην

τάξη όχι πάλι. Δεν ξέρουν και τη σημασία πολλών λέξεων. Στην Ιστορία για παράδειγμα δεν ξέρουν τις έννοιες κι αυτό τους δυσκολεύει....διαβάζουμε 10 γραμμές και μπορεί να έχουν και 10 λέξεις άγνωστες... τους λείπουν οι βάσεις. Και στα μαθήματα της ειδικότητας τα οποία διδάσκονται σε θεωρητικό επίπεδο, όπου συνήθως υπάρχουν αρκετά μαθηματικά, εμφανίζεται πρόβλημα γιατί έχουν ελλείψεις σε βασικές γνώσεις. Μιλάμε για το μέσο όρο.... υπάρχουν και 3-4 που είναι καλοί. Γενικά η επίδοση των παιδιών είναι μέτρια προς χαμηλή... είναι χαμηλό το επίπεδο των γνώσεων τους.

Η Μηχανολόγος επισημαίνει : «Είναι έξυπνα παιδιά και κάποια πολύ έξυπνα.... Δεν υπάρχει διαφοροποίηση στην επίδοση ανάμεσα στα γενικά μαθήματα και τα μαθήματα της ειδικότητας. Στα εργαστήρια μόνο, εκεί που υπάρχει πρακτικό κομμάτι και το βλέπουν λίγο σαν ένα κουίζ, εκεί μπορεί να δείξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Υπάρχει και διαφορά ακόμα και στα θεωρητικά μαθήματα της ειδικότητας. Ο καθηγητής Ηλεκτρολογίας αναφέρει: «Στα γενικά μαθήματα είναι και μεγαλύτερα τα τμήματα. Δηλαδή το θεωρητικό μάθημα της ειδικότητας γίνεται π.χ. σε Τμήμα 15 παιδιών ενώ το θεωρητικό μάθημα γενικής παιδείας γίνεται σε τμήμα 25 παιδιών. Αυτό και μόνο δημιουργεί διαφορετικές συνθήκες για τους καθηγητές που κάνουν τα μαθήματα γενικής παιδείας.... πιο δύσκολες. Οι συνάδελφοι που διδάσκουν μαθήματα ειδικότητας έχουν μεγαλύτερη ευκολία να «σταθούν μέσα στην τάξη».

Οι μαθητές προβληματίζονται από το ότι υπάρχουν συμμαθητές που κάνουν φασαρία και προσπαθούν να εμπλέξουν και όσους θέλουν κάτι να πάρουν από το ΕΠΑΛ. Η Ιωάννα προσθέτει... πέρσι στο Α2 που ήμασταν πολλά παιδιά 26-27 ήμασταν 5 κορίτσια και όλα τ' άλλα αγόρια. Υπήρχαν και κάποια ξένα... αυτά δεν ενοχλούσαν δεν έκαναν φασαρία ... μίλαγαν μόνο μεταξύ τους... αλλά τα υπόλοιπα αγόρια έκαναν πολύ φασαρία – σούσσυρο μέσα στην τάξη... έκαναν τον καθηγητή να νευριάζει να μην ξέρει τι να κάνει και πώς ν' αντιδράσει...να φεύγουν οι ωριαίες με το κιλό που

λέμε ... ». Ήμουν απουσιολόγος και πέρσι και φέτος.... και τι να σας πώ είχε γεμίσει το φύλλο... 15-20 ωριαίες απουσίες..... είχε γεμίσει ο τόπος με ωριαίες. Φέτος είναι πιο ήρεμη η τάξη... υπάρχει μια μικρή παρέα κοριτσιών που μιλάνε μεταξύ τους αλλά δεν κάνουν ότι έκαναν τ' αγόρια. Καταληκτικά επισημαίνουν ότι το πρόβλημα με τα ΕΠΑΛ είναι ότι τα περισσότερα παιδιά δεν θέλουν να κάνουν μάθημα, δεν ησυχάζουν με αποτέλεσμα να χάνεται χρόνος από το μάθημα. Αυτοί είναι και οι περισσότεροι και εμποδίζουν και αυτούς που ενδιαφέρονται.... κατά την άποψη του Κώστα αυτό είναι γενικότερο φαινόμενο, όχι μόνο στο δικό τους ΕΠΑΛ.

Σε ερώτηση εάν υπάρχουν μετανάστες δεύτερης γενιάς από την Αλβανία ο Διευθυντής ανταποκρίνεται θετικά χωρίς να δώσει λεπτομέρειες ή ποσοτικά στοιχεία. Από τη συνέντευξη των καθηγητών προκύπτει ότι υπάρχει μεγάλο ποσοστό παιδιών (σίγουρα το $\frac{1}{4}$ ίσως και το $\frac{1}{3}$) Αλβανικής καταγωγής – «γεννημένα όμως εδώ, ενταγμένα στην Ελληνική κοινωνία και το σχολείο, που μιλάνε καλά Ελληνικά, όχι βέβαια σαν να ήταν η μητρική τους γλώσσα, γιατί στο σπίτι τους μιλάνε Αλβανικά. Αυτό όμως δεν αποτελεί πρόβλημα, ίσως μόνο στην επίδοσή τους».

Οι μαθητές αναφέρουν «υπάρχουν παιδιά που έχουν καταγωγή από την Αλβανία αλλά θέλουν να μάθουν κάτι... υπάρχουν κι άλλοι που έρχονται στο χαλαρό για χαβαλέ. Δεν είναι θέμα καταγωγής αλλά νοοτροπίας».

Ο Γιώργος προσθέτει: «Πάνω σ' αυτό το θέμα που ανέφερε η Ιωάννα για τους αλλοδαπούς που έχουν έρθει στο σχολείο μας, εγώ πιστεύω ότι φταίνε οι άλλοι (συμμαθητές) που τα κοροϊδεύουνε και τους λένε διάφορα πράγματα... (Ιωάννα)... όμως κοίτα αυτά τα παιδιά δεν ξέρουν Ελληνικά, εμείς μιλάμε Ελληνικά μεταξύ μας αυτά δεν καταλαβαίνουν και μιλάνε κι αυτά μεταξύ τους να περάσει η ώρα να τελειώσουμε. Υπήρχαν όμως κάποιοι καθηγητές όπως η κα... και θα το πω γιατί το έκανε η γυναίκα, τους έπερνε στο τέλος και τους εξηγούσε αυτά που λέγαμε στα Αγγλικά. Στα Αγγλικά αυτά πρόσεχαν και μαθαίναν κι όλες.... οπότε όταν δεν γνωρίζεις τη γλώσσα δεν μπορείς και να προσέξεις δε θα δώσεις σημασία.

3.2.3. Η σχέση με την κοινωνία και την αγορά εργασίας

Η μαθητεία φαίνεται να αποτελεί πρωτοβουλία που μπορεί να συμβάλλει στο άνοιγμα του σχολείου προς την κοινωνία και την αγορά εργασίας, παρά το γεγονός ότι μένουν να γίνουν σημαντικά βήματα ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως το ΕΠΑΛ στις ανάγκες της τοπικής αγοράς και να δώσει στους αποφοίτους ικανοποιητική διέξοδο στην αγορά εργασίας.

Η σχέση μαθητείας-ανοίγματος στην κοινωνία είναι προφανής στη συνέντευξη του Διευθυντή που δηλώνει ότι γίνεται «Προσπάθεια είναι το σχολείο να είναι ανοιχτό στην κοινωνία και εγώ τον υπηρετώ αυτό το σκοπό. Ένα πολύ θετικό για το σχολείο είναι ότι εδώ λειτουργεί η μαθητεία... είναι πολύ ωραίος θεσμός έχουμε ουσιαστικά άλλο ένα σχολείο εδώ .... δηλαδή έχουμε άλλα 140 περίπου παιδιά που φοιτούν στη μαθητεία. Αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να είμαστε σε επαφή με πάρα πολλούς ιδιωτικούς φορείς στην περιοχή... που δέχονται τους εργαζόμενους. Έχουμε επαφή με το πανεπιστήμιο... τα παιδιά πήγανε και κάνανε μια περιήγηση, το νοσοκομείο του Ρίου. Επίσης έχουμε καθημερινή επαφή με το Δήμο (τα κτίρια ανήκουν στο Δήμο όπως ξέρετε) και συνεργαζόμαστε – για το κλάδεμα των δέντρων, για την είσοδο κλπ. Ναι το σχολείο πρέπει να είναι ανοιχτό και τον υπηρετούμε αυτόν τον σκοπό».

Διευθυντής Δευτεροβάθμιας

Εξαιρετικά εμπεριστατωμένη είναι η θέση του Διευθυντή Εκπαίδευσης Δευτεροβάθμιας, ο οποίος αναφέρει ότι: «Τα ΕΠΑΛ δεν είναι σε επαφή με τις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής ούτε και είναι ακόμα ΕΠΑΛ ως δομή και δεν προβλέπεται κάτι τέτοιο. Αυτό που έχει γίνει τα τελευταία δύο χρόνια είναι ότι προστέθηκε ένα έτος μαθητείας μετά τα ΕΠΑΛ, που σημαίνει ότι υπάρχει η δυνατότητα οι απόφοιτοι να πάνε για 9 μήνες 4 μέρες σε κάποια επιχείρηση να δουλέψουν και κάνουν μία μέρα μάθημα. Και σε αυτή τη διαδικασία υπάρχει ένας επόπτης εκπαιδευτικός και ένας υπεύθυνος της επιχείρησης με τον οποίο συνδιαλέγεται ο εκπαιδευτικός. Έχουμε δηλαδή από τη μεριά της επιχείρησης

πληροφορία για το πόσο σωστά είναι αυτά που κάνει ο εκπαιδευόμενος, και από τη μεριά της εκπαίδευσης μια παρατήρηση και μια ανατροφοδότηση από τον πραγματικό χώρο εργασίας σε τι βαθμό εφαρμόζονται αυτά που διδάσκονται. Σε αυτό το πλαίσιο αναγκαστικά βγήκαμε κι εμείς ως εκπαίδευση ... εγώ προσωπικά έχω κάνει συναντήσεις στη βιομηχανική ζώνη με επιχειρηματίες, με τον πρόεδρο της ένωσης βιομηχάνων της περιοχής, έχουμε εμπλακεί γιατί πρέπει να δώσουν θέσεις αυτοί για να πάνε οι μαθητές ... και τα ΕΠΑΛ ενεπλάκησαν τώρα σε αυτή την ιστορία γιατί πρέπει να ενημερώσουν τους υπεύθυνους και να υποστηρίξουν τη μαθητεία, ανάλογα με το τι απαιτήσεις έχουν. Άρα εκ των πραγμάτων έχει ξεκινήσει μια αλληλεπίδραση ΕΠΑΛ και αγοράς εργασίας, αλλά είμαστε ακόμα πολύ μακριά από το να πούμε ότι επηρεάζει η μαθητεία τα ΕΠΑΛ.

Οι μαθητές κοιτάζουν το γενικότερο κλίμα και τις δυνατότητες που υπάρχουν για να αποκτήσουν θέση εργασίας. Για παράδειγμα η ειδικότητα των Νοσηλευτών έχει ζήτηση μεγάλη παρ' όλο που κάποια εποχή καταργήθηκαν, ξανανοίζανε και αναπτύσσονται, γιατί οι πιθανότητες να βρούν δουλειά είναι μεγάλες. Οι άλλες ειδικότητες δεν έχουν την ίδια σύνδεση... δεν έχω τέτοια εικόνα εγώ. Με τη μαθητεία υπάρχουν προβλήματα...για παράδειγμα με τα προγράμματα υπολογιστών που χρησιμοποιούμε εμείς και τα προγράμματα που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις – τα οποία δεν έχουν διδαχθεί. Αλλά στο δια ταύτα τα παιδιά με μια επιμορφωση τα καταφέρνουν. Αυτό είναι σίγουρα μια πορεία σύνδεσης με την τοπική κοινωνία. Δεν μπορούμε όμως ακόμα να πούμε ότι τα ΕΠΑΛ λαμβάνουν υπόψη τους τις συνθήκες και τις άμεσες ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας. Ούτε και οι βιομήχανοι καταθέτουν πρόταση για να γίνουν πιο αποδοτικοί οι απόφοιτοι των ΕΠΑΛ.... δε βρισκόμαστε σε αυτό το σημείο. Είναι όμως θετικά τα μηνύματα και υπάρχει ανταπόκριση από τις επιχειρήσεις της περιοχής. Και ζητούν οι επιχειρήσεις να έχουν άτομα αλλά όχι με γενικό πτυχίο θέλουν και πιστοποίηση σε συγκεκριμένες γνώσεις. Τουλάχιστον αυτό μου κατατέθηκε σε συναντήσεις, ώστε να ξέρουν ότι και θα κάνει τη δουλειά και θα αναλάβει τις ευθύνες αυτού του ρόλου. Έχει συζητηθεί και η

διαδικασία της πιστοποίησης των αποφοίτων – με πιστοποιητικό επιπέδου 5^{ου} το οποίο είναι το ανώτερο που μπορείς να πάρεις σε αυτό το επίπεδο. Το πτυχίο αυτό είναι πολύ ψηλά και πανευρωπαϊκά αναγνωρίσιμο. Το αμέσως επόμενο είναι τα ΤΕΙ/Πανεπιστήμια.

Συνδικαλιστής Δευτεροβάθμιας

Αντίθετα κατά την άποψη του συνδικαλιστή της Δευτεροβάθμιας ο θεσμός της μαθητείας και η σύνδεση των ΕΠΑΛ με την αγορά εργασίας εγκυμονεί κινδύνους, παρά το γεγονός ότι θα μπορούσε να δώσει και μια διέξοδο και προοπτική στην τεχνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. «Το συνδικαλιστικό κίνημα και το σωματείο έχει επισημάνει ότι η μαθητεία μπαίνει με όρους οι οποίοι όσο κι αν φαίνονται καλοί (ότι θα πάρει ένα μεροκάματο φερ' ειπείν) εμφανίζουν πρόβλημα. Είναι όροι που χτυπάνε την αγορά εργασίας ταυτόχρονα. Γιατί αυτοί [οι απόφοιτοι] κάνουν κανονική δουλειά αλλά είναι αμοιβόμενοι και ασφαλισμένοι με πολύ χειρότερους όρους ακόμα και απ' αυτούς που αμοιβούνται με τον κατώτατο μισθό (έχουμε επινοήσει και καινούργιες λέξεις «υποκατώτατος»). Είναι λεπτό το θέμα ... Μια προσωπική άποψη μάλλον, παρά άποψη του σωματείου είναι ότι θα έπρεπε τα ίδια τα σχολεία να έχουν μια υποδομή ώστε να έχουν τα ίδια δυνατότητα παραγωγής,. Υπάρχουν τέτοια παραδείγματα στο εξωτερικό όπου τα σχολεία είναι σαν μικρά εργοστασιάκια .... βέβαια και αυτό κρύβει άλλους κινδύνους. Είναι δύσκολο θέμα να το πιάσεις αυτό ... υπάρχει ένας προβληματισμός». Συνοψίζει: «Στο σωματείο υπάρχουν δύο απόψεις όσον αφορά την τεχνική εκπαίδευση. Η μία υποστηρίζει ότι πρέπει να υπάρχουν δύο τύποι λυκείων. Όμως υπάρχει και η άποψη (δεν θα έλεγα ότι είναι κυρίαρχη αλλά πάντως είναι σημαντική) που υποστηρίζει ότι οι δεξιότητες που αναπτύσσονται στην τεχνική εκπαίδευση πρέπει να διαχυθούν και στον κύριο κορμό του λυκείου, όπως στα παλιά πολυκλαδικά.... τα οποία ούτε αυτά περπατήσανε είναι η αλήθεια. Αυτά είναι ζητήματα που απασχολούν τα εκπαιδευτικά συστήματα όλων των αναπτυγμένων χωρών και η τάση είναι αυτή που

υπάρχει και σε μας. Μάλιστα υπάρχουν και χώρες που η εξειδίκευση έρχεται πολύ πιο νωρίς... μετά το Δημοτικό. Πάντως είναι ακριβά σχολεία τα τεχνικά .... και τα πολυκλαδικά ήταν ακριβά σχολεία.

3.3. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

3.3.1. Το προφίλ και το κλίμα της σχολικής μονάδας

Στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης διενεργήθηκε έρευνα σε μία σχολική μονάδα, στη Θράκη. Ο Διευθυντής της μονάδας παραχώρησε ατομική συνέντευξη ενώ οργανώθηκαν και δύο focus group, ένα με διδάσκοντες και ένα με μαθητές. Τα στοιχεία για την περιφέρεια συμπληρώθηκαν με συνεντεύξη του Διευθυντή Εκπαίδευσης Δευτεροβάθμιας, ο οποίος όμως αναφέρθηκε γενικότερα στα προβλήματα της μαθητικής διαρροής με μικρή αναφορά στο ΕΠΑΛ. Τέλος καταγράφηκαν οι απόψεις και ενός στελέχους του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ Θράκης.

Στο focus group με τους διδάσκοντες συμμετείχαν: Μία καθηγήτρια πληροφορικής με συνεχή παρουσία 18 χρόνων στο σχολείο και μια καθηγήτρια Διαιτολογίας που διδάσκει στον τομέα Γεωπονίας και Τεχνολογίας Τροφίμων παρουσία 8 χρόνων στο σχολείο.

Στο focus group με τους μαθητές συμμετείχαν τέσσερα παιδιά της Γ' τάξης όλοι παλλινოსτούντες. Μια μαθήτρια του Τουριστικού τομέα, δύο του Γεωπονικού τομέα, και ένας μαθητής μάλλον μηχανολόγος. Η μαθήτρια δηλώνει ξεκάθαρα ότι επέλεξε το συγκεκριμένο ΕΠΑΛ γιατί είχε έρθει η παρέα της εδώ.... «βέβαια τώρα δεν έχει μείνει κανείς και έχω άλλες παρέες προσθέτει.... αλλά ήρθα για την παρέα μου». Ο μαθητής της μηχανολογίας δηλώνει ότι έχει στόχο να δώσει πανελλήνιες ... και η μαθήτρια του Τουριστικού συμπληρώνει.... «ναι Πανελλήνιες.... το ΤΕΙ πάει τώρα... Πανεπιστήμιο.». Οι δύο του Γεωπονικού τομέα δεν συμμετείχαν ιδιαίτερα στη συζήτηση.... δηλώνουν όμως ότι μετά το ΕΠΑΛ θα πάνε για δουλειά, ό ένας στα θερμοκήπια και ο άλλος σε εργοστάσιο. Ο ένας αναφέρει χαρακτηριστικά «δεν είναι τα γράμματα για μας».

Το σχολείο βρίσκεται στην περιοχή της Νεάπολης, στον ίδιο χώρο με το εργαστηριακό κέντρο και τα ΙΕΚ της Ξάνθης, έξω από το κέντρο της πόλης. Αυτό για τον διευθυντή

φαίνεται να αποτελεί μειονέκτημα (ιδιαίτερα σε σχέση με το άλλο ΕΠΑΛ που είναι πιο κοντα στην πόλη της Ξάνθης).

Αυτή τη στιγμή στην Ξάνθη λειτουργούν σχεδόν όλες οι ειδικότητες και όλοι οι τομείς των ΕΠΑΛ, μόνο οι Τομείς των Εφαρμοσμένων Τεχνών και των Ναυτιλιακών Σπουδών δεν λειτουργούν».

Στη σχολική μονάδα αυτή τη στιγμή βρίσκονται εγγεγραμμένοι περισσότεροι από 300 μαθητές. Οι μαθητές προέρχονται από όλο το Νομό. Στο σχολείο φοιτά μεγάλο ποσοστό μουσουλμάνων (περίπου 40%) με χαμηλό επίπεδο ελληνογλωσσίας αλλά και μεγάλο ποσοστό παλινოსτούντων. Ο αριθμός των μαθητών του ΕΠΑΛ μειώνεται συνεχώς. Η καθηγήτρια πληροφορικής εξηγεί: «επειδή έπεσε πολύ η βάση εισαγωγής στα Γενικά Λύκεια πήγαν πολλά παιδιά στα γενικά ... ενώ παλιά οι μαθητές κάτω του μετρίου ερχόντουσαν στα ΕΠΑΛ ... τώρα ο μέτριος πάει στο Γενικό... και στο γενικό οι βαθμοί μπαίνουνε πάρα πολύ εύκολα, καλύπτεται και η διάθεση για βαθμοθηρία. Δεύτερος λόγος που δεν έρχονται σε μας είναι ότι το άλλο ΕΠΑΛ είναι στο κέντρο της πόλης – δίπλα στις καφετέριες και απέναντι από τα ΚΤΕΛ. Εδώ έχουμε πρόβλημα με τη μεταφορά επισημαίνουν.... Το κακό κλίμα στη σχολική μονάδα επιβεβαιώνεται και από τους μαθητές. Η μαθήτρια αναφέρει ότι υπάρχει θυμός απέναντι στους καθηγητές .... και ότι υπάρχουν καθηγητές που φέρονται και οι ίδιοι ανώριμα.... «όταν σου πηγαίνει κόντρα ένας έφηβος – σαν έφηβος που είναι – και του πάς κι εσύ κόντρα, έ καταλήγει το πράγμα κόντρα-στην κόντρα, δεν μπορεί να εξισορροπήσει [η κατάσταση] .... έχουμε πολύ καλούς καθηγητές αλλά άμα δεν τον θέλεις ένα καθηγητή .... δεν τον θέλεις».

Το εκπαιδευτικό προσωπικό της μονάδας αποτελείται από 48 καθηγητές, από τους οποίους οι 30 είναι μόνιμοι. Υπάρχουν όμως και αυτοί που έρχονται για 1-2 ώρες, υπάρχουν και 6 αναπληρωτές, δηλώνει ο Διευθυντής.

Οι υποδομές του σχολείου είναι σε ικανοποιητικό επίπεδο – υπάρχουν και τα εργαστήρια. Η εικόνα του σχολείου χωροταξικά είναι άψογη «Βέβαια οι υποδομές

πάντα μπορούν να βελτιωθούν ... για παράδειγμα τα τελευταία 10 χρόνια δεν έχουμε ανανεώσει το εργαστήριο πληροφορικής. Από τον εξοπλισμό που ζητήσαμε δεν πήραμε τίποτα καταθέτει ο Διευθυντής.

Σύλλογος διδασκόντων

Ο Διευθυντής της μονάδας δεν αναφέρθηκε καθόλου στη λειτουργία του συλλόγου διδασκόντων. Όμως οι καθηγήτριες κατέθεσαν ότι παρά το γεγονός ότι ο σύλλογος διδασκόντων είναι σταθερός, οι σχέσεις μεταξύ των διδασκόντων δεν είναι καλές, χωρίς να υπάρχουν εκρήξεις, διευκρινίζουν. Ως ερμηνεία δόθηκε το γεγονός ότι ο αριθμός των μαθητών μειώνεται συνεχώς με αποτέλεσμα να υπάρχει πρόβλημα λειτουργίας Τμημάτων σε κάποιες ειδικότητες. Αυτό δημιουργεί αμφιβολίες στους εκπαιδευτικούς για το εάν την επόμενη χρονιά θα δημιουργηθεί Τμήμα στις ειδικότητες και αυτό οδηγεί σε εσωτερικούς ανταγωνισμούς... η καθηγήτρια πληροφορικής προσθέτει «μέχρι προπαγάνδα γίνεται.... διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις, παραπληροφόρηση των παιδιών... αυτό εμένα με ενοχλεί πολύ».

Σύλλογος γονέων

Σύλλογος γονέων υπάρχει αλλά δεν λειτουργεί ικανοποιητικά. Ο Διευθυντής αναφέρει : «Επικοινωνούμε μαζί τους, και τηλεφωνικά, συνήθως με επιστολές μέσω των παιδιών. Δεν έρχονται όμως στο σχολείο. Στη συγκέντρωση που κάνουμε για τους γονείς στην αρχή της σχολικής χρονιάς ζήτημα είναι να εμφανιστούν 10-15 άτομα να ενημερωθούν για τη λειτουργία του σχολείου. Υπάρχει ένας σύλλογος .... τους καλούμε για τις εκλογές και τους απολογισμούς αλλά ..... έχουν κι αυτοί τους δικούς τους λόγους που δεν έρχονται».

Σύμφωνα με πληροφορίες των καθηγητριών ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων έχει δημιουργηθεί τα τελευταία 5 χρόνια ... «είναι σημαντικό ότι υπάρχει ενώ πρίν δεν υπήρχε αλλά στήριξη των γονιών δεν υπάρχει... ούτε παρουσία» αναφέρουν.

3.3.2. Μαθητική διαρροή και σχολική επίδοση

Ο Διευθυντής της μονάδας ερμηνεύει τη μαθητική διαρροή ως εξής: «Υπάρχουν οικονομικοί λόγοι .... τα τελευταία χρόνια πολλά παιδιά φύγαν για τη Γερμανία. Υπάρχουν οικογενειακοί λόγοι ... πολλά παιδιά έχουν σοβαρά οικογενειακά προβλήματα, δεν τους στηρίζει η οικογένειά τους και κάποια στιγμή σταματάνε. Τέλος κάποια άλλα παιδιά δεν έχουν μπορέσει να ενταχθούν στο σχολείο, το θεωρούν κουραστικό». Υπάρχουν παιδιά που δουλεύουν ήδη αλλά δεν είναι αυτά που διαρρέουν, αυτά είναι συνειδητοποιημένα...

Υπάρχει μεγάλο ποσοστό διαρροής στη Β' τάξη από αυτούς που κάνουν επανεγγραφή. Αυτά είναι [μεγαλύτερης ηλικίας] παιδιά που προέρχονται είτε από το Γενικό Λύκειο είτε και από το άλλο ΕΠΑΛ και έρχονται να ακολουθήσουν έναν άλλο τομέα. Από αυτούς ένα 10-20% παρακολουθούν. Οι υπόλοιποι εγγράφονται για οικονομικούς λόγους, για να μπορέσουν να πάρουν τα επιδόματα ή για να πάρουν αναβολή από το στρατό. Κάποιοι εγγράφονται και για να έχουν τη δυνατότητα να δώσουν Πανελλήνιες εξετάσεις, χωρίς να χρειάζεται να πάνε στα φροντιστήρια. Αυτοί κάποια στιγμή σταματάνε. Για αυτούς δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα... το ξέρουμε ήδη από την εγγραφή ότι θα σταματήσουν. Αυτή η ιδιαιτερότητα των ΕΠΑΛ επιβεβαιώνεται και από το Διευθυντή Εκπαίδευσης Δευτεροβάθμιας που αναφέρει: «ναι στα ΕΠΑΛ το ποσοστό διαρροής μπορεί φαίνεται αυξημένο γιατί είναι όλοι αυτοί που πηγαίνουν για την απόκτηση δεύτερης ειδικότητας, που δε χρειάζεται να παρακολουθήσουν τα άλλα μαθήματα»

Κάνουμε μια προσπάθεια με τους δικούς μας τους μικρούς μαθητές ... της πρώτης τάξης. Όμως δεν υπάρχει και στήριξη από τους γονείς .... είναι μακριά.

Πάντως η σχέση των διδασκόντων με τους μαθητές είναι πολύ καλή. Τους στηρίζουμε και είμαστε κοντά τους όσο μπορούμε. Κάποια προβλήματα βέβαια δεν μπορούμε να τα λύσουμε. Εάν οι γονείς ενός παιδιού πάνε στη Γερμανία ... δεν μπορούμε να

κάνουμε τίποτα γι αυτό. Εάν έχει προβλήματα ψυχολογικά, ένταξης, το στηρίζουμε, έχουμε και ψυχολόγο, αλλά ....

Στη συγκεκριμένη μονάδα η διαρροή δεν συνδέεται με την εθνική καταγωγή. Όπως αναφέρει ο διευθυντής «παρά το γεγονός ότι υπάρχει δυσκολία επικοινωνίας με τους μουσουλμάνους, αυτοί δεν ανήκουν στην ομάδα που διαρρέει από τη φοίτηση. Αντίθετα συνήθως τελειώνουν. Μόνο τώρα τελευταία παρουσιάζονται κάποιες διαρροές.

Το φαινόμενο της διαρροής δεν φαίνεται να συνδέεται ούτε με παραβατικές συμπεριφορές όπως για παράδειγμα χρήση ναρκωτικών ή μικροκλοπές. Ο Διευθυντής είναι κατηγορηματικός ότι τέτοια περιστατικά δεν έχουν αναφερθεί ούτε για τους μαθητές ούτε για τους απόφοιτους. «Η κοινωνία μας είναι μικρή και αυτά θα τα μαθαίναμε» λέει χαρακτηριστικά. Δεν υπάρχουν ούτε σοβαρά προβλήματα σχολικού εκφοβισμού ... σχηματισμό συμμοριών κλπ. Βέβαια αντιπαραθέσεις μεταξύ ατόμων υπάρχουν προσθέτει ο Διευθυντής... όμως όχι σε επίπεδο που να μας απασχολούν ... και εάν υπάρχουν θέματα τα λύνουμε. Η διαιτολόγος αναφέρει ότι παλιότερα είχαν βιώσει περιστατικά έντονης σωματικής βίας...όχι bullying.. Η καθηγήτρια πληροφορικής διευκρινίζει ότι «παλιότερα υπήρχαν περιστατικά βίας ... τώρα είναι πιο ήρεμα τα πράγματα». Το τωρινό ήρεμο κλίμα της σχολικής μονάδας επιβεβαιώνεται και από τους μαθητές... στη σχετική ερώτηση απαντούν... «τα περιστατικά ήταν πολύ πριν από μας..» και στην ερώτηση τι τα προκαλούσε τότε απαντάνε «μαγκιά»

Κατά την άποψη των καθηγητριών είναι ο πληθυσμός των παιδιών που «είναι δύσκολος». Η μία καθηγήτρια δηλώνει, «πιο πολύ νοιώθω ότι επιτελώ κοινωνικό έργο παρα ότι κάνω διδασκαλία πληροφορικής. Υπάρχουν πολύ έντονα οικογενειακά θέματα... διαλυμένες οικογένειες σε πολύ μεγάλο ποσοστό, διαλυμένες ή λόγω χωρισμού ή λόγω μετανάστευσης, όπου ο πατέρας φεύγει στο εξωτερικό και η μητέρα μένει πίσω με τα παιδιά. Υπάρχει επίσης τεράστιο ποσοστό αδιάφορων

γονιών .... ούτε βαθμούς δεν έρχονται να πάρουν. Οπότε όταν δεν υπάρχει το υπόβαθρο... πολλές φορές δεν ξυπνάει το παιδί να έρθει στο σχολείο. Ακόμα και σε θέματα ιατρικά δε φέρνουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά.... για μαθησιακές δυσκολίες, για ψυχολογικά θέματα... τα τελευταία χρόνια έχουμε σοβαρές ψυχικές ασθένειες που απαιτούν φαρμακευτική αγωγή και τα θέματα αυτά εντοπίζονται και από ψυχολόγο αλλά βοήθεια δεν υπάρχει. Φέτος χαρήκαμε πολύ που ήρθε η ψυχολόγος στα πλαίσια του προγράμματος [Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ]... σε μας δεν ξεκίνησε καλά γιατί δεν κάναμε το σύμβουλο καθηγητή.. ούτε προλάβαμε να κάνουμε αίτηση για την επιδότηση αλλά ψυχολόγος ήρθε και βοηθάει πάρα πολύ. Τα παιδιά είναι δεκτικά και δεν υπάρχει η προκατάληψη που υπήρχε παλιότερα.

Στην ερώτηση εάν η μαθητική διαρροή καταγράφεται ως πρόβλημα του σχολείου η καθηγήτρια πληροφορικής προσθέτει: «εκτός από αυτά που είπα πριν...υπάρχει και πολύ φτώχεια.... αντιλαμβάνεσαι ότι οι οικογένειες είναι χαμηλού βιωτικού επιπέδου ... φτώχεια. Υπάρχει παιδί που δεν ερχότανε σχολείο μέχρι να βγει το πάσο γιατί δεν είχε το αντίτιμο του εισιτηρίου. Η Διαιτολόγος προσθέτει... επίσης πολλοί μαθητές έχουν τη λογική ότι θα πάω στο ΕΠΑΛ επειδή είναι χαλαρά, οι γονείς τους λένε να πάρουν το απολυτήριο του Λυκείου – οπότε και αυτό επηρεάζει τη μαθητική διαρροή.

Κατά την άποψη της καθηγήτριας πληροφορικής οι μαθητές του σχολείου έχουν μεγάλη ανάγκη από στοργή, αγάπη και σημασία. Εγώ προσωπικά προσπαθώ να τους κάνουν να νοιώσουν σημαντικοί. Ακόμα και μια άσκηση που θα κάνουν στα μαθηματικά αν κάποιος είναι λίγο πιο γρήγορος θα τον χρησιμοποιήσω σαν βοηθό στο εργαστήριο .... και οι γονείς όσοι έρχονται αντιλαμβάνονται ότι τα παιδιά έχουν παντελή έλλειψη αυτοπεποίθησης. Η Διαιτολόγος προσθέτει ότι «τα παιδιά είναι ανοργάνωτα ... δεν έχουν μάθει να τηρούν κανόνες, είναι ανεύθυνα, είναι φυγόπονα».

3.3.3. Σχέση με την κοινωνία και την αγορά εργασίας

Κατά την άποψη των καθηγητριών μια αναδιοργάνωση των ειδικοτήτων δεν θα έκανε πιο ελκυστικό το ΕΠΑΛ. Η καθηγήτρια πληροφορικής φαίρνει το εξής παράδειγμα. Στο γενικό λύκειο τα παιδιά τρελαίνονται να πηγαίνουν στην πληροφορική, ενώ εδώ σε μάς στην ειδικότητα είναι γραμμένα 9 παιδιά, γιατί τα δικά μας παιδιά θεωρούν ότι η πληροφορική είναι κάτι πολύ δύσκολο γι αυτά, ότι είναι για πολύ έξυπνα, ψαγμένα και προετοιμασμένα παιδιά. Θα τους φανεί πιο εύκολος ο κλάδος Γεωπονίας προτιμούν τις δεξιότητες ..... η Διαιτολόγος παρεμβαίνει... μπά και η τεχνολογία τροφίμων που έχει πολλά χειρονακτικά .... τσαπίζουν εκεί .... και η Γεωπονία έχει σταθερά το μικρότερο αριθμό μαθητών. Οπότε δεν ξέρω η μείωση των μαθητών με τι σχετίζεται... δεν είμαι σίγουρη. Πάντως πολλά παιδιά έρχονται στο ΕΠΑΛ απλά για να πάρουν ένα τίτλο, να τελειώσουν το σχολείο, κάτω από την πίεση των γονέων τους. Οι περισσότεροι δεν σκέφτονται την επαγγελματική αποκατάσταση ... και οι περισσότεροι που έχουν τελειώσει τους βλέπουμε να δουλεύουν στις καφετέριες ή με το μηχανάκι delivery... δεν ξέρω εάν ενδιαφέρονται για την επαγγελματική αποκατάσταση που μπορεί να παρέχει το σχολείο. Το βλέπουν όμως σαν μια καλή ευκαιρία να περάσουν πιο εύκολα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δηλαδή έτσι όπως είναι τα ΕΠΑΛ δεν έχουν σύνδεση με την αγορά εργασίας. Για παράδειγμα στον τομέα Ηλεκτρονικής δεν έχουν υλικά και πολλές φορές ο συνάδελφος μιλώντας και με συνδικαλιστές έχει ρωτήσει.... πέστε μας τι στόχο έχει αυτή η βαθμίδα... γιατί για να βγάλω εγώ ηλεκτρονικό να δουλέψει πρέπει το παιδί να έχει ανοίξει μια τηλεόραση, ένα laptop. Η εκπαίδευση γίνεται με την καλή διάθεση των εκπαιδευτικών.... Εγώ φέτος ήθελα να τους διδάξω ρομποτική η οποία έχει μπει στους ηλεκτρονικούς και όχι στους πληροφορικούς και υπάρχει πρόγραμμα στη βιβλιοθήκη της Ξάνθης και θα τους πάω εκεί. Δηλαδή θέλω να πω μας βοηθάνε οι εκδρομές και οι επισκέψεις για να γνωρίσουν τα παιδιά ένα πραγματικό εργασιακό περιβάλλον. Δεν υπάρχει σύνδεση με την αγορά .... και η μαθητεία τώρα τρέχει, θα

δούμε τα αποτελέσματα ... θα δούμε και πόσα χρόνια θα κρατήσει.... Κι εκεί δεν είδαμε προσέλευση, εμείς περιμέναμε πολύ περισσότεροι να ενδιαφερθούν.

Το πρόβλημα προσφοράς θέσεων μαθητείας στον ιδιωτικό τομέα επιβεβαιώνεται από το συνεργάτη της ΙΝΕ/ΓΣΕΕ ο οποίος θεωρεί ότι πρέπει προς την κατεύθυνση αυτή να ενεργοποιηθεί το δίκτυο των κοινωνικών εταίρων. Κατά την άποψή του το νέο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο αντιγράφει στοιχεία του Γερμανικού μοντέλου είναι προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά πρέπει να επιδιωχθεί η ενεργός συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων.

Η μία μαθήτρια αναφέρει ότι κατά την άποψή της η μαθητική διαρροή οφείλεται στο γεγονός ότι τα παιδιά μένουν από απουσίες και μετά βρίσκουν κάποια δουλειά και δεν επιστρέφουν. Αν δε θέλουν να δώσουν στο πανεπιστήμιο και βαριούνται δε βλέπουν τη χρησιμότητα του Λυκείου. Μένουν στη δουλειά γιατί θεωρούν ότι μπορούν εκεί να έχουν προοπτικές εξέλιξης. Ένας μαθητής προσθέτει.... «αυτό είναι στον άνθρωπο ... άμα θέλεις θα κάτσεις, άμα δε θέλεις δε θα κάτσεις» και η μαθήτρια προσθέτει «... ε καλά, αυτό εννοείται».

Από την άλλη η ειδικότητα δεν προσφέρει κάτι... δεν ξέρουμε παιδιά του Λυκείου που τελείωσαν και έκαναν κάτι με αυτό το χαρτί. Δεν προσφέρει κάτι η ειδικότητα ... έχουμε ζωντανά παραδείγματα. Μετά είναι και τα οικονομικά προβλήματα... και υπάρχουν γονείς που όταν βλέπουν ότι τα παιδιά δεν «τόχουν» πολύ με το σχολείο τους λένε «παράτα το σχολείο και πάνε για δουλειά... πολλοί τελειώνουν μόνο το γυμνάσιο και δεν ακολουθούν καν το Λύκειο» Ο μαθητής προσθέτει... « κι όσοι το παρατάνε [το ΕΠΑΛ] τα καταφέρνουν»... η μαθήτρια αναφέρει «καλά τα προς το ζήν...δεν κάνουνε καριέρα... ξέρω πολλά άτομα που θέλουν να συνεχίσουν , προσπαθούν ξανά να μπουν στο σχολείο, ξέρω άτομα που θα μπουν του χρόνου ... και μεγαλύτεροι επιστρέφουν... αυτό γίνεται γιατί όταν η εποχή τους δεν υπήρχαν όλες οι ειδικότητες... γι αυτό πρίν που ρωτήσατε τι θα μπορούσε ν' αλλάξει.... εγώ ήθελα μάρκετινγκ να πάω αλλά δεν έχει μάρκετινγκ, ούτε αποθηκάριος. Κι εγώ δεν

ήθελα τα Οικονομικά/Λογιστικά έτσι και πήγα Τουριστικά γι αυτό το λόγο ... δεν ήθελα με τίποτα τα οικονομικά...φέτος που άνοιξε κάτω η Αισθητική .... γεμίσανε κορίτσια. Μετά είναι όλες οι ειδικότητες θεωρητικές... να έχει η κάθε ειδικότητα δικό της εργαστήριο... για να μπορείς να εξασκείς κι αυτό που κάνεις.... εν τάξει δε λέω τώρα λογιστική κι αυτά τι να κάνεις.... Τα παιδιά είναι περιορισμένα... δεν κάνουμε αυτό που θέλουμε... ότι έχει.

Οι μαθητές μεταφέρουν θετικές κρίσεις για τη μαθητεία... η μαθήτρια καταθέτει ότι παιδιά που ξέρει και έχουν πάει είναι ενθουσιασμένα.... προσθέτει όμως με αμφιβολία «δε ξέρω κατά πόσο έχει μέλλον αυτό» και δηλώνει «άμα δεν περάσω [στις Πανελλήνιες] θα το δοκιμάσω, αν και δε νομίζω να υπάρχει κάτι στην ειδικότητά μου... τουριστικές επιχειρήσεις δεν είχε τίποτα φέτος»

Συμπεράσματα – Συζήτηση

Χαρακτηριστικά της μαθητικής διαρροής στα ΕΠΑΛ

Η μαθητική διαρροή στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση φαίνεται να αποκτά τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η διαρροή οφείλεται και σε παράγοντες που συνδέονται με τα εθνικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μαθητών και το χαμηλό κοινωνικό οικονομικό επίπεδο της οικογένειάς τους, αλλά και με στρεβλώσεις του συστήματος. Όλοι σχεδόν οι συμμετέχοντες στην έρευνα διακρίνουν διαφορετικές κατηγορίες διαρροής με συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Σύνηθες φαινόμενο αποτελεί η διαρροή πρόσφατων αποφοίτων που επανεγγράφονται για δεύτερη ειδικότητα. Κατά την εκτίμηση ορισμένων διευθυντών, μικρό ποσοστό αποφοίτων επανεγγράφονται γιατί πράγματι επιθυμούν να αποκτήσουν δεύτερο πτυχίο.

Οι απόφοιτοι επανεγγράφονται για προσωπικούς λόγους, είτε για αναβολή από τη στράτευση, είτε για απόκτηση κάποιου οικονομικού επιδόματος. Τέλος, κάποιοι επανεγγράφονται μετά από παρότρυνση ή παράκληση των διευθυντών για να

συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός εγγεγραμμένων, ώστε να λειτουργήσουν τομείς και ειδικότητες χαμηλής ελκυστικότητας ή να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός ώστε να απασχοληθεί δεύτερος εκπαιδευτικός στην ειδικότητα. Στις περιπτώσεις αυτές, είναι εκ των προτέρων γνωστό ότι οι μαθητές δεν θα φοιτήσουν κανονικά στις τάξεις και ότι θα εμφανιστούν στις στατιστικές ως διαρρέοντες. Όμως στη συνείδηση των συμμετεχόντων η πρακτική αυτή, η οποία συνδέεται με προβλέψεις του θεσμικού πλαισίου για τη λειτουργία των σχολικών μονάδων δεν αποτελεί «πραγματική διαρροή», αλλά στρέβλωση του συστήματος.

Μια δεύτερη κατηγορία μαθητών που διαρρέουν είναι αυτοί που μένουν από απουσίες, αρκετοί από τους οποίους καταγράφονται ως διαρρέοντες ήδη από το πρώτο τετράμηνο του ακαδημαϊκού έτους. Συνήθως πρόκειται για παράλληλα εργαζόμενους μαθητές, οι οποίοι είτε χρειάζεται να βοηθήσουν τις οικογένειες τους είτε εργάζονται γιατί βρήκαν μια περιστασιακή βραδυνή εργασία (συνήθως service ή delivery) και προτιμούν να εργαστούν παρά να παρακολουθήσουν το σχολείο τους. Εδώ η ερμηνεία της διαρροής είναι πολυπαραγοντική. Τα παιδιά αυτά προέρχονται μεν από φτωχές οικογένειες, χαμηλού κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου αλλά παράλληλα πρόκειται για παιδιά «παραμελημένα», χωρίς επίβλεψη από τους γονείς οι οποίοι είναι είτε κυριολεκτικά, είτε μεταφορικά απόντες. Πολλοί γονείς είτε έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό, είτε έχουν χωρίσει, είτε για διάφορους λόγους αδιαφορούν για την επιμέλεια των παιδιών τους. Αυτό το ποσοστό διαρροής δεν ξεπερνά κατά την εκτίμηση των διευθυντών το 10-15% των διαρρεόντων.

Μιά τρίτη κατηγορία αποτελούν οι αλλοδαποί με χαμηλό επίπεδο ελληνομάθειας – κυρίως ασυνόδευτοι ανήλικοι, πρόσφυγες ή μετανάστες, οι οποίοι φοιτούν σε τάξεις υποδοχής στο επίπεδο της Α' Λυκείου λόγω ηλικίας. Και στις τρεις μονάδες του δείγματος όπου λειτουργήσαν τάξεις υποδοχής, καταγράφηκαν σημαντικά προβλήματα λειτουργίας. Από τα 20 συνήθως άτομα που αρχικά εγγράφονται στις

τάξεις είναι ζήτημα εάν 2-3 φθάνουν στις εξετάσεις ... οι υπόλοιποι διαρρέουν ήδη από το μέσον της χρονιάς. Αναφέρονται τα ακόλουθα προβλήματα:

1. Μεγάλη καθυστέρηση στην τοποθέτηση των αναπληρωτών καθηγητών, οι οποίοι φθάνουν στη μονάδα την περίοδο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου ενώ τα τμήματα έχουν σχηματιστεί ήδη από τον Σεπτέμβριο. Σε μία μονάδα όπου υπήρχε φιλόλογος ειδικευμένη στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης, καθυστέρησε ακόμα και η έγκριση του υπουργείου για άδεια διδασκαλίας στο τμήμα υποδοχής.
2. Οι αναπληρωτές που τοποθετούνται στις τάξεις υποδοχής δεν έχουν γνώση της διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης, με αποτέλεσμα την περιορισμένη αποτελεσματικότητα.
3. Οι πρόσφυγες δεν είναι κατάλληλα ενημερωμένοι για τη λειτουργία του ειδικού προγράμματος στα σχολεία. Πολλοί δεν γνωρίζουν ή δεν θέλουν να παρακολουθήσουν τα υπόλοιπα μαθήματα του προγράμματος πέραν της ελληνικής γλώσσας (δηλαδή μαθηματικά, υπολογιστές, Αγγλικά) και κατά συνέπεια δεν εντάσσονται ικανοποιητικά στο σχολικό πλαίσιο.
4. Αναφέρονται σημαντικά ελλείμματα στο γνωσιακό υπόβαθρο των προσφύγων, πολλοί από τους οποίους δεν έχουν ολοκληρώσει τις προβλεπόμενες βαθμίδες στη χώρα τους ή δεν έχουν πάει καθόλου στο σχολείο. Σε αυτή την τελευταία περίπτωση, υπάρχει ιδιαίτερο πρόβλημα προσαρμογής τους στη λειτουργία της σχολικής μονάδας ή πρόβλημα «με το χρόνο» όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε.
5. Ακόμα και στην περίπτωση των λίγων προσφύγων που καταφέρνουν να φθάσουν στις εξετάσεις, επικρατεί προβληματισμός για τον τρόπο ένταξής τους στη σχολική μονάδα στη συνέχεια, καθώς τα γνωστικά τους ελλείμματα κατά την κρίση διευθυντών και διδασκόντων είναι απαγορευτικά για εγγραφή στη Β' Λυκείου.

Τέλος μια τέταρτη ιδιαίτερη κατηγορία διαρρεόντων αποτελούν «αυτοί που παρά τις προσπάθειες δεν τα καταφέρνουν». Εδώ σαφής είναι η σύνδεση με την υποεκπαίδευση και το χαμηλό γνωστικό επίπεδο των μαθητών.

Υποεκπαίδευση, ελκυστικότητα και κοινωνικός ρόλος του ΕΠΑΛ

Σε πολλές από τις μονάδες της έρευνας – κυρίως αυτές που είναι μικρότερου μεγέθους – ως πραγματικά προβλήματα καταγράφονται (α) η μείωση εγγραφομένων, (β) το χαμηλό γνωστικό επίπεδο που διαθέτει το «ειδικό κοινό» που προσελκύουν τα ΕΠΑΛ και η χαμηλή ελκυστικότητα αυτού του τύπου σχολικής εκπαίδευσης.

Συνεχείς είναι οι αναφορές στο γεγονός ότι τα ΕΠΑΛ είναι ελκυστικά κυρίως για μαθητές που δυσκολεύονται στο Γυμνάσιο και αισθάνονται ότι δεν θα τα καταφέρουν στο γενικό λύκειο. Οι διδάσκοντες επισημαίνουν τη δυσκολία που έχουν να χρησιμοποιήσουν στην πράξη τα βιβλία της ειδικότητας, καθώς η πλειονότητα των μαθητών εμφανίζει λεξιπενία και αγνοεί όρους που θα έπρεπε να θεωρούνται δεδομένοι.

Χαρακτηριστικά μια καθηγήτρια ανέφερε «εάν χρησιμοποιήσω το βιβλίο θα πρέπει να κάνω συνεχώς μετάφραση...». Φαίνεται ότι υπάρχει ιδιαίτερη ανάγκη -αλλά όχι και δυνατότητα- για εξατομικευμένη διδασκαλία μεγάλου αριθμού παιδιών. Επισημαίνονται κενά ιδιαίτερα στη γλώσσα και στα μαθηματικά. Καταγράφονται περιπτώσεις και λειτουργικού αναλφαβητισμού (για παράδειγμα μαθητές που στην Α' Λυκείου διαβάζουν συλλαβίζοντας) αλλά και περιπτώσεις παιδιών που δεν είναι σε θέση να λύσουν απλές εξισώσεις ή να κάνουν απλές αντικαταστάσεις στα μαθηματικά. Σημαντικός αριθμός μαθητών των ΕΠΑΛ αντιμετωπίζει διαφόρων ειδών μαθησιακές δυσκολίες. Χαρακτηριστικά, ένας διευθυντής μονάδας αναφέρει ότι το ένα τρίτο των μαθητών αντιμετωπίζει μαθησιακές ή και άλλες δυσκολίες (Asperger και άλλα στο φάσμα του αυτισμού). Σε άλλη μονάδα επισημαίνεται ότι πολλοί μαθητές εμφανίζουν ψυχολογικές και συναισθηματικές διαταραχές που

δυσκολεύουν ακόμα και την παραμονή τους στην τάξη, οδηγώντας σε υψηλό αριθμό απουσιών και μαθητική διαρροή.

Είναι χαρακτηριστική η αναφορά διδασκόντων στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας που αναφέρουν ότι στη συγκεκριμένη μονάδα αισθάνονται ότι επιτελούν περισσότερο κοινωνικό, παρά εκπαιδευτικό έργο. Ένας διευθυντής διευκρινίζει ότι το πρόβλημα της μονάδας «είναι το υλικό .... τα παιδιά δηλαδή. Και πάλι σε σύγκριση με κάποια σχολεία της περιφέρειας είμαστε σε πολύ καλό επίπεδο γιατί κάνουμε κάποια προγράμματα που προσελκύουν παιδιά, Αλλά οπωσδήποτε θα θέλαμε να έχουμε πιο ανεβασμένο επίπεδο ενδιαφέροντος. Το πρόβλημα είναι ότι τα παιδιά αντιδρούν σε κάθε κανόνα, σε κάθε προσπάθεια να λειτουργήσουμε με μία λογική τάξης». Είναι χαρακτηριστική η τάση των διευθυντών και των διδασκόντων να «βοηθούν» τα παιδιά όσο είναι δυνατόν να αποκτήσουν το πτυχίο και το απόλυτήριό τους, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι οι επιδόσεις τους δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις μιας αναβαθμισμένης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Καταληκτικά, οι απόψεις των συμμετεχόντων διίστανται ιδίως ως προς την βιωσιμότητα του συγκεκριμένου τύπου σχολείου. Ένας μικρός αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρεί ότι αυτός ο τύπος σχολείου έχει στιγματιστεί ανεπανόρθωτα και προσελκύει μόνο χαμηλού επιπέδου μαθητές που δεν έχουν ενδιαφέρον για τη γνώση. Ωστόσο, η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί ότι με μια ουσιαστική αναδιάρθρωση – και μια σειρά μέτρων (τα οποία αποτυπώνονται και αναπτύσσονται στο τελικό παραδοτέο Π.1.2.3.4), είναι δυνατόν να αναβαθμιστεί η δευτεροβάθμια τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και να αποκτήσει ουσιαστική σχέση με την αγορά εργασίας. Προϋπόθεση για αυτό θεωρείται η αλλαγή της κουλτούρας στο ελληνικό κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο, όπου τα ΕΠΑΛ θεωρούνται σχολεία χαμηλών απαιτήσεων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Athanasouli, A., Georgiadis, N., Karnemidou, A., Mavris, D. (2016). Vocational education and training in Europe – Greece. Cedefop ReferNet VET in Europe reports ανακτήθηκε στις 5.2.2019 από http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_GR.pdf

Cedefop (2014). *Vocational education and training in Greece: short description*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Ανακτήθηκε στις 5.2.2019 από <http://www.cedefop.europa.eu/el/publications-andresources/publications/4130>

ΕΛΣΤΑΤ (2018) Έρευνα δευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης λήξης σχολικού έτους 2016-17, Δελτίο τύπου. Ανακτήθηκε στις 20.2.2019 από http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=341420&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2006). *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο, ενιαίο λύκειο, ΤΕΕ): Έρευνα*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ανακτήθηκε στις 20.2.2019 από http://kesyp-ampel.att.sch.gr/Math_Diarroi_PI.pdf.

Υπουργείο Παιδείας, Ερευνας και Θρησκευμάτων (2016), *Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για την αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και της μαθητείας* ανακτήθηκε την 1.2.2019 από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/Στρατηγικό_Πλαίσιο_EEK.pdf

